

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**11 EYLÜL SONRASI AFGANİSTAN'DA
DEMOKRATİKLEŞME VE TALİBAN ÖRGÜTÜ**

Ruhullah BEGZAD

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER
BİLİM DALI**

EYLÜL 2014

**11 EYLÜL SONRASI AFGANİSTAN'DA DEMOKRATİKLEŞME VE
TALİBAN ÖRGÜTÜ**

Ruhullah BEGZAD

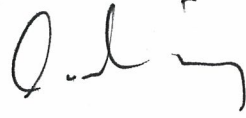
**YÜKSEK LİSANS
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2014

Ruhullah BEGZAD tarafından hazırlanan “11 EYLÜL SONRASI AFGANİSTAN’DA DEMOKRATİKLEŞME VE TALİBAN ÖRGÜTÜ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN (Başkan)

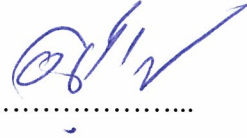
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Üye : Doç. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

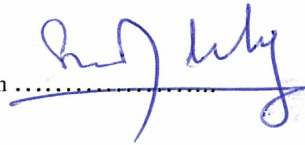
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Üye : Doç. Dr. Şenol KANTARCI

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Tez Savunma Tarihi: 01.09.2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK 7.
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ruhullah BEGZAD

01.09.2014

11 EYLÜL SONRASI AFGANİSTAN'DA DEMOKRATİKLEŞME VE TALİBAN
ÖRGÜTÜ
(Yüksek Lisans Tezi)

Ruhullah BEGZAD

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Eylül 2014

ÖZET

11 Eylül Sonrası Afganistan'da Demokratikleşme ve Taliban Örgütü'nü konu alan bu tezimizde, 11 Eylül saldırısından sonra Afganistan'da gerçekleşen kurumsal ve ya kısmen demokratikleşme ve Taliban örgütünün tavrı detaylı bir şekilde anlatılmıştır. coğrafi, stratejik ve jeopolitik bakımdan önemli bir konuma sahip olan Afganistan, tarih boyunca pek çok savaş, saldırı ve işgale maruz kalmıştır. Bunlardan biri de, 11 Eylül saldırısıdır. Bu saldırıdan sonra ABD başta olmak üzere NATO üyesi devletler, Afganistan'daki Taliban yönetimine son vermek için karar almışlar. Bu karar 7 Ekim 2001 tarihinde gerçekleşmiştir. Müdahalenin ardından Afganistan'da yeni yönetimin temelini atmak için Bonn'da taraflar bir araya gelmişlerdir. İşte bu anlaşmada, Afganistan'ın bugünkü yönetiminin temeli atılmıştır. Tezimizde bu süreç de ele alınmıştır. yaklaşık 30 sene savaştan sonra yıpranmış Afganistan devleti yeniden kurulmaya çalışılmıştır. Bu devletin kurulmasından sonra anayasa, devlet başkanlığı ve milli meclis seçimleri de yapılmıştır. Böylece Afganistan'da kurumsal ve ya kısmi anlamda demokratikleşme süreci başlatılmıştır. Ayrıca bu çalışmamızda, Afganistan'da demokratikleşmeye engellik taşıyan en önemli unsur olan El-Kaide terör örgütü ile Taliban Hareketinin tavrı da anlatılmıştır. Taliban Hareketi El- Kaide terör Örgütünün bir parçası olarak , yapısı ve din anlayışından dolayı Afganistan'da şeriat yönetimini kurmaya çalışmıştır. Bundan dolayı şeriata aykırı olan her şeyi bidat saymıştır. Günümüzde de intihar saldırıları ile varlıklarını göstermektedirler.

Bilim Kodu : 1141
Anahtar Kelimeler : 11 Eylül Sonrası Demokratikleşme ve Taliban Örgütü, Bonn Anlaşması, Demokratikleşme, El-Kaide Terör Örgütü, Taliban
Sayfa Adedi : 104
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN

DEMOCRATIZATION AND TALIBAN ORGANIZATION AFTER THE 11TH SEPTEMBER IN AFGANISTAN

(M. S. Thesis)

Ruhullah BEGZAD

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
September 2014

ABSTRACT

In the thesis we described democratization and Taliban Organization after the 11th September 2001. Because of its geographic, strategic and geopolitic importance Afghanistan had seen many wars and interventions. One of the attacks was 11th September. After this intervention the USA and NATO member countries took decision to finish the Taliban. After the intervention there had been held a meeting in Bonn to establish a new government. After the meeting Afghanistan had election, new constitution and a new process. Democratization process also started after 2001. The biggest problem against democratization were the El-Qaide and Taliban. Taliban as a part of El-Qaide trying to establish a radical religious government. Taliban has a different understanding from Islam. The suicide bombing is their main action. Bombings are the way for Taliban to show themselves in the field.

Science Code : 1141
Key Words : After the 11th September democratization and Taliban, Bonn Meeting, Democratization, El-Qaide Terrorist Organization, Taliban
Page Number : 104
Supervisor : Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN

TEŞEKKÜR

Orta Asya, Güney Asya, Ortadoğu ve Kafkasya'nın kesiştiği noktada bulunan Afganistan, önemli coğrafi konumunun sonucu olarak, tam bir kilit ülke durumundadır. Coğrafi, tarihi, kültürel ve stratejik olarak Orta Asya'nın bir parçası olan Afganistan'ı, siyasi ve dini coğrafyası, Güney Asya ve Ortadoğu'ya yakınlaştırmaktadır. Böylece Afganistan stratejik konuma sahiptir. Bundan dolayı tarih boyunca pek çok istilaya uğramıştır. Bunlardan bazıları, İngilizlerin, Rusların ve son olarak da 11 Eylül 2001'den sonra ABD ve müttefiklerinin saldırılarıdır. Yaklaşık 25-30 yıl savaş meydanı olan Afganistan'da, 11 Eylül sonrasında pek çok değişim ve dönüşüm gerçekleşti. Söz konusu değişim ve dönüşümlerden en önemlisi de ABD'nin müdahalesi ile Afganistan'da yeniden kurulan geçici hükümet ve sonrasında meydana gelen demokratikleşme süreci olmuştur. Demokratikleşme süreci daha çok kurumsal anlamda gerçekleşmiştir.

Yaklaşık 30 Yıl savaş döneminde devlet ve anayasa diye bir şey kalmamıştır. Her güç kendine göre bir devlet olmuştur. Zaman zaman bu güçler birbirleri ile de savaşmışlardır. Dolayısıyla 11 Eylül Sonrasında Afganistan'da yeni bir devlet kurulmuştur. Bu devletle beraber her ne kadar yetkili olamamışsa da kurumsal anlamda demokratik anlamda bir süreç başlatılmıştır.

Bizim bu çalışmamız, üç ana başlık ve ya üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar; Afganistan'ın coğrafi ve beşeri yapısı, Afganistan'da demokratikleşme süreci ve Taliban Örgütünün demokratikleşmeye karşı tavrıdır. Çalışmamızda ağırlık olarak Farsça ve Türkçe kaynaklar kullandık. Bu çalışmamızda her zaman yardım ve desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Cemalletin TAŞKIRAN Hocamıza Teşekkürlerimi Sunmayı Bir Borç Bilirim.

Ruhullah BEGZAD

Ankara-2014

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. AFGANİSTAN'IN COĞRAFİ VE BEŞERİ YAPISI	3
2.1. Afganistan'ın Coğrafi Konumu ve Etnik Yapısı	3
2.2. 11 Eylül Sonrası Afganistan	5
2.2.1. Amerika'nın Afganistan'a müdahalesi	9
2.2.2. Bonn anlaşması ve kararları	12
2.3. 11 Eylül Sonrası Afganistan'ın Demokratikleşmesi Açısından Önem Taşayan Bazı Konferanslar	17
3. AFGANİSTAN'DA DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ.....	21
3.1. Afganistan'da Demokrasinin Tarihçesi	21
3.2. 2004 Anayasası.....	26
3.3. Güçler Ayrılığı.....	29
3.3.1. Yasama.....	29
3.3.2. Yürütme	33
3.3.3. Yargı	38
3.4. Seçim Kanunu ve Seçimler	40
3.4.1. Seçim kanunu	40
3.4.2. 2004 Devlet başkanlığı seçimi	42
3.4.3. 2005 Parlamento (Milli Meclis) seçimleri	46
3.4.4. 2009 Devlet başkanlığı ve il meclis seçimleri	48

3.5. Demokratikleşmede Siyasi Partilerin Rolü.....	49
3.6. İnsan Hakları ve Demokratikleşme.....	51
3.7. Demokratikleşme Sürecinde Kadın Hakları.....	54
3.8. ABD'nin Demokratikleşmedeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme	56
4. TALİBAN ÖRGÜTÜNÜN DEMOKRATİKLEŞMEYE KARŞI TAVRI	57
4.1. El-Kaide Örgütü.....	57
4.1.1. El-Kaide kavramı ve tanımı	58
4.1.2. El-Kaide örgütünün kurucusu ve lideri olarak usame bin ladin.....	60
4.1.3. El-Kaide örgütünün ortaya çıkışı ve çıkış sebepleri.....	62
4.1.4. El-Kaide örgütünün din anlayışı ve cihat yorumu	64
4.1.5. El-Kaide örgütünün genel amacı.....	68
4.2. Taliban Örgütü.....	68
4.2.1. Taliban örgütünün ortaya çıkışı ve nedenleri	69
4.2.2. Taliban örgütünün teşkilatı	72
4.2.3. Taliban örgütünün din yorumu	74
4.2.4. Taliban örgütünün dayandığı temel unsurlar.....	79
4.2.5. Taliban örgütünün afganistan dışına yönelik politikası.....	81
4.2.6. Taliban örgütünün faaliyet durumu ve bugünkü hali.....	85
5. SONUÇ.....	88
KAYNAKLAR.....	97
ÖZGEÇMİŞ	104

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklama
-	-
Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
a.g.t.	Adı Geçen Tez
BM	Birleşmiş Milletler
CIA	Central Intelligence Agency (Amerika İstihbarat Servisi)
Çev.	Çevri
FBI	Federal Soruşturma Bürosu
İ S İ	İnter Services Intelligence(Pakistan İstihbarat Servisi)
Km	Kilometre
M	Metre
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı
O.S.Y.K.	Ortak Seçim Yönetim Kurulu
PNA	Asya Kalkınma Bankası “Ön İhtiyaçlar”
s.	Sayfa
SBF	Siyasal Bilgiler Fakültesi
ss .	Sayfalar Arası
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SDÜ	Süleyman Demirel Üniversitesi
UGYK	Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti(İSAF)
UNDP	Official United Nations Development Programme(Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

1. GİRİŞ

11 Eylül Sonrası Afganistan'da Demokratikleşme ve Taliban Örgütünün ele aldığımız bu çalışmamızda,Afganistan'ın coğrafi ve beşeri yapısı başlığı altında Afganistan'ın coğrafi konumu ve etnik yapısı,11 Eylül sonrası Afganistan süreci, Amerika'nın Afganistan'a müdahalesi ve sonrasında Afganistan'ın bu günkü devletinin temeli atıldığı Bonn Konferansı ve sonrasında Afganistan'ın demokratikleşmesi ve ayakta kalması için gerçekleşen uluslar arası bazı konferansları inceledikten sonra temel konumuz olan 11 Eylül Sonrası Afganistan'da Demokratikleşme ve Taliban Örgütü konumuzu Afganistan'da demokrasimin tarihçesinden günümüze kadarki demokratikleşme süreci ve bu sırada Taliban Örgütünün sergilediği tavrını incelemeye çalıştık. Afganistan tarih boyunca pek çok istilaya uğramıştır. Bunlardan, İngilizler, Ruslar ve son olarak da 11 Eylül 2001'den sonra ABD ve Müttefiklerinin saldırısına uğramıştır. Yaklaşık 25-30 yıl iç ve dış savaşa karşı karşıya kalan Afganistan halkı savaştan bıkmış ve usanmıştır. İşte 11 Eylül saldırısından sonra ABD ve Müttefiklerinin Afganistan'a gerçekleştirdikleri müdahaleden sonra, Afganistan halkının ABD ve uluslar arası toplumdaki bir takım beklentileri olmuştur. Bu beklentiler de daha çok Afganistan'da barış,güvenlik,özgürlük,demokrasi ve eşitlik gibi değerler olmuştur. ABD de Afganistan halkına demokrasi,barış,özgürlük,eşitlik ve insan haklarının getireceği sözünü vermiştir. Bunlardan bizim konumuz ise 11 Eylül Sonrası Afganistan'da gerçekleşen demokratikleşme konusunu Taliban Örgütü ile birlikte ele almaya çalıştık. Bizim esas amacımız bu çalışmada 11 Eylül Sonrası Afganistan'da demokratikleşmenin gerçekleşip gerçekleşmediği tezi oluşturmaktadır. Biz 11 Eylül Sonrası Afganistan'da demokratikleşmenin kısmen gerçekleştiği kanaatindeyiz. Bu da daha çok kurumsal anlamdadır. Çünkü yaklaşık 25-30 sene savaştan dolayı devletin varlığı bile söz konusu olmamıştır. Her grup güçlü ve silah gücüne sahipse kendisi sanki bir devlet olmuştur. Bu döneme göre 11 Eylül sonrası Afganistan'da geçici devlet kurulmuş ve sonrasında 2004 Anayasası ile devletin tüm organlarının çalışma yöntemleri belirlenmiştir. Böylece anayasaya göre güçler ayrılığı,seçimler,siyasi partiler, insan hakları, kadın hakları ve özellikle ordu ve polis teşkilatı gibi konular varlığını göstermeye başlamıştır. Çünkü savaşlarda bunların hiçbiri yoktu. Her ne kadar 11 Eylül sonrası demokratikleşme kısmen gerçekleştiyse de buna engel olan bir takım unsurlar söz konusuydu. Öncelikle Afganistan halkının

çoğu eğitimsiz olduğundan demokrasinin ne olduğunu bile bilmiyorlardı. Özellikle yer yüzünde sadece Allah'ın hükümetini kurmaya çalışsan Taliban bir türlü savaşmaktan elini çekmemiştir. Ayrıca bu çalışmamızda Taliban'ın iyi anlaşılması için El-Kaide Örgütüne de yer verdik. Çünkü Taliban, El-Kaide Örgütü'nün bir kolu sayılır. El-Kaide Örgütü'nden Sonra Taliban örgütünü ele almaya çalıştık. Taliban Örgütü yapısı ve din anlayışından ötürü Afganistan devletinin ve anayasasını hiç de tanımamıştır. Günümüzde de varlığını savaş, intihar saldırıları ile göstermektedir.

2. AFGANİSTAN'IN COĞRAFI VE BEŞERİ YAPISI

2.1. Afganistan'ın Coğrafi Konumu ve Etnik Yapısı

Eski çağlarda Aryana, ortaçağda Horasan diye adlandırılan, 1747 tarihinden itibaren Afganistan adıyla bilinen bugünün "Afganistan İslam Cumhuriyeti" Orta Asya, Güney Asya, Ortadoğu ve Kafkasya'nın kesiştiği noktada bulunan bir ülkedir. Afganistan, bu önemli coğrafi konumunun sonucu olarak, tam bir kilit ülke durumundadır. Coğrafi, tarihi, kültürel ve stratejik olarak Orta Asya'nın bir parçası olan Afganistan'ı, siyasi ve dini coğrafyası, Güney Asya ve Ortadoğu'ya yakınlaştırmaktadır.¹

Afganistan, Asya'nın güneyinde, kuzeyde Türkmenistan ile 744 km, Özbekistan ile 137 km ve Tacikistan ile 1206 km; doğuda Çin Türkistan'ı ile 76 km ve Pakistan ile 2430 km; batıda ise İran ile 936 km sınırı bulunan, 647 bin 500 kilometrekare yüzölçümüne sahip bir devlettir. Başkenti Kabil'dir.² Günümüzde Afganistan 34 ilden oluşmaktadır. Afganistan'ın en büyük illeri Belh, Herat, Kandahar, Celalabad ve Kunduz'dur. Afganistan coğrafi bakımından aslında bir yayladır ve topraklarının % 75'i dağlıktır. Coğrafi olarak ülke sıradağlardan ve çeşitli yaylalardan oluşmuştur.³ Afganistan'ın en önemli ve meşhur dağ dizisi ise Hindukuş Dağları'dır. Hindukuş Dağları'nın en yüksek noktası deniz seviyesinden 7.697 m yükseklikte olup ülkenin güneybatısından kuzeydoğusuna doğru uzanır ve Pamir ile dünyanın en yüksek dağları olan Himalayalar'a kavuşur. Afganistan'da bundan başka önemli dağlar da vardır. Örneğin Vakhan dağları, deniz seviyesinden 6.281 m yüksekliktedir.⁴ Afganistan sadece coğrafi açıdan değil aynı zamanda jeopolitik, jeostratejik, jeoekonomik ve jeokültürel açıdan da çok önem taşımaktadır. Bir taraftan dünyanın süper güçlerinden olan Rusya'ya yakınlığı, günümüzde her açıdan gelişmiş olan Çin ile komşuluğu ve aynı zamanda İran ve Pakistan ile de sınırı bulunan Afganistan ta Hint okyanusuna kadar uzanmaktadır. Bu özelliklerinden dolayıdır ki tarih boyunca pek çok işgale maruz kalmıştır. Özellikle Rusya'nın sıcak denizlere inme

¹Murat, Büyükbaş, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'a Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006. s.54.

² Büyükbaş, a.g.e.s.5.

³ <http://www.iran-afghanistan.com/news/?p=30> (Erişim Tarihi, 18.12.2013)

⁴ Mohammad Aleem, Saaie, "Afganistan'da Siyasi Partiler Tarihçesi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2009. s.17.

politikalarında Afganistan'a biçilen rol, İngilizlerin ve Amerikalıların ise bunu engelleme ve Afganistan'dan geçen İpek Yolu'na sahip olma çalışmaları da ülkenin konumundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca Afganistan, doğal kaynakları bakımından da oldukça zengin bir ülkedir. Dünya Bankası'nın 1986 yılındaki raporuna göre Afganistan, yer altı kaynakları bakımından dünyadaki en zengin ülkedir.⁵ Bu sebeplerden dolayı ülke en son ABD'nin müdahalesine maruz kaldı. Afganistan'ın etnik yapısına gelince, Afganistan farklı etnik grup, kabile ve kavimlerin var olduğu bir ülkedir. Bu ülkede Peştun, Türk, Tacik, Hazara, Nuristani, Keşmiri, Beluci ve Hindu gibi ırklar vardır. Bazı araştırmalar, Afganistan'daki etnik grupları her ne kadar araştırsalar da belli bir sonuç ortaya koyamamışlardır. Yapılan bir araştırmaya göre Afganistan'da 55 farklı ırk vardır.⁶ Afganistan'ın genel nüfusu hakkında bir şey söylemek çok güçtür. Çünkü Afganistan'da sağlıklı bir nüfus sayımı yapılamamıştır ve bu sebeple ülkenin nüfusu için kesin bir rakam vermek mümkün değildir. Ancak BM'nin ileri sürdüğü nüfus sayısı 27 milyon civarındadır.⁷ Afganistan'da en fazla nüfusu olan ırk Peştunlardır. Peştunların kökleri konusunda farklı iddialar mevcuttur. Bazıları, Mısır'daki Kıptilerden geldiğini, bazıları Zehak'ın evlatları olduğunu, bazıları ise İsrailoğullarından geldiklerini iddia etmişlerdir.⁸

Ülke nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturduğu düşünülen Peştunlar, özellikle 1747 yılından bu yana ülke iktidarını ellerinde tutmaktadırlar. 1926'da bu kabilenin dili olan Peştunca, (yaygın olarak Farsça konuşulmasına rağmen) devletin de resmî dili olarak kabul edilmiştir.⁹ Peştunlar ağırlıklı olarak güneyde yaşamaktadırlar. Ülkenin ikinci kalabalık nüfusunu oluşturanlar Türklere'dir. Türklere ülkenin en eski yerleşik etnik gruplarından biri olmakla beraber, bir kısmının Rusya tarafından Orta Asya'nın işgal edilmesinden sonra bu bölgelere göç ettiği de bilinmektedir.¹⁰ Afganistan Türklere içerisinde çoğunluğu oluşturanlar Özbekler ve Türkmenlerdir. Afganistan Türklere daha çok kuzey ve kuzeydoğuda yaşamaktadırlar. Afganistan'ın

---

⁵ http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Toplantilar/Dosyalar/201113_OJT-12%20Rapor.pdf (Erişim Tarihi, 18.12.2013)

⁶ Macit, Mohammad Por, Afganistan-Fırsat ha ve Tehdit ha(Afganistan- Fırsatlar ve Tehditler).Tahran ,Çaphaneyi Ferayin, 2006.s.16.

⁷ http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130430_k02-afghan-population.shtml (Erişim Tarihi, 18.12.2013)

⁸ Mohammad.a.g.e.s.17.

⁹ Aliye,Yılmaz,"Afganistan'da Kadının Sosyal Statüsü ve Din Eğitimi',Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,,Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Isparta,2005,ss.19-20.

¹⁰ Saaie,a.g.t.s.21.

kalabalık nüfusunu oluşturan diğer kavim Taciklerdir. Taciklerin kökleri hakkında değişik fikirler vardır. Ancak kendileri Fars kökenli olduklarına inanmaktadırlar. ¹¹ Tacikler de Türkler gibi Afganistan'ın en eski kavimlerinden biri olarak bilinmektedir.¹² Tacikler daha çok başkent Kabil'de ve ülkenin kuzey, doğu ve kuzeydoğu bölgelerinde dağınık olarak yaşamaktadırlar. Tacikler genelde ticaret, ziraat ve devlet memurluğu ile uğraşmaktadırlar. Afganistan'da çoğunluğu oluşturan diğer bir kavim Hazaralardır. Hazaraların kökleri hakkında tartışmalar vardır. Kimileri Moğol derken kimileri Türk-Moğol karışımı olduklarını iddia eder. Son dönemlerde kimileri de - hatta kendileri de- Türk olduklarını söylemektedirler. Hazaralar çoğunluk olarak Şiiliğe mensupturlar.¹³ Bir konuyu da altını çizerek söylemek isterim. Bilindiği gibi savaş nedeni ile çoğu zamandan beri Afganistan'da nüfus sayımı yapılamamıştır. Bu nedenle nüfus sayısı tam olarak belli olmadığına göre hangi etnik grubun Afganistan nüfusunun ne kadarını oluşturduğu da belli değildir. Bu sebeptendir ki ben de etnik grupların oranı hakkında bilgi vermekten kaçındım. Bazı kaynaklarda seçimler nedeniyle tahmini olarak rakamlar verilmektedir. Verilen bu rakamlar çok sağlıklı değildir. Çünkü bu rakamlar, bir kavimdeki her insanın kendi adayına oy vereceği düşünülerek hesaplanır. Böyle bir şey söz konusu olamaz. Çünkü bir kavimden başka bir kavmin adayına oy verenler olabilir. Belirtmem gereken diğer bir konu da şudur ki; ben burada etnik gruplar hakkında ayrıntılı bilgi vermedim, çünkü Afganistan'da etnik gruplarla ilgili çalışmalar ya yeni yapılmıştır ya da hemen hemen yeni yazılan çoğu tezde bir bölümü etnik gruba ayırmışlardır.

2.2. 11 Eylül Sonrası Afganistan

Afganistan tarih boyunca pek çok istilaya uğramıştır. Bunlardan bazıları, İngilizlerin, Rusların ve son olarak da 11 Eylül 2001'den sonra ABD ve müttefiklerinin saldırıdır. 11 Eylül 2001'de, on dokuz El-Kaide eylemcisi dört yolcu uçağını ele geç

irmiş, bu uçaklardan ikisi Dünya Ticaret Merkezi'ne, bir diğeri Pentagon'a çarpmış, dördüncü uçak ise uçaktaki yolcuların hava korsanlarına karşı ayaklanması

---

¹¹Sayed Abdulkayum, Succadi, Camia Şinasi Siyasi Afganistan(Afganistan Siyaset Sosyolojisi),Kabil,Müessise'yi Tahsilati Ali Hatamünabiyyen,2011,s.67.

¹² Saaie,a.g.t.s.22.

¹³ Saaie,a.g.t,ss.22-23.

nedeniyle Pensilvanya'daki bir tarlaya indirilebilmiştir. Saldırılarda yaklaşık üç bin kişi ölmüştür. Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerini ve Pentagon'un bir kısmını tahrip eden saldırılar dünyanın en büyük olaylarından biri olarak görülmüştür.¹⁴ 11 Eylül saldırısı sadece ABD için değil aynı zamanda tüm dünya için bir karanlık olarak görülmektedir. Bu saldırının ardından yaklaşık 13 sene geçmesine rağmen her ne kadar ABD ve Müttefikleri söz konusu saldırının kaynağını El-Kaide Örgütü olarak görse de, saldırının kaynağı hâlâ tam olarak belirlenememiştir.¹⁵ ABD, saldırının hemen ardından El-Kaide Örgütü'nü sorumlu tutmuştur. ABD Başkanı George W. Bush, açıklamasında, *"Savaşta, teröristler tarafından Amerika'ya karşı açılmış bir savaş var ve bunun gereği ne ise onu yapacağız. Bunları yapanların kimler olduğunu tespit edip adaletin önünde çıkaracağız."* demiş ve aynı zamanda bunu yapanları destekleyenlerin ve onların sığınmasına müsaade edenlerin de saldırıyı yapanlarla aynı olduğunu vurgulamıştır.¹⁶ Olaydan iki ay sonra "Ulusa Sesleniş" konuşmasında George W. Bush, "teröre karşı küresel savaş"ın Amerikan ulusunun tarih boyunca karşılaştığı hiçbir tehdide benzemediğini ilan etmiştir. Başka bir konuşmasında yine George W. Bush konuyu bir adım daha ileriye götürerek "ABD'nin yalnızca kendi ulusal güvenliğini değil, aynı zamanda medeniyetin güvenliğini tesis etmeye çalıştığını" söylemiş ve "Bu savaş dünyanın savaşı; bu, medeniyetin savaşı." demiştir.¹⁷ Sadece ABD devlet başkanından değil aynı zamanda devletin diğer kurumlarından da açıklamalar gelmiştir. 11 Eylül saldırısı ile ilgili ABD'nin devlet kurumlarından FBI ve CIA'nin ilk açıklamaları şu şekilde olmuştur: "Uçaklar daha önce havacılık eğitimi almış, Arap asıllı ekipler tarafından kaçırılmış, bunlar uçuş sırasında yönetimi ele geçirerek istikameti önceden belirlenmiş hedeflere intihar saldırıları düzenlemişlerdir." Bu yaklaşım aslında ABD'nin yaklaşımı olmuştur.¹⁸ Bu açıklamalardan anlıyoruz ki, ABD 11 Eylül saldırısından El-Kaide Örgütü'nü sorumlu tutmuştur. Bu sebeple saldırıdan hemen sonra ABD teröre karşı savaş ilan ederek "ya bizimlesiniz ya da

¹⁴Serdar, Örnek, "Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu" *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (2012/1),s.108.

¹⁵ Michel S.Swetnam ve Yonah Alexander, Bir Terörist Ağının Profili Usame bin Ladin,(çev. Derya Engin),İstanbul, Güncel Yayınları,2001.s.107.

¹⁶ Chossudovsky, Michel,Jang ve Jahani Sazi, Çev: Jamsit Navayi,İran, İran Milli Kütüphanesi, 2002,ss.13-14.

¹⁷Hüsamettin, İnaç, Aktaş,Fatih, "11 Eylül 2001Terör saldırılarının Amerikan Güvenlik Bürokrasisine Etkileri" Akademik Bakış Dergisi,Sayı:34,Ocak-Şubat 2013,s.5.

¹⁸Tuba, Duruoğlu, "Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Örneği Üzerine Bir İnceleme",Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, s.55.

bize karşısınız” anlayışını oluşturmuştur. Her açıdan baktığımızda 11 Eylül olayı küresel bir nitelik taşımaktadır. 11 Eylül olayına dair farklı tezler ortaya koyulmuştur. Her ne kadar ABD El-Kaide Terör Örgütü’nü sorumlu tutsa da bazı teoriler bu olayın, ABD’nin kendi planı olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin; olay günü, Amerika’da hemen hemen tüm medyada Usame Bin Ladin’in olaydan sorumlu tutulması ve herkesin Bin Ladin diye bağırıp çağırılmalarının da bu olayın sanki devlet tarafından planlanmış olduğunu düşündürmüştür.¹⁹ Ayrıca olay sonrası 48 saate kadar ABD yöneticilerinden hiç kimsenin açıklama yapmaması, sadece muhabirlerin bilgi vererek bu saldırının Amerika dışından yapılmasının imkansız olduğunu söylemeleri de manidardır. Akla gelen diğer sorular ise şunlardır: Dünyanın en güçlü hava kuvvetleri, kaçırılan dört uçaktan hiçbirini neden durduramadı ya da düşüremedi? Nasıl oluyor da bu teröristler, sınırlı teknolojik imkanlarla böyle büyük bir saldırıyı gerçekleştirebildiler? 8 uçağın kaçırıldığı söylenmiştir; öyleyse diğer dört uçağa ne oldu? Nasıl oluyor da 15 dakikada 8 uçak kaçırılmış da güvenlik elamanlarının haberi olmamış ve Dünya Ticaret Merkezi’nde çalışan dört bin Yahudi neden o gün işe gelmemişlerdir? İsrail Başbakanı’nın 11 Eylül gecesi ABD’ye gideceği, ancak bu yolculuğun iptal edildiği gibi şüphe uyandıran durumlardan ötürü, ABD’nin asıl kendisinin söz konusu olaydan sorumlu olduğunu ortaya koyanlar da olmuştur.²⁰ Amerika dünyaca süper güç olarak bilinen, her bakımdan gelişmiş ve her türlü imkana sahip, dünyanın en güçlü hava kuvvetlerine, en gelişmiş teknolojisine, bilişime, istihbarata, eğitimli polise ve güçlü güvenlik tedbirlerine sahip olduğu halde nasıl oluyor da bilime, teknolojiye karşı, modern eğitim görmeyen ve hatta modern eğitimden daha çok medrese eğitimine önem veren ve köktendinci bir yapıya sahip olan bir terör örgütü tarafından bu kadar büyük bir saldırıya uğramıştır? Bu gibi soruların cevabı hala verilmiş değildir. ABD için 11 Eylül olayı ne kadar karanlık bir olay olsa da, ABD’nin Ortadoğu ve Orta Asya’ya karşı bir davranış modelinin gerekçesini oluşturduğu da bilinmektedir. ABD’nin aslında 11 Eylül saldırısı ile hem Orta Asya hem de Ortadoğu’ya yönelmeye ve yayılmaya çalıştığı görülüyor.

ABD, 2001’den sonra insani bir operasyon veya tatbikat kapsamında değil, "terörle mücadele" söylemi altında Orta Asya’ya girmeye başladı.²¹ Böylelikle ABD,

¹⁹ <http://fa.uscloseup.com/content/350> (Erişim, 20.03.2014)

²⁰ Hasan, Vaez, Terörizm, Tahran, Suruş Yayınevi,2004,ss.8-10.

²¹ Erhan,Çağrı,’’ ABD’nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül’ün Etkileri’’uluslar arası İlişkiler Akademik Dergisi,Cilt:1,Sayı:3, Güz 2004,s.144.

Afganistan operasyonu ile beraber Orta Asya ülkelerinin tümünde insani yardım amaçlı uçuş hakkı elde etmiştir. Ayrıca operasyon esnasında bazıları lojistik destek, bazılarıysa doğrudan operasyonel amaçla kullanılmak üzere Özbekistan'da biri Karşi-Kanabad diğeri ise Kokand'da olmak üzere iki üs; Tacikistan'da biri Duşanbe diğeri Kulyab'da iki üs; Kırgızistan'ın başkenti Bişkek yakınındaki Manas'ta bir üs ve Türkmenistan'ın Aşkabat kentinde bir hava ikmal istasyonu elde etmiş ve bunun dışında Kazak demiryolunun da lojistik destek amaçlı kullanılması sağlanmıştır²². ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sorumlu tuttuğu El-Kaide Terör Örgütü, İslami kökenli bir örgüt olduğu düşünülüyor için saldırılar sonrasında ortaya çıkan hâkim söylem, ABD'nin karşılaştığı İslami terörizm tehdidinin köklerinin Ortadoğu'da olduğu yönündeydi. Ortadoğu'nun demokratik olamayan, diktatörlük söz konusu olan rejimlerinin, siyasal İslami grupların, siyasal sisteme uyum sağlayamadıkları, siyasal İslam'ın çok aşırılaştığı iddiası ile ABD'nin terörle mücadelesi Ortadoğu'daki anti-demokratik rejimlerin demokratik değerlerle dönüştürülmesiyle başarı kazanabilirdi anlayışı ile yeni muhafazakârlar için Ortadoğu'da Irak ile başlayan bir işgal sürecine girilmiş ve Saddam Hüseyin diktatörlüğünü devirmenin bölgede demokratik reformların önünü açabilecek bir hareket olacağı dillendirilmişti.²³ Ancak görüldüğü gibi ne Irak'ta ne de Ortadoğu'da demokrasi gerçekleşebildi. Görüyoruz ki, 13 sene geçmesine rağmen 11 Eylül saldırısını kim yaptığı hala tam olarak anlaşılammıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi 11 Eylül saldırısından sonra ister Ortadoğu'da olsun ister Orta Asya'da olsun, Amerikan işgallerine tanıklık edilmiş ve ABD Afganistan'a müdahale etmeye çalışmıştır. 11 Eylül olayından en çok etkilenen ve aynı zamanda ABD'nin saldırıdan sorumlu tuttuğu El-Kaide Terör Örgütü'nü destekleyen Taliban Hareketi'ni hakimiyet altında tutan ise Afganistan oldu. Yaklaşık 25-30 yıl savaş meydanı olan Afganistan'da, 11 Eylül sonrasında pek çok değişim ve dönüşüm gerçekleşti. Söz konusu değişim ve dönüşümlerden en önemlisi de ABD'nin müdahalesi ile Afganistan'da yeniden kurulan geçici hükümet ve sonrasında meydana gelen demokratikleşme süreci olmuştur. Biz bu konuyu ayrıntılı bir şekilde ele almaya çalışacağız.

---

²² Pirinççi, Ferhat, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s.221.

²³ Özpek, Burak Bilgehan, "En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu", Ortadoğu Etütleri, Cilt:3, Sayı:2, Ocak 2012, s.185. *Bilgehan*

2.2.1. Amerika'nın Afganistan'a müdahalesi

Afganistan ile Amerika ilişkileri çok eskiye dayanmaz. Afganistan ile Amerika ilişkileri dolaylı olarak başlamıştır. İlk olarak, Amerikalı olan ve casusluk görevi ile 1828 yılında Afganistan'a gelen Josiah Harlan ile Afganistan- Amerika ilişkileri başlar. Söz konusu kişi 1841 yılına kadar doktor, öğretmen ve general olarak Afganistan'ın farklı bölgelerinde bulunmuştur. İki ülke arasındaki ilişkiler sadece bu çerçevede değildir. Aynı zamanda dolaylı olarak 1936 yılına kadar kişisel anlamda ticari, ekonomik, araştırma, tarih yazma ve özellikle Hıristiyanlık dinini tebliğ etme gibi farklı amaçlarla pek çok kişi Afganistan'a gelmiştir.²⁴ Afganistan ile Amerika'nın resmi anlamdaki diplomatik ilişkilerine gelince, iki ülkenin özellikle Afganistan'ın çabaları ile 26 Mart 1936 tarihinde siyasi ve konsolosluk ilişkiler anlaşması, Afganistan-Amerika arasında imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma Amerika'nın Paris büyükelçisi ve Afganistan Dışişleri Bakanı'nın katılımı ile Fransa'da imzalanmıştır. Böylelikle Mayıs 1936 tarihinde Amerika'nın Tahran elçisi, Amerika'nın Kabil elçisi olarak güven mektubunu, o dönemin Afganistan padişahı olan Zahir Şah'a sunmuştur. Bundan sonra pek çok Amerikan diplomatı Afganistan'a gelmiştir. Söylemek gerekir ki, Amerikan elçileri 1942 yılına kadar Kabil'de değil, İran ya da Pakistan aracılığı ile Amerika-Afganistan ilişkilerini sağlamışlardır.²⁵ Afganistan da 1943 yılında Amerika'ya büyükelçi göndermiştir.²⁶ Görüldüğü gibi böylelikle iki ülke arasında yüzeysel ilişkiler kurulmuştur. Özellikle Amerika gündeminde Afganistan, daha çok 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinden sonra dikkatte alınmaya başlanmıştır. Başka bir deyişle, ABD 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin işgaline kadar Afganistan'ı gündemine almamıştır. 1979 yılında Afganistan'da işgalin yol açtığı karışıklık esnasında Amerikan büyükelçisinin öldürülmesi ve büyükelçinin katilinin tam olarak belirlenememesi, yani Sovyetler Birliği tarafından mı yoksa Sovyet destekli Afgan Hükümeti tarafından mı öldürüldüğünün belirlenememiş olması, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmiş olması gibi sebeplerden ötürü ABD, Afganistan'dan diplomatlarını, uzmanlarını, işçilerini ve eğitim alanında yardım eden kurumlarındaki görevlilerini geri çekmiştir. Büyükelçinin katilinin kim olduğu belli oluncaya kadar ABD, Afganistan'a olan

²⁴ Ekrem, Andışmand, Amerika der Afganistan(Afganistan'da Amerika),Kabil, Bangah Entişarat ve Matbiayi Mayvand, 2007,s.11.

²⁵ A.g.e. s. 26.

²⁶ A.g.e.s.29.

yardımlarını askıya almıştır. Amerika bununla da kalmayıp Sovyet işgali ile Afganistan hükümetinin hiçbir meşruiyetinin kalmadığını söyleyerek Kabil büyükelçiliğini kapatmıştır. Böylece Amerikan Büyükelçiliği 2001'e kadar kapalı kalmıştır. ²⁷ Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinden sonra ABD, Sovyetler Birliği'ni "çevrelemek" ve "Sovyetler Birliği'nin güneye inmesini engellemek" için "Yeşil Kuşak Projesi"ni devreye sokmuştur. ABD, Yeşil Kuşak Projesi ile İslam ve Müslümanlardan faydalanmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla ABD, İslam'ın radikal ve cihatçı anlayışına destek vererek ve Müslümanların yıllardır cihadı ihmal ettiğini söyleyerek, Müslüman ülke olan Afganistan'ı , "tanrı tanımaz", "ateist", "Allahsız" ve "şer imparatorluğu" olan Sovyetler Birliği tarafından işgale karşı "ihmal edilen cihadı yapmalarını" vurgulamış ve desteklemiştir.²⁸ Böylece ABD, Sovyetler Birliğine karşı Pakistan üzerinden Afganistan'daki mücahitlere yardım etmiştir. ABD, Afganistan savaşı sırasında mücahitleri o kadar kutsamış ki, mücahitlerin liderlerinden bazılarını Beyaz Saray'da dünya basınına tanıtırken, ABD'nin kurucu babalarıyla aynı ahlaka ve anlayışa sahip olduklarını ifade etmiştir.²⁹ Ve yine 1980'lerde Afganistan'da Sovyetler Birliği'nin yıpranması ve hatta çökmesi için bir yandan mücahitleri desteklerken bir yandan da 1990'da Şiilere karşı Sünni Taliban'ı desteklemiştir. Ancak daha sonraları kendisine karşı Taliban'ın tehdit oluşturacağını hiç tahmin etmemiştir. ³⁰ Burada gördüğümüz gibi ABD, Sovyetler Birliği'nin çökmesi için her türlü yolu denemiş, özellikle Müslümanları cihada çağırarak onlara her türlü desteği sağlamaya çalışmıştır. Her ne kadar işgal 27 Aralık 1979 tarihinde başlayıp 15 Şubat 1989 tarihinde sona erse de, Afganistan'dan Sovyet Birliği'nin çıkarılmasından sonra Afganistan, altyapı, devlet yapısı, siyasi, ekonomik, sosyal ve demografik açıdan büyük zarar görmüştür. İktidarı ele geçiren mücahitler de düzenli bir devlet kuramamış, aralarında iktidar mücadelesi çıkmış ve hatta bu mücadele savaşa dönüşerek Afganistan'ı iç savaşa sürüklemiştir. Dış güçlerin müdahalesi ile de Afganistan'da bir türlü istikrar sağlanamamış ve maalesef bu durum günümüze kadar sürmüştür. İlginç olan noktalardan birisi de ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin çökmesi için her türlü desteği verdiği cihatçıları ve kutsadığı savaşçıları 11 Eylül 2001 saldırısından sonra terörist olarak görmesidir. İkinci olarak

---

²⁷ Andışmand, a.g.e ,ss97-98.

²⁸ Mehmet, Şahin, "ABD'nin "Müslüman" Savaşçıları" Akademik Orta Doğu, Cilt:3, Sayı:1, 2008, s.45.

²⁹ Şahin, a.g.m. s.47.

³⁰ Erhan, a.g.m, ss.127-128.

Afganistan'ı dünya ve özellikle ABD'nin gündemine getiren ne yazık ki 11 Eylül 2001 saldırısı olmuştur. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin işgaline uğrayan Afganistan, 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında ABD ve müttefiklerinin saldırısına uğramıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi 11 Eylül saldırısı sadece ABD için değil, aynı zamanda bütün dünya için karanlık bir olay olarak görülmektedir. Bu saldırının ardından yaklaşık 13 sene geçmesine rağmen, saldırının kaynağı hala tam olarak belirlenememiştir. Bununla birlikte, ABD başta olmak üzere pek çok ülke, bu saldırının kaynağı olarak, El-Kaide terör örgütünü görmektedir³¹. Bu nedenle NATO üyesi devletler, 12 Eylül 2001 tarihinde NATO Antlaşması'nın 5.maddesine dayanarak, Afganistan'daki El-Kaide Terör Örgütü'ne destek veren Taliban yönetimine son vermek için bir karar almışlar ve bu kararı BM Genel Sekreterliğine bildirmişlerdir. NATO'nun ilgili kararına göre, 11 Eylül saldırısının dış güçlere karşı yapıldığı, bunun da kanıtlanması halinde, ABD'nin BM Antlaşması'nın 51. maddesi kapsamında kendini savunma hakkına sahip olduğu ve NATO üyesi ülkelerin de ABD'ye yardım etmekle sorumlu oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.³² ABD, önce İngiltere'nin ve daha sonra diğer uluslar arası aktörlerin de desteğini alarak Afganistan'a karşı müdahale kararı almıştır. ABD, uygulama liderliğini üstlendiği bu müdahale için karar alırken, müdahaleyi ne zaman ve nasıl yapacağı konusunda bağımsız davranmıştır. Rusya ve Çin gibi pek çok ülke de bu saldırı için ABD'ye yardım etmiştir.

11 Eylül saldırıları sonrası askeri ve siyasi hazırlık sürecini 7 Ekim 2001 tarihinde tamamlayan ABD, söz konusu saldırıda Afganistan'daki kuzey ittifakının da desteğini alarak Taliban rejimine son vermiştir. Her ne kadar Taliban rejimine son verilmiş olarak görülse de rejim Afganistan'da hala faaliyet göstermektedir. Bu konuyu daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alacağız. ABD ve müttefiklerinin müdahalesi sonucunda Afganistan'da merkezi bir hükümetin kurulması, bir anayasanın düzenlenmesi gibi kararların alınması aşamasına geçilmiştir.³³ Bu

³¹ Michel S.Swetnam ve Yonah Alexander, Bir Terörist Ağının Profili Usame bin Ladin,(çev. Derya Engin),İstanbul, Güncel Yayınları.2001.s.107.

³² Hilal Önal,"ABD'nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz"Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt 6,No:23,2010,s.45.

³³ Önal, a.g.m, s.46.

aşama Bonn Anlaşması ile gerçekleşmiştir. Aşağıda anlatacağımız Bonn Anlaşması günümüz Afganistan'ının devlet yapısı ve çalışma tarzı gibi konuları ele almıştır.

2.2.2. Bonn anlaşması ve kararları:

11 Eylül saldırısının hemen ardından, 12 Eylül 2001 tarihinde NATO'ya üye olan devletler, NATO Antlaşmasının 5. maddesini esas alarak 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'daki Taliban yönetimine son verme kararı almışlardır. Bu karar sonucunda Afganistan'a karşı yapılan müdahale 2 ay sürmüş olup 7 Aralık'ta ABD ve müttefikleri lehine sonuçlanmıştır.³⁴

Müdahaleden sonra Afganistan'ın nasıl ve kimin tarafından yönetileceği, bu yönetime kimlerin katılabileceği ile yönetimde kimlerin karar verebileceği konularının belirlenebilmesi amacıyla pek çok görüşmeler yapılmıştır. Netice olarak, Afganistan'da kurulacak yeni yönetimin esaslarını belirlemek ve daha da önemlisi yeni yönetimin temelini atmak, yönetimin yapısını oluşturmak maksadıyla, ilgili tarafların da katılımıyla, yeri önce Ankara olarak belirlenen, ancak daha sonra Almanya'nın Bonn şehri olarak değiştirilen anlaşma 5 Aralık 2001 tarihinde imzalanmıştır. (Bonn Anlaşması)³⁵ Gerçek anlamda, karanlık dönem olarak nitelendirilen Afganistan iç savaşı, yaklaşık 25-30 sene sürmüş ve hala da sürmektedir. Bu savaşlar nedeniyle devletin kaynakları hemen hemen yok olmuş veya yönetimin başına gelen kimseler tarafından hoyratça kullanılmıştır. Özellikle Taliban yönetimi tam anlamıyla bir şeriat devleti kurmak isteğiyle bütün yeniliklere karşı çıkarak, ülkede tam bir istikrar sağlayamadığı³⁶ gibi, ülkeyi birkaç devlet dışında uluslar arası topluma da tanıtamamıştır. Diğer bir ifadeyle, Taliban yönetimini birkaç devlet hariç hiçbir devlet tanımamıştır.

Taliban, dini anlamda aşırı bir tutum sergileyen El-Kaide Terör Örgütü ile işbirliği yaparak intihar saldırıları düzenlemeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak ABD ve müttefikleri, 11 Eylül saldırısından sonra Afganistan'daki Taliban yönetiminin, El-

---

³⁴İrfan,Polat, ,11 Eylül Terör Saldırısı ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.126.

³⁵ Büyükbaş, a.g.e.,s.114.

³⁶ Abdullkadir, Alemkhal, Nigahi ba Pakistan,(Pakistan'a Bakış)Kabil, Afganistan Dışişleri Bakanlığı Strateji Araştırma Merkezi Yayını,2012, s.239.

Kaide Terör Örgütü yanlısı olduğu ve bu terör örgütüne yardım ettiği gerekçesiyle Afganistan'a müdahale ederek Taliban yönetimine son vermiştir. Bundan sonraki süreçte Afganistan yönetiminin temeli Bonn Anlaşması'nda atılmıştır. Afganistan'a barışı ve demokrasiyi getirmeyi amaçlayan Bonn Anlaşması'nda; Afganistan'daki tüm etnik grupların eşitliği, yönetime tüm etnik gruplardan katılımının sağlanabilmesi, kurulacak olan geçici hükümette herkesin payının olması, savaşların bitmesi, milli barışın ve sosyal adaletin sağlanması, silahların toplanması, insan haklarına saygı, demokrasinin gerçekleşmesi, farklı siyasi grupların ülkede özgürce yer alması ve İslam ilkelerine saygı duyulması gibi konularda kararlar yer almaktadır. Afganistan bugün, Bonn'da alınan kararlarla yönetilmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki; Bonn'da alınan kararlar tam sonuç verememiş, daha doğrusu anlaşma olduğu gibi uygulanamamıştır. Bonn Anlaşması'nda Peştun milletini kimin temsil edeceği ve geçici yönetimin başına kimin geleceği en çok tartışılan konular olmuştur. Bunun nedeni, anlaşma kararları alınırken Hikmetyar ve Taliban hariç Afganistan'daki diğer siyasi ve etnik grupların liderlerinin(göçmen ya da mülteci olan Afganistanlılar, Kuzey İttifakı, Devrik Kral Zahir Şah'ın temsil ettiği Roma Grubu, etnik olarak Peştun olan ve Pakistan tarafından desteklenen Kıbrıs Grubu) anlaşmaya katılmış olmasıdır. Sonuç olarak Devrik Kral Zahir Şah'ın temsil ettiği Roma Grubu'ndan Hamid Karzai başkanlığında geçici bir hükümetin kurulmasına karar verilmiştir.³⁷ BM gözetiminde düzenlenen dört farklı Afgan grubunun arasında imzalanan anlaşmaya, Özbek General Raşit Dostum, istediği bakanlıklar oluşturulmadığı için tepki göstermiş ve Peştun lideri olan Geylani de anlaşmanın dengesiz olduğunu iddia ederek itiraz etmiştir.³⁸ Bir başka neden ise Bonn'da geçici hükümet başkanlığı oylamasında Özbek kökenli Abdüssettar Seerat'in en çok oyu almasına rağmen Bonn'a katılanların bir kısmının, Özbeklerin Afganistan'da azınlıkta olduğunu iddia ederek geçici hükümet başkanının ülkedeki anlaşmazlıkları önlemek amacıyla çoğunluğu oluşturan Peştunlardan seçilmesi gerektiğini ileri sürmesi ve bunun üzerine 12 oydan 9'unu alan Abdüssettar Seerat'in değil de 3 oy alan Hamid Karzai'nin başkanlığa seçilmiş olmasıdır.³⁹ Abdüssettar Seerat'i daha çok Tacik liderleri istememiştir.⁴⁰ Söz konusu konferans 8 gün sürmüştür.

³⁷ Polat, a.g.e. s.126.

³⁸ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/123089.asp> (Erişim Tarihi 18 Nisan 2013)

³⁹ <http://www.afghanpaper.com/nbody.php?id=70443> (Erişim Tarihi,03.12.2013)

⁴⁰ <http://jawedan.com/index.php/1389-03-26-19-12-2/5633-1392-01-07-09-15-36> (Erişim Tarihi,03.12.2013)

ve 27 Kasım-5 Aralık tarihleri arasında yapılmıştır. Bu konferansa Türkiye'nin de dâhil olduğu 19 gözlemci ülke katılmıştır.⁴¹

Bonn Anlaşması'nda Alınan Kararlar:

Geçici Hükümet

Bonn Anlaşması'na göre, 22 Aralık 2001 tarihinde geçici bir hükümet kurulacaktır. Geçici hükümet geçici bir başkan ile yönetilecektir. Geçici hükümet, özel ve bağımsız bir komisyon, Büyük Ulusal Meclis (Loya Jirga), Afganistan Yüksek Mahkemesi ve diğer mahkemeler tarafından belirlenecektir. Geçici hükümet ve özel bağımsız komisyonun oluşumu, görevi ve çalışma esasları bu anlaşmada belirlenmiştir. Geçici hükümet Afganistan'ı hem BM'de hem de dış ilişkilerde temsil edecektir.⁴²

Yasal Çerçeve ve Yargı Sistemi

Yeni anayasa düzenleninceye kadar 1964 Anayasası geçerli olacaktır. Bu bağlamda yasaların Bonn Anlaşması'na ve Afganistan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalara aykırı olmaması gerekmektedir. Aykırı olduğu takdirde, geçici hükümet düzenleme getirme yetkisine sahip olacaktır.

Diğer taraftan Afganistan'ın yargı sistemi bağımsız olup, yüksek mahkeme ve diğer mahkemelerden oluşarak geçici hükümet, BM'nin ilkeleri ile İslam dininin ilkelerine uygun olacaktır. Ayrıca bu yargı sistemi, Afganistan halkının benimsediği örfler doğrultusunda uluslararası sisteme de uygun olarak oluşturulacaktır.

Geçici Hükümetin Oluşumu

---

⁴¹ Polat, a.g.e. s.126.

⁴² Mohammad Sena Metin Nikpy, Şarhi Ruydadhay Muhimi Siyasi Afganistan (Afganistan'ın Önemli Siyasi Olaylarının Açıklanması), Kanada, Aryayı İnternet sitesi,2005,s.19.

Geçici hükümet; yönetim başkanı, beş başkan yardımcısı ve dört üyeden oluşacaktır. Başkan dışındaki her üye veya bakanlar diğer idarelerde de çalışabilecektir. Bu oluşumda tüm etnik gruplar eşit bir şekilde temsil edilecektir. Başkan, yardımcıları ve bakanlar bu anlaşmaya katılanlar tarafından seçilecektir.

Özel ve Bağımsız Komisyon

Komisyon, geçici hükümetin kurulmasından bir ay sonra kurulacaktır. Bu komisyon yirmi bir üyeden oluşacaktır. Üyelerin daha çok hukuk uzmanı olması tercih edilmektedir. Komisyon üyeleri, BM ile Afganistan konusunda müzakere edecek ve sivil toplum tarafından seçilecektir. BM bu komisyonun oluşturulmasında yardımcı olacaktır. Büyük Ulusal Meclis, bu komisyonun kaç kişiden oluşacağını, komisyonda ne kadar erkek ne kadar kadın olacağını, Peştun göçmenlerinin temsil oranının nasıl olacağını belirleyecektir. Afganistan dışındaki mülteci ve muhacirlerden kaç kişinin katılacağı, bilim adamları ve sivil toplum örgütlerinin, aydınlar ve önemli kişilerin nasıl katılacağı, Büyük Ulusal Meclis'in gerçekleştirme aşamalarını, ne zaman başlayacağını ve ne kadar süreceğini, on hafta önce yazılı halde basması gerekecektir. Komisyonun diğer önemli görevleri de Büyük Ulusal Meclis'e katılacak olanların seçimle katılmasını düzenlemek ve geçiş hükümetinin başkanını seçmektir.⁴³

Büyük Ulusal Meclis (Loya Jirga)

Bu meclis geçici hükümetin kurulmasından altı ay sonra oluşacaktır. Bu meclis Zahir Şah tarafından açılacaktır. Bu meclisin en önemli görevi ise iki yıl sonra bağımsız ve genel seçimin gerçekleşmesini ve Olağanüstü Büyük Ulusal Meclisi düzenlemektir. Geçici hükümet büyük ulusal meclisin kurulması ile geçiş hükümetine geçişecektir.

Olağanüstü büyük ulusal meclis, geçiş hükümetin kurulmasından on sekiz ay sonra açılacaktır. Bundan sonra bu meclis anayasayı düzenleyecektir. Anayasanın oluşması ya da düzenlenmesi Afganistan halkı için büyük bir adım olacaktır; çünkü Afganistan halkı savaştan bıkmış ve artık barış istemektedir. Anayasanın

⁴³ <http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/afghan-agree.htm> (Erişim Tarihi 27 Nisan 2013)

düzenlenmesinde geçiş hükümeti, bu anayasada, farklı etnik gruplar ve mezheplerin eşitliğini göz önünde bulundurarak ve bütün halkın kabul edeceği bir anayasanın düzenlenmesi ile sorumludur. Anayasa düzeninin, Bonn Anlaşması'na göre ve İslam ilkelerine, demokrasiye ve sosyal adalete uygun olması gerekiyordu.

Bonn Anlaşması'na göre, yeni anayasa geçiş hükümetinin kurulmasından on sekiz ay sonra Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis kurulacaktı. Söz konusu anlaşmaya göre, geçiş hükümeti BM yardımı ile "anayasa komisyonu" kurulacaktır ve Büyük Ulusal Meclisin kurulmasından iki yıl sonra genel seçim olacaktır.

Anayasanın düzenlenme aşamasını üç organ yürütecektir. Bunlar;

- 1- Taslak Hazırlama Anayasa Komisyonu
- 2- Anayasayı İnceleme Komisyonu
- 3- Olağanüstü Büyük Ulusal Meclisi

Taslak Hazırlama Anayasa Komisyonu dokuz kişiden, Anayasayı İnceleme Komisyonu ise otuz beş kişiden oluşacaktı. Bu iki komisyon üyeleri de geçiş hükümetin başkanı tarafından seçilecekti. Olağanüstü Büyük Ulusal Meclis'e gelince, bu meclis gerçek halk temsilcilerinden oluşacaktır.

Anayasayı düzenlemek için her üç komisyon da ayrı ayrı görevlerini yerine getirecekler ve sonunda her üç komisyon da bir araya gelerek anayasayı düzenleyip yayınlayacaklar.⁴⁴

Uluslararası Güvenlik Gücü

Bonn Anlaşması'na katılan ve Afganistanlılar tarafından seçilen on iki kişi, Afganistan'da yeni kurulacak olan yönetimin ve Afganistan güvenlik gücünün imkânlarının yeterli olmadığından dolayı Afgan güvenlik gücüne eğitim vermesi ve Afganistan'daki BM'ye ait diğer yabancı kurumların güvenliğini iyi sağlamak için BM Güvenlik Konseyinden, BM gözetimi altında askeri güç yardımı isteğinde bulunma

---

⁴⁴ http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2011/11/111115_k02-loy-jergas.shtml (Erişim Tarihi 26 Nisan 2013)

kararı alınmıştır. Bu çerçevede NATO güçlerinin Afganistan'a müdahale ya da Afganistan'da bulunma kararına varılarak ve bu güçlerin daha çok Kabil ve civarlarında bulunması hususunda anlaşmaya varılmıştır.⁴⁵ Ancak zamanla bu güçler ülkenin güvenliğini bahane ederek diğer bölgelere de girmişlerdir. Fakat bu anlaşmada bir eksiklik vardır; NATO güçleri ne zamana kadar Afganistan'da bulunacak ve ne zaman Afganistan'dan çıkacaktır, bu konu Afganistan'ın güvenlik durumuna bağlı kalmıştır.⁴⁶ Bonn'da alınan bu kararlara baktığımızda gerçekten de savaş sonrası yaklaşık otuz sene boyunca Afganistan'ın siyasi, ekonomik, güvenlik ve sosyal durumu bakımından çok önem taşımaktaydı; ancak Bonn Anlaşması sonucunda Afganistan'ın yönetimine gelenler bu fırsatı değerlendiremediler ve pek çok konuda hem Afgan halkında hem de uluslararası arenada hayal kırıklığına neden oldular. Bonn'da alınan tüm kararlar ne olursa olsun Afganistan'da uygulanamadı. Zaten uygulanması da beklenmiyordu. İstenilen sonuç alınamadı; ne güvenlik ne eşitlik ne sosyal adalet ne de çoğulculuk anlayışları sağlanabildi. Hepsi sadece kâğıt üzerinde yazılı olarak kaldı, bir kısmı uygulansa da belli bir kesimin çıkarlarına göre uygulandı.

2.3. 11 Eylül Sonrası Afganistan'ın Demokratikleşmesi Açısından Önem Taşıyan Bazı Konferanslar

Tokyo Konferansı

11 Eylül saldırısı sonrasında ABD, Afganistan ile ilgili birçok konuya ilgi göstermeye başlamıştır. ABD Ticaret Bakanlığı, hükümet kuruluşları arasında bağlantı kurabilmek için Washington'da Afganistan için bir bilgi merkezi oluşturdu. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Asya Kalkınma Bankası "Ön İhtiyaçlar" (PNA) adlı bir rapor hazırlamışlar ve bu raporu 21-22 Ocak 2002 tarihlerinde Tokyo'da düzenlenen, "Afganistan'ın İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması" konulu toplantıya göndermişlerdir.⁴⁷

⁴⁵ Sena Metin Nikpy, a.g.e. s.21.

⁴⁶ <http://www.omidevatan.com/Site/MAGHALAT/mga86020402.htm> (Erişim Tarihi 20 Nisan 2013)

⁴⁷ Mehmet, Akkurt, Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.309-310.

Tokyo Konferansı Afganistan'a yapılacak yardımların görüşüldüğü bir konferans olmuştur. Bu konferansa, Türkiye'den Devlet Bakanı Edip Safer Gaydalı katılmıştır. Aynı zamanda bu toplantıya 60'dan fazla ülke ile 21 uluslararası örgüt de katılmıştır. Bu konferansa katılanlar Afganistan'a ilk 5 yıl için 10 milyar dolar yardım taahhüt etmiş, Türkiye de 5 milyon dolarla bu miktara katkıda bulunmuştur.⁴⁸

Berlin Konferansı

1 Nisan 2004 tarihinde Afganistan'ın yeniden yapılandırılması konusunu görüşmek üzere Berlin'de yapılan konferansa katılanlar, Afganistan'da güvenlik gücü kurulana kadar UGYK'nin görevine devam etmesine, ülkede güvenlik çalışmalarının devamına, eyaletlerin yeniden yapılandırılmasına, Haziran 2004 tarihinde seçim programının uygulanmasına, ülkede işleyen bir hukuk sistemi için daha fazla çabanın gösterilmesine, uyuşturucu ile mücadeleye devam edilmesine, Afganistan hükümetinin uygulamalarının güçle desteklemesine, sivil toplumun doğmasına ve kadınların her alanda çalışmalarının artmasına karar vermişler ve bu kararları dünya kamuoyuna duyurmuşlardır. Ayrıca bu konferansta katılımcılar, Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için 3 yıl içinde ödenmesi planlanan 8 milyar dolarlık bir yardım kararı almışlardır.⁴⁹

Londra Konferansı

Londra Konferansı, 1 Şubat 2006 tarihinde başlamış ve 2 gün sürmüştür. Bu konferansa, Afganistan ile ilgili konuları görüşmek üzere yaklaşık 70 ülkenin temsilcileri ve pek çok uluslararası kuruluş katılmıştır.

Konferansa katılanlar Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için 10 milyar dolar yardım kararı almışlardır. Konferansta "Afganistan Antlaşması" adında bir belge de imzalanmıştır. Bu belge veya antlaşma ile Afganistan yönetimin şeffaflığı, uyuşturucu ile mücadele, teröre karşı mücadele ve insan haklarına saygı gibi konular üzerinde mutabakata varılmıştır. Bu antlaşma, Bonn Anlaşması'ndan sonra ikinci en önemli antlaşma olmuştur. Konferansta, özellikle Batı ülkeleri başta olmak

---

⁴⁸ Polat, a.g.e. s.130.

⁴⁹ Büyükbaş, a.g.e. s.125.

üzere katılımcılar tarafından alınan 10 milyar dolarlık yardım kararı, bu devletlerin Afganistan'ın arkasında olduklarını göstermiştir.⁵⁰

Roma Konferansı

Roma Konferansı Temmuz 2007 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu konferansın en önemli konusu Afganistan'ın yargı sistemi olmuştur. Konferansa katılanlar Afganistan'ın yargı organlarını incelemişler ve yargı reformu için çözümler ortaya koymuşlardır.⁵¹

Paris Konferansı

Paris Konferansı 16 Haziran 2008 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Konferansın açılış konuşmasını BM Genel Sekreteri ile Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai yapmıştır. Paris'te gerçekleştirilen bu konferansa 65 ülkenin dışişleri bakanları ile 15 uluslararası örgütün temsilcileri katılmıştır.

Konferansta daha çok Afganistan'daki önemli sorunlar üzerinde durulmuştur. Bu konferansta ABD 10 milyar dolar, BM 1 milyar dolar ve Japonya 500 milyon dolar yardımda bulunacaklarını vaat etmişlerdir. Almanya ile Fransa yardımlarını 2 kat yapacaklarını söylemişlerdir.⁵² 11 Eylül sonrası döneme baktığımızda, bu konferanslar Afganistan için siyasi, demokratik ve özellikle ekonomik bakımından oldukça fazla önem taşımaktadır; ancak yapılan yardımların pek çoğu gerektiği ya da olması gerektiği gibi yapılamamış, daha çok kişisel/örgütsel olarak kullanılmıştır. Yani bu yardımlar, öncelikle yardım eden ülkelerin kendi kuruluşları tarafından masraf gerekçesiyle kullanılmaya çalışılmış, kalanına ise Afganistan yöneticileri çeşitli bahanelerle el koymuşlar ve maalesef yapılan bu yardımlardan gerçekten ihtiyacı olan Afganistan halkı ve Afganistan ülkesi faydalanamamıştır. Aslında bu yardımlar belki Afganistan halkı ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için büyük bir fırsat olabilirdi; ancak Afganistan yöneticileri kendi ceplerini doldurma gayretinde oldukları için bu fırsatları değerlendirememişlerdir.

⁵⁰ www.bbc.co.uk/persian/afghanistan (25 Ocak) 2010, (Erişim Tarihi 22 Nisan 2013)

⁵¹ www.afghanpaper.com,1390/9/10, (Erişim Tarihi 22 Nisan 2013)

⁵² www.bbc.co.uk/persian/afghanistan ,(25 Ocak 2010,(Erişim Tarihi 23 Nisan 2013)

3. AFGANİSTAN'DA DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

3.1. Afganistan'da Demokrasinin Tarihçesi

Afganistan, dünyanın en çok işgale maruz kalan ülkelerinden biridir. Afganistan'ın siyasi tarihine baktığımızda, ilk kez 1747 yılında, Ahmed Şah Abdali çok tartışmalı süren 9 günlük bir toplantı sonucunda Afganistan padişahı olarak kabul edilmiştir.⁵³ Başka bir deyişle günümüz Afganistan'ın temeli bu şekilde atılmıştır. Afganistan 1747-1973 tarihleri arasında padişahlık ile yönetilmiştir. 1973 yılında askeri bir darbe ile Davut Han, Zahir Şah'ı devirip padişahlığı kaldırmış ve böylece cumhuriyet sistemi ortaya koyulmuştur.⁵⁴ Kurulan cumhuriyet sistemi günümüze kadar devam etmektedir. Bu dönemlerde Afganistan farklı yöneticiler tarafından yönetilmiştir. Bu zaman diliminde İngilizler ve Sovyetler gibi güçlerin işgaline uğramıştır ve son olarak da 11 Eylül 2001 saldırıları sonucunda ABD ve müttefiklerinin saldırısına uğradı.

Günümüze kadar Afganistan dış müdahalelerle ve iç çatışmalarla uğraşan bir ülke olarak demokrasiyi görmemiş ve görse de kısmen bazı dönemlerde görmüştür. Afganistan'da demokrasinin başlangıcı çok eskilere dayanmamaktadır. Demokrasiye dair ilk adım Habibullah Han (1901-1919) döneminde atılmıştır. Habibullah Han ilk dönemlerinde kendisini takva sahibi olarak göstermiş ve birçok konuya dindar bir yaklaşım sergilemiştir. Kadınların İslam'a uygun giyinmesi, fazla makyaj yapmamaları, boş boş sokaklarda gezmemeleri, kabir ziyaretlerinde aşırıya kaçmamaları ve eşleri veya mahremleri olmadan evden dışarıya çıkmamaları gibi uygulamalar getirmiştir. Yine Afganistan vatandaşı olan Hint kökenlilere de bazı kısıtlamalar getirmiştir. Hint erkekler ve kadınların Afganistan halkından ayırt edilmeleri için ayrı giysi giymeleri ve Hint kadınlarının kırmızı başörtü takmaları bu kısıtlamalardan bazılarıydı. Ayrıca Müslüman olan her Hintli vatandaşa devlet tarafından 300-600 Afgan Rüpiyesi ve bir adet giysi hediye edilirdi.⁵⁵ Görüldüğü gibi Habibullah Han padişahlığının ilk dönemlerinde İslam dini üzerinden siyaset yapmaya çalışmıştır. Ancak 2 Ocak 1907 yılında Hindistan'a iki aylık bir gezi

⁵³ Mir Gulam Muhammed, Gubar, *Afganistan der Mesir-i Tarih, Tahran (Afganistan Tarih Yolunda)*, Camhuri Entişara, 1374, s.355.

⁵⁴ Abdusabir, Junbiş, Barrasi Avzayi *Afganistan Tay Dahayi Demokrasi (On Yıl Demokraside Afganistan'daki Durumun İncelenmesi)*. Kabil, Bangahi Entişarati Mayvand, 1391, s. 345.

⁵⁵ Gubar, a.g.e. s.700.

düzenlemiş, Hindistan Müslümanları ve devleti tarafından çok iyi karşılanmıştır.⁵⁶ İki ay süren Hindistan gezisinden sonra Afganistan'a dönmüştür. Hindistan gezisi Habibullah Han'ın pek çok yeniliklere ve reforma ihtiyaç duyulduğu kanaatine varmasına sebep olmuştur. Geziden hemen sonra reform getirme çalışmalarına yönelmiştir. Mesela köle alış-satışını kaldırmış. Babası Abdurrahman Han (1880-1901) döneminde hapsedilenlerin dosyaları yeniden gözden geçirilmiş; suçlu olmayanlar serbest bırakılmış, suçları tespit edilenlere ise ceza verilmiştir. Aynı zamanda eğitim ve kültür alanında da pek çok yenilikler yapılmıştır. 1903 yılında Afganistan'da ilk lise olan Habibiye Lisesi, 1909 yılında Harp Okulu, 1910 yılında yetimhane açılmış ve Sıracül-Ahbar ve Sıracül-Etfal gibi dergiler çıkarılmıştır. Sıracül-Ahbar dergisinin sayesinde başta Emir Habibullah Han olmak üzere Avrupa ve dünyadaki olayları, olup bitenleri takip etmek ve her türlü fikir paylaşımında bulunmak kolaylaşmıştır.⁵⁷ 1903 yılında kurulan Habibiye Lisesinde yabancı dil olarak İngilizce, Türkçe ve Urduca dilleri ders olarak okutulmuştur. Yine bu dönemde elektrik fabrikası gibi bazı fabrikalar da açılmıştır.⁵⁸ Görüldüğü gibi Habibullah Han döneminde ülkeye bazı yenilikler ve reformlar gelmiştir. Ancak Afganistan'ın bağımsızlığında, modernleşmesinde, demokratikleşmesinde, özgürlük ve eşitlik gibi değerlerin ortaya çıkmasında en önemli dönem Emir Amanullah Han dönemidir. Babası Emir Habibullah Han'ın suikasta uğramasından sonra 22 Şubat 1919'da tahta geçen Amanullah Han, Hindistan'dan Afganistan'ın bağımsızlığını istemiştir. Afganistan'ın bağımsızlık talebi, Afganistan ile İngiltere arasında savaşa neden olmuştur. Bağımsızlık Savaşı olarak da adlandırılan Üçüncü Afgan-İngiliz savaşı sonucunda Ravalpindi Ateşkesi (8 Ağustos 1919) ve Kabil Anlaşması (22 Kasım 1921) imzalanmış; böylece Afganistan bağımsızlığını ilan etmiştir. Amanullah Han da bağımsız Afganistan'ın ilk padişahı olmuştur.⁵⁹ Amanullah Han ilk olarak köleliği kaldırıp herkesin vatandaşlık statüsüne sahip olmasını sağlamış, eğitimi zorunlu kılmış, Amani Lisesi ve daha sonra İstiklal Lisesi kurulmuştur. Amanullah Han'ın yaptıklarından bir başka önemli yenilik ise "Nizamname" ya da "Anayasa"

---

⁵⁶ Gubar, a.g.e. s.729.

⁵⁷ Sun İpekeşen, Serçin, "Batı Dışı Modernleşme Afganistan ve İran Örneği", Akademik Bakış Dergisi, Sayı:34, Ocak-Şubat 2013, s.6.

⁵⁸ Gubar, a.g.e. ss.701-704.

⁵⁹ Aliye, Yılmaz, "Amanullah Han'ın İslahatları ve Atatürk", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21, Mayıs 2010, s.156.

olmuştur. ⁶⁰ Söz konusu Anayasada eşitlik, kişisel özgürlük, köleliğin kaldırılması, basın özgürlüğü, çalışma serbestliği, hukuka aykırı cezalandırmamalar gibi konular yer almıştır. Kölelik bu Anayasanın 11. Maddesine göre kaldırılmıştı. Bu çerçevede yaklaşık 700 Hazara kölesi serbest bırakılmış, İmamiye mezhebine ait ayinler ve uygulamalar serbest olmuş, Hint kökenlilerden de milletvekili seçilmiş, kırmızı giysi kaldırılmış, Hintli çocukların her türlü okullarda okuyabilmesi ve asker veya polis olabilmesi sağlanmış; böylece her türlü ayrımcılık, ırkçılık ve mezhepçiliğin ortadan kaldırılması ve herkesin kanun önünde eşit olması amaçlanmıştır.⁶¹ Amanullah Han bunlarla da kalmayıp hemen hemen her konuda reform getirmeye çalışmıştır. Amanullah Han'ı reforma sevk eden en önemli olay Avrupa gezisi olmuştur. Amanullah Han 1927 yılında Hindistan, Mısır, İtalya, Fransa, Almanya, Polonya, İngiltere, Rusya, Türkiye ve İran ülkelerini gezmeye karar vermiştir. Padişahın bu gezisi yaklaşık 7 ay sürmüştür. Bu gezisinde Padişah Rusya'dan sonra Türkiye'ye geçmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ü kendi kahramanı sayan Amanullah Han, Atatürk ile Afganistan'ı modernleştirme konusunda görüşmüş, Atatürk daha çok Amanullah Han'a ordusunun güçlendirmesi konusunda tavsiyede bulunmuştur.⁶² Amanullah Han yaklaşık 7 ay süren Avrupa gezisinden Afganistan'a döndükten sonra bazı reformlar getirmeye karar vermiştir. İlk reform olarak kadınları özgürleştirmeye çalışmıştır. Yüksek düzeydeki memur kadınları padişah köşküne davet etmiş ve onlara diğer ülkelerdeki kadın özgürlüğünden söz ederek, eğer kocaları onlara özgürlük tanımiyorsa onları kurşunla vurabileceklerini, hatta bu konuda onlara silah bile vereceğini söylemiştir. Aynı zamanda erkeklere de geleneksel kıyafetlerin yerine batı tarzı giysileri giymelerini emretmiştir.⁶³ Böylelikle Amanullah Han Avrupa gezisinden döndükten hemen sonra bu şekildeki reformları sanki acele ile getirmeye çalışmıştır. Ancak Amanullah Han'ın söz konusu reformları Afganistan'ın din adamları ve kabile başkanlarının aşırı tepkilerine sebep olmuştur. Din adamları Amanullah Han'ı dinsizlikle suçlayarak halkı ayaklandırmışlardır. Amanullah Han tahtını bırakmak zorunda kalınca, bir daha dönmek üzere Afganistan'dan

⁶⁰ Alî Rıza, Şarifi, Tahlil Goftuman Demokrasi der Afganistan (Afganistan'da Demokrasi Konusunun Analizi),Kabil,Danişgahi Katip,2013, s.78.

⁶¹Mohammad Azam Sistani, Alama Mahmut Tarzi, Şah Amanullah ve Ruhaniyet Mutanafiz,İsveç,2004,ss.39-40.

⁶²Mir Muhammed Siddik, Ferhang, Afganistan der Penç Karn-ı Ahir (Afganistan Son Beş Yüzyılda) ,Cilt:3, Peşavur.Afganistan İslami Birlik Komisyonu,1373.ss.528-530.

⁶³ Ferhang, a.g.e.s.531.

ayrılarak 1929 yılında İsviçre'ye yerleşmiş ve 1960 yılında orada vefat etmiştir.⁶⁴ Amanullah Han'dan sonra iktidar 1928 yılında Habibullah Kalakani'ye geçmiştir. Habibullah Kalakani'nin hükümdarlığı fazla sürmemiş, kendisi yaklaşık 8 ay iktidarda kalmıştır. Böylelikle Amanullah Han'ın demokrasiye dair atılan adımları başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁶⁵ Habibullah Kalakani'dan sonra iktidara gelen Nadir Şah (1929-1933), Amanullah Han'ın getirdiği reformlara olumsuz bakmıştır. İktidara geldikten hemen sonra "Devlet Politikasını" halka duyurmuştur. Halka yeni bir meclisin kurulacağını ve anayasanın düzenleneceğini bildirmiştir. Nadir Şah kadınların örtünmesine karar vermiş ve din adamlarının idare işlerine karışmasına müsaade etmiştir. Aynı zamanda 1930 yılında Büyük Ulusal Meclisi kurarak 1931 yılında anayasayı düzenlemiştir. Söz konusu anayasada kişisel özgürlüklerden daha çok ticaret, sanat ve tarım gibi konulara ağırlık verilerek basın özgürlüğü konusunda sınırlamalar getirilmiş ve meclisin yetkisi de kısıtlanarak meclise sadece "istişare meclisi" olma özeliği verilmiştir.⁶⁶ Nadir Şah döneminde de pek demokrasiye uygun yönetim görmüyoruz. Basın özgürlüğü neredeyse ortadan kaldırılmış, Enis Dergisi'nin müdürü hapse atılmış, dergi ise özel dergi iken devlet dergisi olarak değiştirilmiştir. Gazete ve dergilerde yazılar yazılıyor olsa da pek çok gazeteci ve yazar hapse atılmış, bu kişilere ait yazıların çoğu ise sansür edilmeden yayınlanmamıştır.⁶⁷ Nadir Şah'ın ölümünden sonra 19 yaşında olan oğlu Zahir Şah iktidara gelmiştir. Afganistan padişahlarının içerisinde en uzun süre padişahlık yapan Zahir Şah'dır. Zahir Şah 1933 yılından 1973 yılına kadar, yani kırk yıl padişahlık yapmıştır. Demokratikleşme açısından baktığımızda Zahir Şah dönemini dörde ayırıyoruz. 1. Dönem: Zahir Şah'ın amcası olan Haşim Han'ın 1946 yılına kadar, yani 13 yıl süren başbakanlık yaptığı dönemi ki bu dönem bir baskı dönemi olup söz konusu dönemde demokrasiden söz etmek çok zordur. 2. Dönem: Zahir Şah'ın diğer amcası Mahmut Han'ın 1953 yılına kadar, yani 7 yıllık başbakanlık dönemidir. Bu dönem demokrasi dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde siyasi partilerin çıkışı, şekillenışı ve serbest bir şekilde faaliyet göstermeleri başlamıştır. Bu dönemde Veyş Zelmiyan Partisi, Vatan Partisi, Halk Partisi ve İrşad Partisi gibi siyasi partiler ortaya çıkıp faaliyet göstermişler. Aynı zamanda bu dönemde yerel seçimler

---

⁶⁴ Yılmaz, a.g.m,s. 157.

⁶⁵ Şarifi, a.g.e.s.78.

⁶⁶ Ferhang,a.g.e., Cilt:3,s.606.

⁶⁷ Ferhang, a.g.e. Cilt:3,ss.619-620.

olmuş ve basın özgürlüğü de gerçekleşmiştir. 3. Dönem: Zahir Şah'ın amcasının oğlu Davut Han'ın 1963 yılına kadarki başbakanlık dönemidir. Bu dönemde de demokrasi pek görülmemiştir. 4. Dönem: Zahir Şah'ın iktidar olduğu dönemdir. Bu dönem 1963 yılından 1973 yılındaki Davut Han'ın darbesine kadarki dönemdir. "Anayasa Dönemi" olarak adlandırılır.⁶⁸ Bu dönemde demokrasi çok fazla ön plandadır. Afganistan'da demokrasinin, özgürlüğün, eşitliğin sağlanması amacıyla Eylül 1964 tarihinde Zahir Şah Büyük Ulusal meclisi toplayarak yeni bir anayasa düzenlemiştir. Bu anayasa Afganistan'ın demokrasi ve siyasi tarihi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Söz konusu anayasada meşrutiyet kabul edilmiş ve demokrasiye dair önemli adımlar atılmıştır.⁶⁹ Anayasanın tartışılan en önemli maddelerden biri de padişahın yakınlarının iktidarda yer alıp almaması konusudur. Sonuç olarak anayasanın 24. Maddesinde padişahın ailesinin başbakan, bakan, meclis üyesi ve yüksek mahkemelerde görev alamayacağı kararına varılmıştır.⁷⁰ Afganistan'ın 1964 Anayasası ve seçim kanunlarına göre ilk kez demokratik, serbest, gizli ve genel seçim yapılacağı ilan edilmiştir. Böylece seçim yapıp halk tarafından 216 milletvekili seçilmiştir. Afganistan'ın siyasi tarih ve demokrasisi açısından en önemlisi ilk kez 4 kadının da milletvekili seçilip meclise girmesi olmuştur.⁷¹ Görüldüğü gibi Zahir Şah döneminin 1963'ten, Davut Han'ın 1973 yılında Zahir Şah'ın padişahlığının son vermesi amacı ile yaptığı darbeye kadarki dönem en demokratik dönem olmuştur. Davut Han (1973-1978) askeri bir darbe ile Zahir Şah'ın 40 yıllık padişahlığına son verip cumhuriyeti ilan etmiştir. Afganistan'da böylece ilk kez cumhuriyet kurulmuştur.⁷² Davut Han, Zahir Şah dönemindeki anayasayı mensuh ilan etmiş ve 1976 yılında Büyük Ulusal Meclisi'ne yeni anayasa yapmak için çağırıda bulunmuştur. Anayasayı düzenlemek için toplanan grup içerisinde din alimlerine yer verilmemesi ve onların fikirlerinin alınmaması mollaların tepkisine sebep olmuştur. Davut Han'ın ilan etmiş olduğu 1978 yılındaki demokratikleşme süreci zayıflamıştır; olacak seçimde de Davut Han'a karşı tepki ve muhalefet çoğalmıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin 1979 Afganistan işgali de gerçekleşmiştir.⁷³ Sovyetler Birliği'nin desteği ile darbe yapan Davut Han, daha

⁶⁸ Şarifi, a.g.e.ss,78-80.

⁶⁹ Junbeş,a.g.e.ss.114-115.

⁷⁰ 1964 Afganistan Anayasası,md.21.

⁷¹ Junbeş,a.g.ss.148-149.

⁷² Junbeş,a.g.e.345.

⁷³ Larsin,Ana,Besuyi Demokrasi be Afgani? (Afgan Demokrasisine Doğru?). Kabil,Vahit Tahkik ve Arziyabi Afganistan,1388,s.8.

sonraları Sovyetler Birliği'nin Afganistan ordusunun içersinde çok fazla etkin olmasını büyük bir tehlike olarak görmüştür. Bu nedenle Batı ve Pakistan'a yaklaşılmaya çalışılmıştır. Ancak 1978'de Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin darbesi ile Davut Han, aile fertlerinden on yedi kişi ile birlikte öldürülmüştür.⁷⁴ Davut Han'dan sonra Afganistan Demokratik Halk Partisi yönetimi ele geçirmiştir. Bu partiden ilk olarak Nur Muhammed Terakki, sonra Hafizullah Emin devlet başkanı olmuş; sonra da komünist rejimin son devlet başkanı Dr. Necibullah olmuştur. Komünist başkanlar seçimle, yani halkın oyu ile değil darbe ile yönetime gelmişlerdir. Dolayısıyla bu dönemde demokrasiden söz etmek çok güçtür; ancak Necibullah tüm liderlerle barış ilan etmiş ve kendi partisini Vatan Partisi olarak adlandırarak milletin hizmetine sunmuştur. Ülkenin her kesiminden insanlarla ülke barışı ve kalkınması konusunda görüşmüş, özellikle din alimleri ve dini ayinler konusunda fikir alışverişinde bulunmuştur. Milletine hep birlik ve beraberlik çağrısında bulunarak, "gelin birbirimizi öldürmekten el çekip vatanımıza sahip çıkalım" demiş ve konuşmalarında genellikle barış, birlik ve beraberlik konularını vurgulamıştır.⁷⁵ Necibullah her ne kadar ülkenin birliği ve beraberliği konusunda çaba gösterse de, 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ile başlayan iç ve dış savaşlar bir türlü son bulmamıştır. Komünist rejimin 1992 yılında son bulmasından sonra mücahitler dönemi, 1996 yılında ise Taliban dönemi başlar. Bu dönemlerde daha çok iç savaşlarla uğraşmıştır. Savaşların olduğu dönemlerde zaten demokrasiden söz etmemiz mümkün değildir. Bizim asıl konumuz olan Taliban döneminin son bulunduğu, Amerika ve müttefiklerinin 2001 Afganistan müdahalesinden sonraki dönemde Afganistan'daki demokratikleşme konusunu detaylı bir şekilde ele alacağız.

3.2. 2004 Anayasası

Afganistan'ın siyasi ve demokrasi tarihine baktığımızda, daha önce de bahsettiğimiz gibi ilk Anayasa ya da Nizamname Amanullah Han döneminde 1923 yılında yapılmıştır. İkinci anayasa Nadir Şah Dönemi'nde, 1931 yılında yapılmış; üçüncü anayasa 1964 yılında Zahir Şah Dönemi'nde, dördüncü anayasa 1977 yılında Davut

⁷⁴ Şarifi, a.g.e.s.82.

⁷⁵ Can Muhammet Bayis, „Mururi be Avzayi Siyasi,Nizami,İktisadi,Ferhagiyi Afganistan az Sali 1341 ila se Dahayi Ahir Sali 1387(1341-1387 yılının Sonuna kadar Afganistan'ın Siyasi,Askeri,Ekonomik, Sosyal Durumuna Dair Bir İnceleme). Kabil,Entişarati Hiyam,1391,s.157.

Han'ın darbesi ile yapılmış; beşinci anayasa 1987 yılında, Afganistan Cumhuriyet Halk Demokratik Konseyi tarafından yapılmış; altıncı anayasa 1990 yılında komünist rejimin korunması için yapılmıştır. Yedinci anayasa da 2004 Anayasası'dır.⁷⁶ Daha önce anlattığımız gibi Bonn Anlaşması'na göre, yeni anayasa geçiş hükümetinin kurulmasından on sekiz ay sonra Büyük Yasal Ulusal Meclisi tarafından hazırlanacaktı. Söz konusu anlaşmaya göre, geçiş hükümeti BM yardımı ile anayasa komisyonu kuracaktı ve Büyük Ulusal Meclisin kurulmasından iki yıl sonra genel seçim olacaktı. Böylece anayasayı düzenleme aşamasını üç organ yürütecekti. Bunlar;

- 1- Taslak Hazırlama Anayasa Komisyonu
- 2- Anayasayı İnceleme Komisyonu
- 3- Olağanüstü Büyük Ulusal Meclisi

Taslak hazırlama anayasa komisyonu dokuz kişiden oluşmaktadır. Anayasayı inceleme komisyonu ise otuz beş kişiden oluşmaktadır. Bu iki komisyonun üyeleri de geçiş hükümeti başkanı tarafından seçilecektir. Yasal Büyük Ulusal Meclise gelince, bu gerçek halk temsilcilerinden oluşacaktır. Anayasayı düzenlemek için her üç komisyon ayrı ayrı görevlerini yerine getirecekler ve sonunda üç komisyon bir araya gelerek anayasayı düzenleyip yayınlayacaklardı. İşgaller, savaşlar ve darbelerle karşı karşıya kalan Afganistan'da anlattığımız anayasa uygulaması gibi ilk Anayasa ya da NizamName 1923 Amanullah Han dönemi ile başlamıştır. Amanullah Han döneminden sonra yönetim başında gelenler mevcut anayasayı kendi istekleri veya o dönemin şartlarına göre ya kaldırmışlar ya da değiştirmişlerdir. En son anayasa ise Taliban yönetiminden sonra 2001 Bonn Anlaşması ile Afganistan'da kurulan yeni yönetimin, yani bugünkü Afganistan Devleti'nin 2004 yılında çıkarmış olduğu anayasasıdır. 2004 anayasası, 12 Bölüm ve 162 madde olup 3 Ocak 2004 yılında Büyük Ulusal Meclis tarafından kabul edilmiştir. Bu anayasa Afganistan geçici hükümetinin devlet başkanı Hamid Karzai tarafından da imzalanmıştır.⁷⁷ Dokuz kişiden oluşan anayasa oluşturma komisyonu ve otuz beş kişiden oluşan ve içlerinde hukukçuların, analizcilerin ve bilim adamların bulunduğu anayasayı inceleme heyeti tarafından anayasa genel anlamda iki kez incelenmiştir.

⁷⁶ <http://moj.gov.af/fa/page/1717/1797>(Erişim Tarihi 02.01.2014)

⁷⁷ <http://moj.gov.af/fa/page/1717/1797> (Erişim Tarihi 15.02.2014)

İlkinde anayasa taslağı komisyon üyeleri tarafından incelenmiş, ikinci inceleme ise anayasa taslağının halka sunulması şeklinde gerçekleşmiştir. Yani belli bir halk kitlesi anayasa hakkında değerlendirmede bulunmuştur. Son olarak da anayasa oluşturma komisyonu, altı aylık inceleme sonucunda anayasa taslağını Büyük Ulusal Meclise sunmuştur. Büyük Ulusal Meclisinde yirmi iki gün boyunca ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalar, Büyük Ulusal Mecliste daha çok İslamcı-Şeriatçı ve Liberal-Demokrat gruplar arasında olmuştur. Bütün tartışmalar sonunda nihayet anayasa kabul edilmiştir.⁷⁸ Büyük Ulusal Meclis’inde 2004 Anayasası hakkında en çok tartışılan sorular ise şunlardır: İslam Hükümleri ile insan hakları nasıl bir arada olur? İslam Hükümleri ile Batı’dan gelen insan haklarının çeliştiği noktalarda nasıl bir denge kuracağız? Afganistan’ın yönetim biçimi İslam Cumhuriyeti mi yoksa Batı demokrasisi mi? Başkanlık sistemi mi yoksa parlamenter sistem mi? Afganistan’da yönetim merkezi mi yoksa federal sistem mi? Ülkenin İstiklal Marşı’nın dili Afganistan’ın resmi dili olan Peştunca mı yoksa Farsça mı olmalı? Din ile siyasetin ayrı olması ve cumhurbaşkanına verilen fazla yetkinin cumhurbaşkanını diktatörlüğe götürebileceği endişesi, diğer önemli bir sorun olmuştur.⁷⁹ Büyük Ulusal Meclis, İslam ve insan hakları konusunda oluşan bazı çelişkilerde ikisini de kabul etmiştir. 2004 Anayasasınının 3. Maddesinde “Hiçbir kanun İslam’a aykırı olamaz” derken 6-7. maddelerinde “insan haklarına ve tüm uluslararası anlaşmalara uyulacağı” söylemiştir.⁸⁰ Afganistan’ın yönetim biçimi İslam Cumhuriyeti olarak kabul edilmiştir.⁸¹ Yönetim sistemi başkanlık sistemi ve merkezi yönetim,⁸² devletin resmi dili Peştunca ve Farsça; ülkede en çok konuşulan diğer diller ise Özbekçe, Türkmençe, Baluçi, Paşeyice, Nuristanice, Pamirice dilleridir. Böylece Peştunca ve Farsçanın yanında diğer diller de resmidir.⁸³ 2004’te oluşturulan anayasaya baktığımızda anayasada bazı çelişkilerle beraber; anayasa, İslam dinine uygun olması, milli birliğin sağlanması, demokrasinin gerçekleşmesi, medeni toplumun oluşturulması, ekonomik kalkınma, sosyal adaletin sağlanması,

---

⁷⁸ Şarfi, a.g.e. s.88.

⁷⁹ Vijeyi Afgan Pas az Taliban3(Taliban’dan Sonra Afgan Özelliği) ,ss96-99.

⁸⁰ Afganistan 2004 Anayasası

⁸¹ Afganistan 2004 Anayasası, md.1.

⁸² Afganistan 2004 Anayasası,md.60.

⁸³ Afganistan 2004 Anayasası,md.16.

barış, birlik ve beraberliğin, kardeşliğin tüm Afganistan halkı arasında yayılması gibi konuları ele almaktadır.

3.3. Güçler Ayrılığı

3.3.1. Yasama

Afganistan'ın siyasi tarihine baktığımızda, yasama organının dönem dönem var olduğunu fakat çok etkili olmadığını görmekteyiz. 2004 Anayasası kabul edilene kadar Afganistan'da yasama organı olarak bir kurumdan söz etmek çok zordur. Ancak bu tarihten sonra yasama organı oluşmaya başlamıştır.⁸⁴ 2004 Anayasasına göre en büyük yasama organı Milli Meclis'tir.⁸⁵ Milli Meclis de iki meclisten oluşur: Halk Meclisi ve Büyükler Meclisi. Bir kişi aynı anda iki meclise üye olamaz.⁸⁶ Milli Meclisin üyesi olmak isteyen ya da aday olmak isteyen kişinin seçim koşullarının yanı sıra şu koşulları da kendisinde bulundurması gerekir: Afganistan vatandaşı ya da adaylıktan on sene önce Afganistan vatandaşlığını almış olmak, mahkeme tarafından suçlu bulunmamak, Halk Meclisi üyesi ya da aday olacak kişi için en az yirmi beş yaş, Büyükler Meclisi için ise en az otuz beş yaşında olmak.⁸⁷ Milli Meclis şu yetkilere sahiptir:

- 1- Yasa çıkarma, onaylama, düzenleme ya da iptal etme,
- 2- Sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik gelişme ile ilgili karar alma,
- 3- Devlet bütçesi, borç alma ya da borç verme ile ilgili karar alma,
- 4- İdari birimler kurma, düzenleme ya da iptal etme,
- 5- Uluslararası anlaşmaları onaylama ya da feshetme.⁸⁸

Yukarıda söylediğimiz gibi Afganistan Milli Meclisi iki meclisten oluşur. İki meclisin bazı çalışmaları farklıdır. Yetkileri de bazı konularda farklı olur. Milli mecliste yasa onaylama şu şekilde gerçekleşir; hükümet tarafından tasarlanan yasa milli meclise sunulur. Hükümet tarafından sunulan yasa mecliste konuşulur, tartışılır ve görüşme

⁸⁴ Büyükbaş, a.g.e.. s.135.

⁸⁵ 2004 Anayasası Md.81.

⁸⁶ 2004 Anayasası Md.82.

⁸⁷ 2004 Anayasası Md.85.

⁸⁸ Gulam Haydar, Allame,Nizami Hukuki ve Siyasi Afganistan (Afganistan Hukuki ve Siyasi Düzeni) ,Kabil,İntişarat-i Tak,2012,s.37.

sonucunda yasa ya kabul edilir ya da reddedilir. Halk meclisi yasayı görüşüp kabul ettikten sonra yasa Büyükler Meclisine gönderilir. Büyükler Meclisi de on beş gün içerisinde yasa hakkında bir karara varır. Yasa ya hükümet tarafından ya da milli meclis tarafından sunulur. Yüce mahkeme ile ilgili yasalar önce mahkeme sonra hükümet tarafından, bütçe ve mali işlerle ilgili yasalar ise hükümet tarafından sunulur.⁸⁹ Bazı yasalar konusunda iki meclis arasında anlaşmazlık da çıkabilir. Eğer bir meclisin onayladığı yasayı başka biri reddederse, anlaşmak için eşit bir şekilde iki meclisten bir heyet oluşturulur. İki meclisten oluşturulan heyet yasayı ya kabul eder ya da reddeder. Görüşmeler sonucunda reddedilen yasayı halk meclisi isterse meclisin üçte ikisi ile tekrar onaylayabilir. Ardından onaylanan bu yasayı Büyükler Meclisi'ni dikkate almadan cumhurbaşkanına gönderebilir. Cumhurbaşkanı yasayı onaylarsa yasa kabul edilir. Bu halk meclisinin Büyükler Meclisi'nden daha çok yetkili olduğunu gösterir.⁹⁰

Halk Meclisi

Halk meclisi üyeleri doğrudan, genel, serbest seçim ve gizli oylama ile halk tarafından seçilir. Halk Meclis üyeliği süresi beş senelik olup Halk Meclisi üye sayısı en fazla 250 kişidir.⁹¹ İllerin oy ortalamasına göre her ilden iki kadın da seçilir. Halk Meclisi'ni oluşturan 250 üyeden toplam 68 üyesi kadındır. Halk Meclisi'nde toplam 18 komisyon bulunmaktadır.⁹² Halk Meclisi üyeleri halk tarafından seçildikten sonra Afganistan Bağımsız Seçim Kurulu tarafından sayım yapılır ve sonuçlar açıklanıp cumhurbaşkanı tarafından meclis açılışı yapılır. Daha sonra meclis üyeleri kendi aralarında seçim ile bir kişiyi beş senelik süreyle meclis başkanı, iki kişiyi de birinci ve ikinci yardımcı ve iki kişiyi de birer seneliğine birinci ve ikinci sekreter seçerler. Bu kişiler meclisin idari heyetini oluşturur.⁹³ Halk Meclisi, üyelerinin üçte biri ile hükümetin işlerini ve çalışmalarını incelemek üzere özel komisyon kurabilir. Halk Meclisinin belirli yetkileri şunlardır:

---

⁸⁹ Allame, a.g.e.s.41.

⁹⁰ Allame, a.g.e.s.42.

⁹¹ 2004 Anayasası Md.83.

⁹² http://www.acsf.af/index.php?option=com_content&view=article&id=457:2011-07-02-06-59-43&catid=13&Itemid=18 (Erişim Tarihi 05.02.214)

⁹³ 2004 Anayasası Md.87.

- 1- Halk Meclisi, tüm üyelerin yüzde yirmisi ile bakanı yargılayabilir. Bakan milletvekillerine ikna edici cevaplar veremezse güvensizlik oylamasına gidilebilir. Güvensizlik oylaması açık ve doğrudan, belirli gerekçelerle çoğunluk oyla gerçekleşir.
- 2- Devlet bütçesinin gelişmesi konusunda karar alma
- 3- Anayasaya uygun tayin olanları ret ya kabul etme.⁹⁴

Afganistan'ın 2004 Anayasasına baktığımızda yarı başkanlık yarı parlamenter sistemi öngörülmüştür. Bu açıdan bazı yetkiler cumhurbaşkanına bazı yetkiler de Halk Meclisine verilmiş olup, bazı konularda ise cumhurbaşkanı ile Halk Meclisinin birlikte karar aldıkları olmuştur.⁹⁵ Fakat şunu da söylemek gerekir ki, genelde yetki yani karar verme cumhurbaşkanına aittir. Yani Cumhurbaşkanı Halk Meclisinden daha yetkilidir. Her ne kadar 2004 Anayasası yarı başkanlık yarı parlamenter sistemi öngördüyse de Afganistan başkanlık sistemi ile yönetilmektedir.

Büyükler Meclisi

Afganistan Milli Meclisi, yukarıda anlattığımız gibi iki meclisten oluşurdu. Halk Meclisi bir de Büyükler Meclisidir. Halk Meclisinin üyeleri tamamen halk tarafından seçilirken Büyükler Meclisinin üyeleri ise il meclisleri tarafından seçilir. Her il meclisinden bir kişi dört seneliğine üye seçilir ve bir de her ilin ilçelerinden birer kişi belirlenip il meclisine gönderilir. Bu gönderilen isimlerden de il meclisi üç seneliğine bir kişi seçer. Böylece her ilden iki kişi Büyükler Meclisine seçilir. Üyelerin üçte ikisi bu şekilde seçilir. Geriye kalan üçte biri ise büyük ve tecrübeli insanlardan oluşmak üzere ikisi engelliler ve ikisi de göçmenlerden olmak üzere cumhurbaşkanı tarafından beş seneliğine tayin edilir. Böylece Büyükler Meclisinin üyesi toplam 102 kişi olur. Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilenlerin yüzde ellisi kadınlardan oluşur.⁹⁶ Büyükler Meclisi de Halk Meclisi gibi kendi aralarından beş seneliğine bir kişiyi başkan, iki kişiyi birinci ve ikinci yardımcı ve iki kişiyi de birinci ve ikinci sekreter olarak birer seneliğine seçerler. Büyükler Meclisi de bazı yetkilere sahiptir. Ancak şunu söylemek gerekir ki, Büyükler Meclisi Halk Meclisi kadar yetkiye sahip değildir.

⁹⁴ Allame,a.g.e.s.43.

⁹⁵ Allame,a.g.e.s.18.

⁹⁶ 2004 Anayasası Md.84.

Halk Meclisi bakanları çağırıp güvensizlik oyuna tabi tutup görevden alma yetkisine sahipken Büyükler Meclisi ise sadece bakanları çağırma hakkına sahiptir. Bakanı güvensizlik oylamasına tabi tutma hakkına sahip değildir. Büyükler Meclisi ile Halk Meclisi ayrı toplandığı gibi bazı durumlarda Halk Meclisi ile birlikte de toplanabilir. Şu durumlarda Büyükler Meclisi ile Halk Meclisi birlikte toplanırlar:

- 1- Senede bir kez Cumhurbaşkanı tarafından açılışı yapılan Milli Meclis toplantısında,
- 2- Cumhurbaşkanı gerekli gördüğünde.⁹⁷

Bu toplantılarda Halk Meclisi Başkanı toplantıya başkanlık yapar. Bu da Halk Meclisinin Büyükler Meclisinden daha çok yetkiye sahip olduğunu gösterir.

Büyük Milli Meclis

Afganistan'da ilk Büyük Milli Meclis, günümüz Afganistan devletinin kurulduğu 1947 yılında Afganistan padişahını belirlemek üzere kurulmuştur. Başka bir deyişle ilk Büyük Milli Meclis 1947 yılında kurulmuştur.⁹⁸ Büyük Milli Meclis geleneksel anlamda o günden bugüne devam etmektedir. Büyük Milli Meclis Afganistan halkının millet iradesinin beyan edildiği en yüksek kurumdur. Büyük Milli Meclis ilk toplandığında içlerinden bir kişiyi başkan, bir kişiyi yardımcı ve iki kişiyi de birinci ve ikinci sekreter seçerler.⁹⁹ Büyük Milli Meclis şu kişilerden oluşur:

- 1- Milli Meclis Üyeleri
- 2- İl ve ilçe meclislerinin başkanları
- 3- Oy vermeme şartı ile bakanlar, yüksek mahkeme başkanı ve üyeleri ile başsavcı ve üyeleri katılabilir.¹⁰⁰

Büyük Milli Meclis şu koşullar dolayısıyla toplanır:

---

⁹⁷ 2004 Anayasası Md.104.

⁹⁸ Gubar,a.g.e ss.354-355.

⁹⁹ 2004 Anayasası Md.112.

¹⁰⁰ 2004 Anayasası Md.110.

- 1- Bağımsızlığı, milli egemenlik ve toprak bütünlüğü gibi ülkenin ciddi meselelerinde toplanır.
- 2- Anayasanın düzenlenmesi için toplanır.
- 3- Anayasanın 69. Maddesine göre cumhurbaşkanının yargılanması durumunda Büyük Milli Meclis toplanır.¹⁰¹

Geçmiş zamanlarda kabileler ve milletler arasında bir sorun olduğunda kabile büyükleri toplanıp sorunu çözerlermiş. İlk Büyük Milli Meclis de daha önce de söylediğimiz gibi Afganistan devleti kurulduğu 1947 yılında toplanıp kendi padişahlarını belirlemişlerdir. Böylelikle Büyük Milli Meclisi bir gelenek haline gelmiş ve günümüze kadar devam etmiştir. Daha sonraları Afganistan halkı tarafından yasalaştırılmış olan bu durumu da 2004 Anayasasında yer aldığını görmekteyiz. Büyük Milli Meclis her ne kadar anayasaya göre milli iradenin beyan edildiği bir kurum olarak öngörülmüşse de bazı eksiklikleri beraberinde getirmektedir. Bunlardan birkaçını şu şekilde anlatabiliriz: Yönetimin başında olanlar, yetkilerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilirler. Yetkilerinin belirsiz olması da bir sorundur. Örneğin cumhurbaşkanını bazı durumlarda halk seçerken bazı durumlarda Büyük Milli Meclisin seçmesi. Ayrıca anayasaya göre ilçe meclisleri seçimle belirlenmelidir ancak 2004'ten beri ilçe meclisi seçimi yapılmamıştır; oysaki Büyük Milli Meclisin üyelerinin bir kısmı ilçe meclis başkanlarıdır. İlçe meclis seçimi yapılmadığına göre bu ilçeden seçilen üyelerin yerine kimler Büyük Milli Meclis toplantısına katılır?¹⁰²

3.3.2. Yürütme

Afganistan'da yürütme cumhurbaşkanı yetkisi altında çalışan bakanlardan oluşur. Bakanların sayısı, görevleri ve nasıl çalışacakları yasa ile belirlenir.¹⁰³

Devlet Başkanı ve Bakanlıklar

Devlet Başkanı

¹⁰¹ 2004 Anayasası Md.111.

¹⁰² http://www.dailyafghanistan.com/opinion_detail.php?post_id=122774 (Erişim Tarihi 09.02.2014)

¹⁰³ 2004 Anayasası Md.71.

Cumhurbaşkanı Afganistan İslam Cumhuriyeti Devleti'nin başındadır. Yetkilerini anayasa çerçevesinde yasama, yürütme ve yargı konularında kullanır. Afganistan devlet başkanının birinci ve ikinci yardımcısı vardır. Devlet başkanlığına aday olan kişi kendisiyle beraber yardımcılarını da belirler. Devlet başkanı olmadığı zamanlarda, istifa ettiği ya da vefat ettiğinde devlet başkanının birinci yardımcısı anayasanın belirlediği hükümler çerçevesinde başkanlık yapar, birinci yardımcı olmadığı ise ikinci yardımcı görevi devralır.¹⁰⁴ Devlet başkanının, yapılan seçimlerde yüzde elliden fazla oy alması gerekmektedir; diğer bir ifadeyle %50+1 oy alması gerekir. Devlet başkanı serbest, genel, gizli ve doğrudan halkoyu ile seçilir. Eğer ilk oylamada adaylardan biri yüzde ellinin üzerinde oy alamazsa, seçim sıralamasında olan ilk iki aday, iki hafta içerisinde ikinci tura gider. İkinci turda iki adaydan hangisi çok oy alırsa o devlet başkanı seçilir.¹⁰⁵ Devlet başkanlığına aday olacak kişinin şu koşulları kendisinde bulundurması gerekir:

- 1- Kendisinin, anne ve babasının Afganistan vatandaşı olması, Müslüman olması ve başka ülke vatandaşı olmaması gerekir.
- 2- Aday olduğunda en az kırk yaşında olması gerekmektedir.
- 3- İnsanlara karşı işlenmiş suçtan veya cinayet işlemekten mahkum edilmiş olmamalı ya da mahkeme tarafından medeni haklardan mahrum edilmiş olmamalıdır. Devlet başkanı iki kez seçilir, üçüncü kez aday olma hakkı yoktur. Devlet başkanının yardımcıları için de aynı şey söz konusudur. Devlet başkanı görevi almadan önce İslam dinine itaat edeceğine, anayasaya ve diğer yasalara uyacağına, bağımsızlığı, milli egemenliği, Afganistan'ın toprak bütünlüğünü, Afganistan halkının hak ve çıkarlarının koruyacağına dair yemin eder.¹⁰⁶ Devlet başkanı eğer insanlığa karşı suç işlemiş, milli ihanet ya da millete karşı cinayet ile itham olunmuşsa, halk meclisinin üçte birinin isteği ile -ki bu istek eğer halk meclisinin üçte ikisi tarafından kabul edilirse- yine halk meclisi, bir ay içinde Büyük Milli Meclisi toplama çağrısında bulunabilir. Eğer Büyük Milli Meclisinin üçte ikisi tarafından devlet başkanına karşı yapılan itham kabul edilirse devlet başkanı görevinden alınıp özel mahkemeye sevk edilir. Özel mahkeme ise

---

¹⁰⁴ 2004 Anayasası Md.60.

¹⁰⁵ 2004 Anayasası Md.61.

¹⁰⁶ 2004 Anayasası Md.63.

Büyükler Meclisi başkanı, halk meclisinin üç üyesi ve yüksek mahkemenin de üç üyesinden oluşur.¹⁰⁷ Devlet başkanının yetkilerine gelince, devlet başkanı şu yetkilere sahiptir:

- 1- Anayasanın uygulanmasını denetleme,
- 2- Milli Meclisin onayı ile ülkenin temel politikasını belirleme,
- 3- Afganistan silahlı kuvvetlerinin başkomutanı olma,
- 4- Milli Meclisin onayı ile savaş ve ateşkes ilan etme,
- 5- Bağımsızlığın korunması ve toprak bütünlüğünün savunulması için gereken kararları alma,
- 6- Milli meclis onayıyla silahlı kuvvetler birliklerini yabancı ülkelere gönderme,
- 7- Büyük Milli Meclis' i toplantıya çağırma,
- 8- Milli Meclis'in onayı ile olağanüstü hal ilan etme ve sona erdirme,
- 9- Büyük Milli Meclis ve Milli Meclis'i törenle açma,
- 10- Devlet Başkanı yardımcılarının istifasını kabul etme,
- 11- Halk Meclisi'nin onayıyla, Yargıtay başkanının, bakanların, merkez bankası başkanının, ulusal güvenlik bakanının ve Kızılhaç başkanının atanması, istifası ve görevlerine son verilmesini kabul etme,
- 12- Halk Meclisi'nin onayıyla Anayasa Mahkemesi Başkanı ve üyelerinin atanması,
- 13- Kanunlar çerçevesinde yüksek rütbeli memurların ulusal güvenlik, polis ve silahlı kuvvetlere ait subayların, hakimlerin işten çıkarılmaları ve istifalarını onaylama, emekliye ayırma ve atama,
- 14- Afganistan'ın uluslararası organizasyonlardaki ve yabancı ülkelerdeki diplomatik misyon şeflerinin atanması ve Afganistan'daki diplomatik misyonların güven belgelerini kabul etme,
- 15- Kanun ve yargısal kararları onaylama,
- 16- Kanunlara uygun olarak uluslararası antlaşmalar için güven belgesi verme,
- 17- Kanunlar çerçevesinde cezaların azaltılması ve bağışlanması,
- 18- Kanunlara bağlı olarak şeref unvanı ve madalya vermek,

---

¹⁰⁷ 2004 Anayasası Md.69.

- 19- Kanunlara bağılı kalarak ülkenin durumunu geliştirme ve yönetme için komisyonlar kurma,
- 20- Anayasa hükümlerine bağılı kalarak diğere yetkileri kullanma.

Devlet Başkanı önemli ulusal, sosyal, politik ve ekonomik konularda anayasa hükümlerine aykırı olmamak veya bu hükümleri değıştirmemek şartıyla referanduma gidebilir.¹⁰⁸ Ayrıca bunların dışında devlet başkanı kanun hükümlerine uygun olmadan devlete ait mülkiyetleri ne satabilir ne de hediye edebilir. Devlet başkanı görevi sürecince milliyetçilik, bölgecilik ve mezhepçilik yapamaz.¹⁰⁹ Afganistan Anayasası devlet sistemini her ne kadar yarı başkanlık yarı parlamenter sistem olarak görse de yetkiler daha çok devlet başkanının elindedir. Bu sebeple devlet başkanı devletin başıdır. Doğrudan halk tarafından seçilir. Bu sisteme göre Afganistan İslam Cumhuriyeti devlet başkanının, 2004 Afganistan Anayasası'na uyması ve anayasayı uygulaması gerekir. Devlet başkanı aynı zamanda silahlı kuvvetler başkomutanıdır. Olağanüstü durumlarda Büyük Milli Meclisi toplama yetkisine sahip olup bakanları ve devlet yüksek görevlilerini halk meclisinin desteğı ile tayin edebilir. Yasaları kabul edebilir veya komisyonlar kurabilir. Bazı çok olağan üstü durumlarda ise yasayı iptal ederek referanduma gidebilir.

Bakanlıklar

Önce de anlattığımız gibi Afganistan'da yürütme organı cumhurbaşkanının yetkisi altında çalışan bakanlardan oluşur. Bakanların sayısı, görevleri ve nasıl çalışacakları yasa ile belirlenir. Bakan olacak kişinin şu koşulları taşıması gerekir:

- 1- Afganistan vatandaşı olmalıdır. Eğer bakan başka ülkenin vatandaşlığını da taşıyorsa, halk meclisi kabul ya da reddetme yetkisine sahiptir.
- 2- Yükseköğrenimi, çalışma deneyimi ve güzel şöhrete sahip olması gerekir.
- 3- Otuz beş yaştan küçük olmaması gerekir.

---

¹⁰⁸ 2004 Anayasası Md.64-65.

¹⁰⁹ 2004 Anayasası Md.66.

- 4- İnsanlığa karşı suç işlememiş olması ve mahkeme tarafından medeni haklarından mahrum edilmemiş olması gerekir¹¹⁰.

Bakanların atanmasına gelince, bakanlar hem milli meclisin içinden hem de dışından atanabilir. Milli Meclisin içinden atandığında Milli Meclis üyeliğini kaybeder. Devlet başkanı istediği kişilerin, bakan olabilecek koşullar çerçevesinde güvenoyunu almak için halk meclisine belirtir. Halk meclisi bakan adayının çalışma plan ve projeleri hakkında genel kurulda bilgi aldıktan sonra uygun görürse oylama yaparak bu kişiyi ya seçer ya da reddeder. Halk meclisinden güvenoyu alan bakanlar devlet başkanı nezdinde İslam dinine itaat edeceğine, anayasaya ve diğer yasalara uyacağına, bağımsızlığı, milli egemenliği, Afganistan'ın toprak bütünlüğünü, Afganistan halkının hak ve çıkarlarını koruyacağına dair yemin ederler.¹¹¹ Bakanlar ya da genel anlamda hükümet şu yetkilere sahiptir:

- 1- Anayasanın hükümlerini, diğer kanunları ve mahkeme kararlarını uygulamak,
- 2- Bağımsızlığı korumak, bölgesel bütünlüğü savunmak ve Afganistan'ın uluslararası toplumda çıkarlarını ve saygınlığını korumak,
- 3- Kamu hukuku ve kanunlarını düzenlemek ve her çeşit yönetim bozukluklarını gidermek,
- 4- Bütçe hazırlamak, mali işleri düzenlemek ve halkın refahını korumak,
- 5- Sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik kalkınma için programlar planlamak ve uygulamak,
- 6- Yıl sonunda Milli Meclise, başarıyla sonuçlandırılmış görevlerini ve yeni mali yıl için önemli programları rapor etmek,
- 7- Anayasa ve kanunlar tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek¹¹².

Yönetim birimlerinin başkanları ve bakanlar, sorumluluklarını, anayasa ve diğer kanunların belirlediği sınırlar dahilinde yerine getirir. Bakanlar kendilerine verilen görevler konusunda Devlet Başkanı ve Halk Meclisi'ne karşı sorumludurlar¹¹³. Eğer

---

¹¹⁰ 2004 Anayasası Md.72.

¹¹¹ 2004 Anayasası Md.74.

¹¹² 2004 Anayasası Md.75.

¹¹³ 2004 Anayasası Md.77.

bakanlardan biri insanlığa karşı işlenmiş suç ile, milli hainlik veya cinayet ile itham edilmişse, bu durum anayasanın 134. Maddesine göre özel mahkemeye sevk edilir. Halk Meclisinin tatilde olduğu sırada hükümet, ciddi bir ihtiyaç olduğunda, bütçe ve mali konular hariç diğer konularda kararname çıkarıp kabul edebilir. Çıkarılan kararnameler Devlet Başkanı'nın imzasıyla yürürlüğe girer. Söz konusu kararnameler, Milli Meclis'in ilk oturumundan itibaren otuz gün içinde Milli Meclis'e sunulur. Eğer Milli Meclis bu kararnameleri reddederse kararnameler geçersiz olur.¹¹⁴

3.3.3. Yargı

Güç ayrılıkları olan her ülkenin organlarından birisi de yargıdır. Bu organ daha çok kanunları yargı çerçevesinde uygulamak, hukuki dava ve ihtilafları, ceza ve ticaret gibi konularla ilgili meselelerini çözmekle yükümlüdür. Bu organın en önemli görevi ise adaleti sağlamaktır. Bir ülkede yargı bağımsız ve tarafsız olursa ancak o zaman adalet sağlanabilir. Yargının davaları bağımsız ve tarafsız bir şekilde çözmesi gerekir. Afganistan'daki yargıya gelince; yargı, Afganistan İslam Cumhuriyeti Devleti'nin bağımsız bir organıdır. Yargı, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkemeler ve Temyiz Mahkemeleri'nden oluşur, yapısı ve yetkisi kanunla belirlenmiştir. Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin en yüksek mahkemesi Anayasa Mahkemesi olup bütün yargı organlarının başındadır.¹¹⁵ Anayasa Mahkemesi, Halk Meclisi'nin onayı ile Devlet Başkanı'nın atadığı 9 üyeden oluşur; üç üye dört yıllık bir süre için, üç üye yedi yıllık ve üç üye de on yıllık bir süre için atanır. Sonraki atamalar on yıllık bir süre için yapılır. Üyelerin ikinci dönem için seçilmelerine izin verilmez. Devlet Başkanı, üyelerden birini Anayasa Mahkemesi Başkanı olarak atar. Anayasanın 127'nci maddesinde belirtilen suça karışma durumu haricinde dönem sonuna kadar üyelerin görevlerine son verilemez.¹¹⁶ Anayasa Mahkemesi üyesinin şu koşulları kendisinde bulundurması gerekir:

- 1- Anayasa Mahkemesi başkanı ve üyeleri atandığında 40 yaşın altında olmaması gerekir.

---

¹¹⁴ 2004 Anayasası Md.79.

¹¹⁵ 2004 Anayasası Md.116.

¹¹⁶ 2004 Anayasası Md.117.

- 2- Afganistan vatandaşı olmalıdır.
- 3- Hukuk veya İslam Hukuku bölümünde, yüksek öğretim mezunu olmalı ve Afganistan'ın adli sistemi konusunda yeterince uzman ve tecrübe sahibi olmalı.
- 4- Yüksek ahlâk ve uygun davranışların ününe sahip olmalı. İnsanlara karşı işlenmiş suçtan, cinayet işlemekten mahkûm olmamalı ya da mahkeme tarafından medeni haklarından mahrum edilmiş olmamalı.
- 5- Resmi görev süresi içinde herhangi bir partiye üye olmamalıdır.¹¹⁷

Anayasa Mahkemesi, hükümet ve mahkemelerin istemeleri halinde kanunları ve yasamaya ilişkin kararnameleri, uluslararası antlaşmaları ve uzlaşmaları anayasaya uygunluğu konusunda gözden geçirir ve kanunlar çerçevesinde onları yorumlar.¹¹⁸ Anayasa Mahkemesi üyeleri, İslam dinine uygun olarak adaleti sağlamaya, Afganistan'ın Anayasası ve diğer kanunlarını uygulamaya, yargı görevini bir emanet, sadakat ve tarafsız olarak icra etmeye devlet başkanı nezdinde yemin eder.¹¹⁹ Yargının yetkilerine gelince, devleti de içinde kapsayacak şekilde gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılan bütün davaları, davalı ve davacıların kanun hükümleri çerçevesinde mahkeme önüne çıkartılmasını kapsar. Anayasa hükümlerinin yerine getirilmesi, mahkemelerin yapısı, yetkisi, uygulama ve yargılama görevi kanunla belirlenmiştir. Yargının memurları ve idare eden personeli hükümetin başka memur ve idarecileri ile ilgili kişiler kanun hükmüne tabi tutulur. Ancak onların atamaları, işlerine son verilmeleri, terfileri, ödülleri ve cezalandırılmaları kanun çerçevesinde Anayasa Mahkemesi tarafından yapılır. Yargının diğer yetkileri de kanunların, kararnamelerin, devletler arası anlaşmaların uluslararası anlaşmaların ve bunların yorumlarının anayasaya uygun olup olmadığını incelemek, ayrıca yargının bütçesi, hükümetin istişaresi ile Anayasa Mahkemesi tarafından düzenlenip devletin bütçesinin bir parçası olarak, hükümet tarafından Halk Meclisine sunulmasıdır. Yargının bütçesini uygulamak Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerindedir.¹²⁰ Anayasa Mahkemesi başkanı ya da üyesi eğer görevini yerine getirmiyorsa veya cinayet işlemişse, bu durumu Halk Meclisinin üçte ikisinden çoğu kabul ediyor ya da

---

¹¹⁷ 2004 Anayasası Md.118.

¹¹⁸ 2004 Anayasası Md.121.

¹¹⁹ 2004 Anayasası Md.119.

¹²⁰ 2004 Anayasası Md.125.

onaylıyorsa itham edilenler ya görevden alınır ya da özel mahkemeye sevk edilir.¹²¹ Hakimler, savcılar görevleri süresince siyasi partilere üye olamazlar. Afganistan mahkemelerinde, duruşmalar herkese açıktır ve herkes kanunlar çerçevesinde bu duruşmalara katılabilir. Eğer kanun gerektirirse, duruşmada gizlilik durumu söz konusu ise kanunlar çerçevesinde duruşma gizli yapılabilir. Ancak mahkeme kararının ilan edilmesi her seferinde açık olur.¹²² Mahkemenin kararlarına gelince, mahkeme alınan kararların tüm sebeplerini açıklamak zorundadır. Mahkemenin tüm kesin kararları sadece devlet başkanın onayını gerektiren ölüm kararı hariç, uygulanacak kararlardır. Bir mesele konusunda eğer anayasada veya diğer kanunlarda hüküm yoksa, mahkemelerin kararları, anayasa çerçevesinde ve adalete hizmet amacı ile Hanefi mezhebi hukukuna göre karar alınır.¹²³ Şii mezhebine ait meseleler kanunlara bağlı kalarak Şii hukuku okuluna başvurulur. Anayasa ve diğer kanunlarda hükmü bulunmuyorsa davacı ve davalı da Şii mezhebine mensuplarsa, mahkemeler meseleyi Şii mezhebine göre çözeceklerdir.¹²⁴

3.4. Seçim Kanunu ve Seçimler

3.4.1. Seçim kanunu

11 Eylül 2001'den sonra Afganistan geçiş yönetimi Devlet Başkanı'nın fermanı ile oluşturulan Ortak Seçim Yönetim Organı¹²⁵ ve bakanlar kurulunun uzun süren müzakeresinden sonra bazı siyasi partilerin görüşleri de alınarak hazırlanan seçim kanunu 27 Mayıs 2004'te devlet başkanı tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir.¹²⁶ Yürürlüğe giren ve 11 bölüm ve 57 maddeden oluşan seçim kanununda, seçimin nasıl olacağı, seçimde eşitlik esası, oy verme yöntemi, irade özgürlüğüne riayet edilme usulü, yönetici ve ilgili kişilerin yardımı, bağımsız seçim komisyonu, seçim memurları, taraf tutmama, seçim bölgelerinin belirlenmesi, oy verecek olanların koşulları, adayların koşulları, oy kullanma yeri, oy verenlerin kimliklerinin tespit edilmesi, devlet başkanının adaylığı ve seçimi, Milli Mecliste üye sayıları, il

¹²¹ 2004 Anayasası Md.127.

¹²² 2004 Anayasası Md.128.

¹²³ 2004 Anayasası Md.129-130.

¹²⁴ 2004 Anayasası Md.131.

¹²⁵ http://moj.gov.af/content/files/OfficialGazette/0801/OG_0819-1.pdf (Erişim,06.01.2014)

¹²⁶ Büyükbaş,a.g.e.s.147.

meclislerinin üye sayısı, aday kadınlara ait üye sayısı, Büyükler Meclisinin oluşumu, il meclisinin seçilmesi, ilçe meclislerinin üyelerinin Büyükler Meclisi için seçilmesi ile bu konulara benzer tüm seçim ile ilgili kanunlar yer almıştır.¹²⁷ Ayrıca bundan sonra Ortak Seçim Yönetim Organı değil de, Devlet Başkanı'nın 2004'te 21 numaralı fermanı ile oluşturulan Afganistan Bağımsız Seçim komisyonu, başkan ve bir yardımcı ile toplam 7 üyeden oluşur. Bu üyelerden iki tanesini bayanlar oluşturur. Bundan böyle seçimin tüm işleri ve çalışmalarını Bağımsız Seçim Komisyonu yürütür.¹²⁸ Seçim kanunlarından en önemlilerini kısaca şu şekilde verebiliriz: Seçimler doğrudan, gizli, genel ve serbest oylama ile gerçekleşir.¹²⁹ Oy verecek olanlar eşitlik hakkı ilkesine göre seçimlere katılırlar ve oy verecek olan, seçimlerde yalnızca bir oy kullanır, o da kendi oyudur.¹³⁰ Seçim sürecinde seçim bağımsız seçim komisyonu tarafından yönetiliyor. Bağımsız Seçim Komisyonu'na görevli olarak siyasi parti üyeleri ve adaylar alınmaz. Bağımsız Seçim Komisyonu'nda çalışmak isteyenler ise istifalarını vermeden aday olamazlar. Aday olanın annesi, babası, dedesi, ninesi, çocuğu, kardeşi, erkek ve kız kardeşi, karısı, amcası, dayısı, teyzesi, damadı gibi yakın akrabaları Bağımsız Seçim Komisyonu'nda görevli olarak çalışamaz.¹³¹ Oy verecek olan kişilerin ise şu koşulları taşımaları gerekir:¹³²

- 1- Seçim gününde 18 yaşını doldurmuş olmak.
- 2- Oy vermek için kayıt yaptırınca Afganistan vatandaşı olmak.
- 3- Yetkili bir mahkeme tarafından siyasi ve medeni haklardan mahrum edilmemiş olmak.
- 4- Oy vermek isteyen kişinin komisyon tarafından kaydının yapılması.

Aşağıdaki kişiler görevlerinden istifa etmeden Devlet Başkanlığı'na, Mili Meclis'e ve il meclisine aday olamazlar:¹³³

- 1- Anayasa Başkanı ve üyeleri.
- 2- Başsavcı ve savcılar.

¹²⁷ http://moj.gov.af/content/files/OfficialGazette/0801/OG_0829.pdf (Erişim,07.01.2041)

¹²⁸ <http://www.elections.pajhwok.com/dr> (Erişim Tarihi,09.01.2014)

¹²⁹ Seçim Kanunu Md.2.

¹³⁰ Seçim Kanunu Md.3-4.

¹³¹ Seçim Kanunu Md.10.

¹³² Seçim Kanunu Md.13.

¹³³ Seçim Kanunu Md.15.

- 3- Bakanlar, bakan yardımcıları, valiler , vali yardımcıları ve kaymakamlar.
- 4- Belediye başkanları ve bölge başkanları.
- 5- Milli Savunma Bakanlığında, İçişleri Bakanlığında ve Milli İstihbarat Başkanlığında çalışanlar.
- 6- Merkezdeki, bakanlıklardaki ve illerdeki genel müdürler.
- 7- Seçim görevlileri.

Seçim kanunu böylece kalmış değil, bu kanuna birkaç kez değişiklik getirilmiştir. Çünkü bu seçim kanunu Milli Meclis tarafından daha onaylanmış değildi. Bu seçim kanunu Devlet Başkanı'nın fermanı ve Bakanlar Kurulu'nun kararı ile çıkmıştı. Dönem dönem bu kanun üzerinde çok tartışmalar yaşandı. Bu seçim kanununun en son değişimi ise 2013 yılında Milli Meclis'te 11 ihtilafı konu üzerinde oldu. Bu 11 konu üzerinde bir ay süren görüşme sonucunda seçim kanunu 16 bölüm ve 79 madde ile onaylanmıştır.¹³⁴ Seçim Kanunu'nun son haline baktığımızda pek çok değişiklik görmekle beraber seçim, seçim takvimi, seçim bölgesi, oy verecek olanların listesi, oy verilecek olan yer, sayım yeri, aday, ilk adayların listesi, son adayların listesi, gözetmen, seçim kampanyası, karantina gibi kavramlar ilk başta açıklanmıştır.¹³⁵

3.4.2. 2004 Devlet başkanlığı seçimi

Bonn Antlaşması'na göre, hükümetin kurulmasından altı ay sonra büyük ulusal meclis oluşacaktı. Büyük ulusal meclisin en önemli görevi ise, meclisin oluşumu ile geçici hükümetin geçiş hükümetine dönüştürülmesi ve iki yıl sonra demokratik ve bağımsız birer genel seçimin gerçekleşmesini sağlamaktı. Buna göre, 9 Ekim 2004 tarihinde devlet başkanlığı seçimi olacaktı. Afganistan'ın siyasi tarihi ve demokrasisi açısından baktığımızda bu seçim Afganistan halkı için çok şey ifade ediyordu. Bu durumu Afganistan Ortak Seçim Yönetim Organı Başkanı Faruk Wardak şöyle anlatmıştır:¹³⁶

¹³⁴ <http://www.tolonews.com/fa/afghanistan/10579-election-law-approved-by-the-lower-house-> (Erişim Tarihi,07.01.2014)

¹³⁵ 2013'te Milli Meclis tarafından onaylanan Seçim Kanunu'na ayrıntılı bakmak için bk.: <http://www.iec.org.af/pdf/legalframework/law/electorallaw.pdf> (Erişim Tarihi,09.01.2014)

¹³⁶http://www.iec.org.af/public_html/VRP%20Update/Dari%20and%20Pashto/VR&E%2016%20Dari.pdf (Erişim Tarih,10.01.2014)

- 1- Afganistan halkı kendi devlet başkanını gizli ve doğrudan oy yolu ile seçecektir ki bu durum bir benzeri ve geçmiş olmamış, bu tecrübe tekrar olmamış ve belki bundan sonra Afganistan halkı birinci, ikinci, üçüncü vb. seçimle kendi devlet başkanlarını seçecektir. Başka bir açıdan da uluslararası toplum tarafından yapılan yardımlar da seçimin serbest, adil ve bağımsız olması bakımından çok anlam taşıyor.
- 2- Afganistan halkının kaç senelik rüyası ve arzuları gerçekleşecektir. Tüm Afganistan halkının rüyası, demokratik değerler çerçevesinde halk tarafından seçilmiş bir devlet yönetiminin olması ki böylece devlet kendisini halkın karşısında sorumlu görecektir. Çünkü Afganistan halkı yıllardan beri savaş içerisinde olup milyonlarca insan hayatını yitirmiş, milyonlarca insan ülkesini terk etmiş, milyonlarca insan engelli olmuş ve milyonlarca kadınlar dul ve milyonlarca çocuk yetim kalmıştı ki bundan sonra Afganistan halkı bunları yaşamayacaktır.
- 3- Şeffaf bir seçimin olması için uluslararası toplumun desteğinin yanı sıra her bir Afganistan vatandaşının üzerine düşeni yapmasını istemiştir. Tüm Afganistan halkına güzel, yasal, ulusal, faydalı ve halkın arzusuna göre sonuçlanan bir seçim dileğiyle.

Afganistan devlet başkanlığı seçimi senelerce süren savaştan sonra, halkın da böyle bir seçimin olmasını içtenlikle istediğini ve halkın bu isteğinin gerçekleştiğini gösteriyor. Bu sebeple halkın birçok kesmi büyük bir coşku ve heyecanla seçime hazırlanırken bir taraftan da seçim iş ve çalışmaları, nasıl oy verileceği ve kısacası seçimle ilgili tüm işlemlerde birtakım sıkıntılar çekmiştir. Bu sıkıntılara rağmen yine de Ortak Seçim Yönetim Organı'nın açıklamasına göre devlet başkanlığı seçimine 9.716.413 kişi oy vermek için kayıt yaptırmıştır.¹³⁷

Afganistan farklı etnik ve aşiretler ülkesi olarak yıllarca süren iç ve dış savaştan sonra, tüm vatandaşların katılımı beklenen ve Taliban rejiminin sona ermesini müteakiben ilk kez devlet başkanını kendi oyu ile seçmek için seçime gidecekti. Bu

¹³⁷ Ayrıntılı bilgi için bk.

http://www.iec.org.af/public_html/VRP%20Update/Dari%20and%20Pashto/VR&E%2016%20Dari.pdf
(Erişim Tarihi, 10.01.2014)

seçim Afganistan'da yaşayan tüm etnik gruplar ve kabileler için çok önem taşıyordu. Her kavim devlette yerinin ve payının olmasını isterdi. Hatta Afganistan'daki iç kavga veya savaşların en önemli sebeplerinden biri de iktidara gelmek için farklı etnik grupların kendi içlerinde birbirleri ile yıllarca savaşmalarıdır. Bu yüzden geçici olarak iktidara gelenler seçimle değil de savaşla gelmişlerdir. Bu nedenle Taliban rejiminden sonra ilk kez devlet başkanı savaşla değil halk oyu ile seçilecekti. Farklı etnik grupların ağır bastığı Afganistan kendini etnik çatışmadan bir türlü kurtaramamıştır. Hala da etnik milliyetçilik veya kabileciliğin ön planda olduğu Afganistan'da, devlet başkanlığı seçimlerine farklı siyasi partilerden ve etnik gruplardan olmak üzere toplam 18 aday katılmıştır. Bu adaylar içerisinde hemen hemen her kavimden aday vardı. ¹³⁸ Aslında bu seçim Eylül 2004 tarihinde yapılması gerekirken, maddi desteğin yetersizliği, seçmen kayıt işlerindeki yavaş ilerleme ve ülkedeki güvenliğin tam olarak sağlanamaması nedeniyle 09 Ekim 2004 tarihine ertelenmiştir. Açıklanan seçim takvimlerine göre, Devlet Başkanlığı seçimlerinin 09 Ekim 2004, parlamento seçimlerinin ise Nisan veya Mayıs 2005 tarihinde yapılması kararlaştırılmıştır. ¹³⁹ Devlet Başkanlığı seçimleri için propaganda süreci 07 Eylül 2004 tarihi itibari ile başlamıştır. Bu süreçte güvenliği sağlamak için 18 bin ABD ve İngiliz askeri, 8 bin NATO askeri ve ayrıca 42 bin Afgan güvenlik gücü görevlendirilmiştir. ¹⁴⁰

Taliban yönetiminin sona ermesinden yaklaşık üç yıl sonra Afganistan'da yapılan ilk demokratik seçimler, Pakistan ve İran'daki mülteci kamplarındaki 2,5 milyon Afgan vatandaşının da katılımı ile gerçekleşmiştir. Seçimleri BM tarafından görevlendirilen 500'ü aşkın gözlemci takip etmiştir.

Afganistan seçim kanununa göre, seçim sonuçlarının 15 gün içerisinde açıklanması ve yapılan seçimlerde bir adayın devlet başkanı seçilebilmesi için kullanılan oyların %50'den fazlasını alması, adaylardan hiçbirinin bu sayıya ulaşmaması halinde ise, kesin sonuçların açıklandığı tarihten itibaren 15 gün sonra ikinci tur seçimlerin

---

¹³⁸ <http://rasaana.com/archives/1393/17/1923> (Erişim Tarihi, 11.01.2014)

¹³⁹ Büyükbaş, a.g.e. ,s.150.

¹⁴⁰ A.g.e, s.151.

yapılması gereklidir. İkinci seçimlerin yapılması halinde ilk turda en fazla oyu alan iki aday arasında tekrar yeni bir seçim yapılacaktır.¹⁴¹

Seçimler için ülkedeki bayanların %40'ünün dâhil olduğu yaklaşık 10 milyon Afgan seçmenin kayıt yaptırdığı, Ortak Seçim Yönetim Organı (O.S.Y.K) tarafından duyurulmuştur.¹⁴²

Seçimde en güçlü adaylar, Hamid Karzai ve Yunus Kanuni olmuş, ABD başta olmak üzere uluslararası toplumun desteğini büyük ölçüde almış olan Hamid Karzai'nin tekrar devlet başkanı seçileceği tahmin edilmiş ve seçilmiştir. 09 Ekim 2004 tarihinde yapılacak devlet başkanlığı seçimlerine katılacak olan 16 aday (Hamid Karzai ve Yunus Kanuni hariç) Mezar-ı Şerif'te bir araya gelerek Karzai'nin karşısında, üzerinde anlaşılacakları tek adayla çıkma konusunda uzlaşma arayışında bulunmuşlar da uzlaşmamışlardır.¹⁴³

Bu seçimde Karzai, ABD tarafından açık bir şekilde desteklenmiştir. Afganistan Devlet Başkanlığı seçimlerinin 09 Ekim 2004 tarihinde yapılmasının ardından 14 devlet başkanı adayının, O.S.Y.K'ye kullanılan mürekkeplerin kalıcı olmaması ve birden fazla oy kullanmaya müsait olması nedeniyle seçimlerin adil ve belirlenen kurallara göre yapılmadığı iddiasıyla başvuruları ve seçimleri boykot etmelerini açıklamalarıyla ülkede siyasi ortam gerginleşmiştir. Bunlara yanıt olarak, O.S.Y.K. bazı eksikliklerin ülkenin durumundan kaynaklandığını kabul etmiş ancak bu gerekçelerle seçimin iptal edilmeyeceğini söylemiştir. Ancak kısa sürede ve özellikle ABD büyükelçisi Zalmay Halilzad'ın çabası ile devlet başkanı adaylarından Mesude Celal, Muhammed Muhakkik, Dostum ve Hamit Karzai'nin en güçlü rakibi olarak değerlendirilen Yunus Kanuni'nin boykottan vazgeçmesi ile siyasi gerginlik azalmıştır.¹⁴⁴ Fakat yine de bu seçimde bazı eksiklikler ve sahtekârlıklar olmuştur. Örnek vermek gerekirse Pakistan'da sahte oy pusulası basılarak Afgan mültecilere dağıtılmıştır.¹⁴⁵

¹⁴¹ Afganistan Seçim Kanunu. Md.17.

¹⁴² Büyükbaş, a.g.e, s.151.

¹⁴³ A.g.e. s.152.

¹⁴⁴ A.g.e s.152.

¹⁴⁵ <http://www.mandegardaily.com> (Erişim Tarihi,09.12.2013)

Devlet başkanlığı seçimlerinin sonucuna gelince, 14 Ekim 2004 tarihinde Afganistan'da oy sayım işlemlerine başlanmış ve resmi olarak oy sayım işlemleri 03 Kasım 2004 tarihinde sona ermiştir. BM-Afganistan Ortak Seçim Yönetim Kurulu seçimlerin geçerli olduğunu, oyların %55,4'ünü alan Hamid Karzai'nin zaferini, iddia edildiği gibi geçersiz kılacak bir durumun olmadığını, Karzai'nin Afganistan'ın ilk seçilmiş devlet başkanı olduğunu 4 Kasım 2004 tarihinde resmen ilan etmiştir. O.S.Y.K. tarafından açıklanan devlet başkanlığı seçim sonuçlarına göre, toplam oyların %100'ü sayılmış, Hamid Karzai %55,4, Yunus Kanuni %16, Muhakkik %12, Özbek kökenli Abdürreşid Dostum %10 ve diğer adaylar %7 oranında oy almışlardır.

Seçimi kazanan Karzai, 07 Aralık 2004 tarihinde devlet başkanlığı sarayında aralarında yabancı devlet ve hükümet başkanlarının da bulunduğu 500'den fazla seçkin davetlinin katıldığı bir törenle yemin etmiştir.¹⁴⁶ Böylece bu seçimle Afganistan Devlet Başkanı olarak Hamid Karzai seçilmiştir.

3.4.3. 2005 Parlamento (Milli Meclis) seçimleri

Afganistan'ın yeniden yapılanması sürecinde başkanlık seçimleri kadar önemli olan milli meclis seçimlerinin 2005 yılı baharında yapılması gerekirken bazı iç sıkıntılar, seçim tecrübesizliği, okuma yazma oranının düşük olması, güvenlik sorunu gibi sebeplerden dolayı bu seçim ertelenmiştir. Çünkü her ne kadar 2004'te Devlet Başkanlık seçimi olsa da, kaç sene iç ve dış savaştan sonra Afganistan'ın siyasi tarihinde ilk Milli Meclis seçimidir bu. Milli Meclis seçimi birkaç sebepten dolayı çok önem taşıyordu. Afganistan'da Cumhuriyet sistemini kuran Davut Han'ın 1973 darbesinden 2005'e kadar Milli Meclis tatildi. Başka bir deyişle 1973'ten 2005'e kadar Milli Meclis seçimi olmamıştır.¹⁴⁷ Böylece Afganistan halkı yıllar süren iç ve dış çatışmalardan sonra ilk defa kendi temsilcisini kendi oyu ile seçecekti. Geçiş süreci hükümetinin dönemi bitecek ve yasalar geçiş süreci devlet başkanının fermanları ile değil de, Milli Meclis tarafından onaylanacaktı. Ortak Seçim Yönetim Organı da görevini Bağımsız Seçim Komisyon'una devretti.

---

¹⁴⁶ A.g.e. s.152.

¹⁴⁷ http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2010/01/100108_k02_afghan-parliament-profile.shtml (Erişim Tarihi,12.03.2014)

Afganistan'ın 2004 anayasasına göre, Milli Meclis seçimlerinin Devlet Başkanlığı seçimlerinden bir yıl sonra yapılması gerekirdi.¹⁴⁸ 21 Mart 2005 tarihinde yapılması gereken ilk milli meclis seçimlerinin Afganistan Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından, Taliban yönetimi sonrası, yerel seçimlerle beraber 18 Eylül 2005'te yapılacağı açıklanarak seçim süreci başlatılmıştır.¹⁴⁹ Temmuz 2005 tarihinde, Afganistan Milli Meclisi'yle ilgili olarak adaylık başvurusu kapanışında milletvekilliği seçimi için 249, Halk Meclisi üyeliği için 2.838 aday, 420 il meclisi üyeliği için ise 3.198 kişinin başvurduğu açıklanmıştır. Siyasi parti olarak toplam 76 partinin seçimlere katılmak üzere başvurduğu ve bu başvuruların Adalet Bakanlığınca onaylandığı duyurulmuştur.¹⁵⁰ Yapılan seçimlerle, Milli Meclis'e 249 milletvekili, Büyükler Meclisi'ne 102 üye ve il meclis üyeleri seçilmiştir.¹⁵¹ Afganistan Milli Meclis seçimleri yapıldıktan sonra, Afganistan Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından kesin sonuçları açıklar ve halk tarafından seçilen temsilciler Afganistan Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından belirlenen tarihte toplanırlar. İlk Milli Meclis açılışı Afganistan Devlet Başkanı tarafından yapılır.¹⁵² 11 Eylül 2001'den sonra ilk kurulan Milli Meclis, Afganistan'da eksik olan kuvvetler ayrılığı; yani yasama, yürütme ve yargı organlarını tamamlamış oldu. Bu da demokrasinin en önemli prensiplerinden birinin icra edilmesi demektir. Afganistan Milli Meclisi veya başka bir deyişle halk tarafından seçilip gelen temsilciler pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Öncelik temsilcilerin pek çoğunun bu konuda tecrübesinin olmayışı ve hatta bazı temsilcilerin okuryazar bile olmadığı halde çok güçlü ve zengin olması nedeniyle, güç kullanarak seçildiği için yasamadan hiçbir şey anlamayıp halkın sorunu değil de sadece kendisinin şahsi konumunu ve çıkarlarını korumak amacı ile Mecliste yer almaları gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Bir yandan Taliban tarafından gelen tehditler de söz konusuydu. Bir yandan halkın da Meclisten beklentileri çoktu. Meclis bunca sıkıntılara rağmen çalışmasına başlamıştır, ilk önemli çalışması ise bir sene önce Devlet Başkanı seçilen Hamid Karzai'nin bakanlarına güvenoyu vermek olmuştur.¹⁵³

¹⁴⁸ 2004 Anayasası Md.161.

¹⁴⁹ Büyükbaş, a.g.e, s.156.

¹⁵⁰ A.g.e. s.156.

¹⁵¹ A.g.e. s.157

¹⁵² Muhammad Aşraf ,Resuli, Parlamen(Parlamento). Kabil , Entişarat-i Sait, 2009,s.215.

¹⁵³ http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2010/01/100108_k02_afghan-parliament-profile.shtml (Erişim Tarihi, 12.03.2014)

3.4.4. 2009 Devlet başkanlığı ve il meclis seçimleri

Afganistan Anayasası'na göre devlet başkanlığı seçimi 2009 yazında ve aynı yılın sonbaharında da il meclisleri seçimi yapılacak, ayrıca 2010 yazında da Halk Meclisi seçimleri yapılacaktı. Seçimlerin bu belirlenen tarihlerde bazı nedenlerden dolayı yapılamamasını Bağımsız Seçim Komisyonu dile getirdi. En önemli neden güvenlik sorunuydu, sadece bununla da kalmayıp maddi imkanın yetersizliği de bir başka nedendi. Bu nedenlerden ötürü devlet başkanlığı, il meclisi ve halk meclisi seçimlerinin birlikte yapılacağı da söylendi. Ancak böyle bir karar alınmadı. Devlet başkanlığı ve il meclisi seçimleri 20 Ağustos'ta yapıldı.¹⁵⁴ Afganistan'da 20 Ağustos 2009 tarihinde, ülkenin tüm bölgeleri için son derece önemli bir seçim yapıldı. Söz konusu tarihte hem devlet başkanlığı seçimleri hem il meclisi seçimleri yapıldı. Başkanlık adayına ilk başta toplam 44 kişinin aday olduğu seçime ancak 32 kişi girebilmiştir.¹⁵⁵ Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Afganistan Seçim Kanununa göre adaylardan biri %50'den fazla oy alması gerekir. Adaylardan biri %50'den fazla oy alamadığında en çok oy alan iki adayın arasında seçim ikinci tura gidecektir. Seçim ikinci tura gittiğinde iki adaydan en çok oy alanı devlet başkanı seçilir.

Afganistan Devlet Başkanı seçimlerine katılan adayların sayısı ilk başta 44 kişi olmuştur.¹⁵⁶ Ancak Bağımsız Seçim Komisyonunun incelemeleri sonucunda bazı adayların adaylık koşullarını taşımadıkları için aday olamayacakları belirlenmiştir. Adaylık hakkı kazananlar, başka bir deyişle adaylık koşullarını taşıyanlar 32 kişi olmuştur.¹⁵⁷ Başkanlık için belli birkaç kişinin ismi geçmektedir. Adayların genel profiline bakıldığında, etnik kimlik, mezhepsel kimlik, savaş tecrübesi, mesleki kariyer, sahip olunan silah ve kabile gücü gibi özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Önde gelen adaylar arasındaki isimler, Devlet Başkanlığı görevini yürüten Hamid Karzai, dışişleri eski bakanı olan Abdullah Abdullah, insan hakları savunuculuğu ile tanınan ve yolsuzluklarla mücadeleye söz veren Ramazan Beşerdost ve yine şeffaf ve adil yönetim sözü veren maliye eski bakanı Eşref Gani'dir.¹⁵⁸ Seçim sonuçları 5 Eylülde açıklanmıştır. Devlet Başkanlığında aday 32 adaydan Hamid Karzai oyların

¹⁵⁴ <http://www.payamemojahed.com/index.php/site/more/596/> (Erişim Tarihi, 14.03.2014)

¹⁵⁵ http://www.iec.org.af/results_2009/Dari/leadingCandidate.html (Erişim Tarihi, 14.03.2014)

¹⁵⁶ <http://kabalpress.org/my/spip.php?article3273> (Erişim Tarihi, 14.03.2014)

¹⁵⁷ http://www.iec.org.af/results_2009/Dari/resultsBallotOrder.html (Erişim Tarihi, 15.03.2014)

¹⁵⁸ Nuh, Yılmaz, "ABD'nin Afganistan- Pakistan Stratejisi Ekseninde Afganistan Seçimleri" SETA Analiz, No:11, Eylül 2009, s.10

%49.67'sini, Abdullah Abdullah %30.59'unu, Ramazan Beşerdost %10.46'sını ve Eşref Gani ise %2.94'ünü ve kalan oyları ise diğer adaylar almıştır.¹⁵⁹ Bu sonuca baktığımızda Afganistan Anayasasına ve Seçim Kanununa göre adaylardan hiçbiri %50 üzerinde oy alamamıştır. Dolayısıyla seçimin en çok oy alan iki aday ile ikinci tura gitmesi gerekirdi. Bir yandan da Bağımsız Seçim Komisyonu bir milyon üzerindeki oyu geçersiz ilan etmiştir¹⁶⁰. Adaylar içerisinde en çok oy alanlar ise Karzai ile Abdullah olmuştur. Ancak Abdullah ikinci tura gitmeyeceğini ilan ederek seçime katılmayacağını bildirmiştir. Netice olarak her ne kadar %50'den fazla oy alamasa da Karzai seçimi kazanmıştır. Karzai'nin seçimi kazanmasındaki en önemli faktörlerden birisi de Özbeklerin lideri olan Raşit Dostum'un oy kullanmaya bir gün kala Karzai'yi desteklemesidir ki bu sayede Karzai'nin oyları artmıştır.¹⁶¹ 11 Eylül sonrası Taliban yönetiminin sona ermesinden sonra Afganistan'da yapılan 2004 ve 2009 seçimleri gerçekten de Afganistan halkı için, kendi devlet başkanlarını ve milletvekillerini kendilerinin seçmeleri açısından çok önemli adım olmuştur. 2004 seçimine bakacak olunursa, katılım oranı 2009 seçiminde az olmuştur. 2004 seçimine yaklaşık 10 milyon seçmen katılırken 2009 seçimine ise yaklaşık 5 milyon seçmen katılmıştır.¹⁶² Ancak Afganistan'da yaklaşık 23 sene süren iç savaştan sonra ülkede bu savaşlar bazı olumsuz etkiler de bırakmıştır. Ülke genel olarak geri kalmış, eğitim seviyesi düşmüş, fakirlik çoğalmıştır. Güvenlik sıkıntıları olmuş ve yolsuzluk gibi istenmeyen şeyler gün geçtikçe ortaya çıkmıştır. Bu yüzden yapılan seçimler maalesef istenilen kadar şeffaf ve demokratik bir ortamda gerçekleşmemiştir.

3.5. Demokratikleşmede Siyasi Partilerin Rolü

Demokrasi ile siyasi partiler arasında çok derin bir bağlantı vardır. Yeni siyasi partiler demokrasi açısından çok önem taşımaktadır. Max Weber'in söylediği gibi yeni siyasi partiler demokrasinin çocuklarıdır. Siyasi partinin varlığı, çoğalması ve özgür bir şekilde faaliyet göstermesi tüm demokrasi modellerinin kabul ettiği en önemli unsurdur. Daha doğrusu siyasi partiler demokrasinin temel taşlarıdır. Gerçekten de siyasi partiler olmadan demokrasinin bir anlamı yoktur ve aynı

¹⁵⁹ http://www.iec.org.af/results_2009/Dari/leadingCandidate.html (Erişim Tarihi,15.03.2014)

¹⁶⁰ <http://8am.af/1392/08/21/election-plan-contrary-fraud> (Erişim Tarihi,15.03.2014)

¹⁶¹ Yılmaz, Nuh, A.g.m. s.15.

¹⁶² http://www.iec.org.af/results_2009/Dari/leadingCandidate.html (Erişim Tarihi,14.03.2014)

zamanda demokrasi olmadan siyasi partinin olmasının da pek bir anlamı olmaz. Demokrasinin gelişmesi siyasi partilerin gelişmesini sağlar ve aynı şekilde siyasi partilerin gelişmesi de demokrasinin gelişmesini sağlar.¹⁶³ Afganistan'ın siyasi tarihine baktığımızda, en önemli reformlar hemen hemen her alanda Amanullah Han döneminde gerçekleşmiştir. Daha önce de anlattığımız gibi ilk anayasa, Nizamname adında Amanullah Han döneminde çıkarılmıştır. Bu anayasanın hükümlerine göre saray dışında bir takım siyasi oluşumların faaliyetlerine izin verilmiştir. Bu oluşumlardan en önemlileri de Encümen-i Himayet-i Nesvan (Kadın Savunucuları Encümeni), Cevanan-i Afgan (Afgan Gençliği), Güruh-i Seyid Mir Kasım Han (Seyid Mir Kasım Han Grubu)'dır.¹⁶⁴ İlk siyasi parti ise 1947 yılında Veys Zelmiyan (İlerici Gençler) adı altında faaliyete başlamıştır. Bu siyasi parti daha çok reformcu gençlerden oluşuyordu. Bu siyasi parti 1949 Meclis seçimlerinde de ülke siyasetinde aktif bir şekilde yer alarak pek çok milletvekili çıkarmıştır.¹⁶⁵ Genel anlamda geçmişten günümüze kadar Afganistan'daki siyasi partileri, "sol partiler" ve "İslami partiler" olarak ikiye ayırabiliriz. İslami partiler de kendi arasında Sünni ve Şii olarak ikiye ayrılır. Sol partilerin de Afganistan halkı nezdinde birbirinden ayrıldığı görülür. Taliban yönetiminden sonra siyasi partilerin daha çok etnik anlamda örgütlendiği görülmektedir. Daha önceleri Peştun ve Tacik grupların yanında yer alan gruplar, bu dönemde ve günümüzde kendi mensup oldukları etnik gruplar olan Özbek ve Hazara ya da diğer gruplara bağlanmışlardır. Bu da siyasi partilerin etnik temele dayandığını gösterir.¹⁶⁶ Biz burada siyasi partilerin tarihçesi değil de siyasi partilerin demokratikleşmeye etkisi üzerinde durmaya çalışacağız. Asıl konumuz da Taliban yönetimi sonrası siyasi partilerin demokratikleşmeye etkisidir. 11 Eylül Sonrası ilk defa Eylül 2003'te siyasi partiler kanunu 1964 Anayasasına binaen onaylandı. Siyasi partilerin 2004-2005 yıllarında oluşumuna bakacak olursak Adalet Bakanlığına 80 farklı siyasi parti kaydedilmiştir.¹⁶⁷ Günümüzde ise 110 siyasi parti faaliyet göstermektedir. Afganistan İslam Cumhuriyeti, 2003 siyasi partiler kanununu, anayasanın 35. Maddesine dayanarak düzenlemiş, 5 bölüm ve 25

¹⁶³<http://www.gmic.gov.af/dari/news-room/media-monitoring/afghanistan/1109-2013-01-22-10-37-16> (Erişim Tarihi, 17.03.2014)

¹⁶⁴ Ayrıntılı Bilgi için bk. Saaie, a.g.e.

¹⁶⁵ Junbiş, a.g.e.s.31.

¹⁶⁶ Saaie, a.g.e.s.133.

¹⁶⁷http://www.nimd.org/wpcontent/uploads/attachments/documentspolitical_party_assessment_afghanistan_2006_dari.pdf (Erişim Tarihi, 17.03.2014).

maddeden oluşan yeni bir siyasi parti kanunu çıkarmıştır.¹⁶⁸ Günümüzde Afganistan'da her ne kadar siyasi parti çok olsa da demokrasi açısından, daha doğrusu demokratikleşmeye katkı sağlaması açısından pek de başarılı olunamadığı görülür. Siyasi partilerin demokratikleşmeye fazla katkısı olmadığını şu sebeplere dayanarak açıklayabiliriz:

- 1- Siyasi partilerin belli bir ideolojiden daha çok etnik temele dayanması.
- 2- Güvenliğin olmaması.
- 3- Halkın çoğunun okuryazar olmaması (siyasi parti üyeleri)
- 4- Kanunlara ve partilerinin tüzüklerine uyulmaması.
- 5- Partilerin halka plan ve projelerini bildirememeleri.
- 6- Milliyetçilik ve kabilecilik anlayışının fazla olması.

Bu vb. sebeplerden dolayı günümüz Afganistan'ındaki siyasi partiler demokratik değerlere ayak uyduramamaktadır. Daha çok demokratik değerler değil de özde değilse de sözde İslami değer ve şiarlarla faaliyetlerini yürütmektedirler. Özellikle çoğu siyasi partide cihatçı bir zihniyet ağır basmaktadır. İslami anlamda mücahit olmasalar da söylentilerinde genelde cihadı ön plana çıkarırlar.

3.6. İnsan Hakları ve Demokratikleşme

Afganistan'da insan hakları pek eskilere dayanmaz. İnsan haklarından söz etmek daha doğrusu insan haklarının resmi bir sivil toplum örgütü ya da bir kurum olarak çalışması Taliban rejiminin sona ermesinden sonra ortaya çıkmıştır. Afganistan'da insan haklarının ortaya çıkması 2001 Bonn Anlaşması'na dayanmaktadır. Bonn Anlaşması'na göre, geçici hükümet ve Olağan Büyük Milli Meclis, temel usul ve Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi ile uluslararası hukukun insan haklarıyla ilgili konulara Afganistan da taraf olacaktır. ¹⁶⁹ ilk defa Afganistan'da 2002'de resmi kurum olarak Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu kurulmuştur. ¹⁷⁰ Afganistan Anayasasında da devlet, insan haklarının Afganistan'da korunması, denetlenmesi, riayet edilmesi ve desteklenmesi için Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunu kuracaktır. Bu komisyonun çalışma yöntemi kanunla

¹⁶⁸ http://moj.gov.af/Content/files/legal_awareness/L_awareness30_asad_1389.pdf (Erişim Tarihi,17.03.2014)

¹⁶⁹ <http://www.bsharat.com/id/ghavanin/0020.html> (Erişim Tarihi,16.03.2014)

¹⁷⁰ Şarifi, a.g.e.s.96.

belirlenecektir.¹⁷¹ Bu amaçla 2005 yılında bakanlar kurulunda onaylanan, Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun yapısı, görev ve yetkileri ile ilgili kanun, 4 bölüm ve 35 maddeden oluşur.¹⁷² Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu 9 üyeden oluşur. 9 üye de beş yıllığına devlet başkanı tarafından seçilir. Ancak devlet başkanı üyeleri seçme yetkisine sahip olup görevden alma yetkisine sahip değildir. Bu durum da komisyonun bağımsızlığından kaynaklanıyor. Ancak üyelere bölgecilik, ırkçılık, mezhepçilik gibi durumlar söz konusu olursa devlet başkanı üyeleri görevden alabilir. Komisyon başkanı da bu 9 kişi içerisinde devlet başkanı seçer. Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun 9 üyesinden 4'ü kadın ve diğerleri ise erkeklerden oluşur.¹⁷³ Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun yetkilerine gelince, komisyonun yetkileri çok geniştir. Komisyon şu yetkilere sahiptir:

- 1- Komisyon, devlete, Milli Meclise ve başka kurumlara her türlü öneri, tavsiye ve rapor sunar.
- 2- İnsan haklarını denetlemek.
- 3- İnsan hakları ile ilgili anayasa, kanun, kurallar ve anlaşmaların uygulanışını gözetmek.
- 4- İnsan hakları ile ilgili yasama, yürütme ve yargının çalışmalarını ve aralarındaki dengeyi sağlamak.
- 5- Uluslar arası insan hakları ile iç hukuk arasındaki dengeyi sağlamak.
- 6- Kişilerin hak ve özgürlüklerinin durumunu denetlemek.
- 7- İnsan hakları ile ilgili suçlar hakkında belge ve rapor hazırlayıp bu hususlarla ilgili olarak şahit ve bilgi toplama.
- 8- İnsan hakları ile ilgili milli eğitimin sağlanması.
- 9- İnsan hakları suçlarının adalet önüne çıkarılması.
- 10- Birleşmiş Milletler ile her daim iletişim içerisinde olmak.

Kısaca söylemek gerekirse Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun yetkileri yasama, yürütme, yargı ve cezalarla ilgili konuları kapsar.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ 2004 Anayasası Md.58.

¹⁷² <http://www.aihrc.org.af/home/law/722> (Erişim Tarihi,16.03.2014)

¹⁷³ <http://www.aihrc.org.af/home/strategic/723> (Erişim Tarihi,16.03.2014)

¹⁷⁴ <http://www.aihrc.org.af> (Erişim Tarihi,17.03.2014)

Demokratikleşme açısından Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun etkisi çok önem taşımaktadır. Bu komisyon anayasa taslağının hazırlanması, anayasanın onaylanmak üzere Büyük Ulusal Meclisin oluşturulması, devlet başkanlığı ve Milli Meclis seçimlerinde etkisini göstermiştir. Komisyonun üzerinde çok durduğu ve önem verdiği husus ise daha çok çocuk hakları ile kadın haklarıdır. Çünkü Afganistan toplumunda en çok haksızlık çocuklar ile kadınlara yapılmaktadır. Tahmini olarak Afganistan nüfusunun %50'den fazlasını 18 yaş altındakiler oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletlerin raporuna göre Afganistan'da günlük 500 çocuk hayatını yitirir. Dünyaya gelen 1000 çocuktan 115-140 kadarı bir yaşında hayatını kaybeder. Buna göre her 50 çocuğa bir doktor gerekir. İşte komisyon çocukların bu durumlarına karşı bazı önlemler almaktadır. En önemlileri de çocukların kaçırılmasına karşı önlem, çocukların eğitimi ile ilgili faaliyetler, çocuklar ile ilgili kanun teklifi ve devlet ve devlet dışı kurumlar ile ilgili çocukların sorunlarını görüşüp çözüm üretme ile ilgili çaba göstermiş olmasıdır.¹⁷⁵ Afganistan toplumunda ikinci haksızlık yapılan kesim de kadınlardır. Afganistan toplumunda kadınların kimliğinin olmaması, mülkiyet haklarının olmaması, iş haklarının olmaması, siyasi faaliyetlerde fazla yer alamamaları ve özellikle kadınlara karşı şiddetin fazla olması gibi sorunlar vardır. Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu kadınlara yapılan haksızlıklara karşı bazı önlemler almıştır. En önemlisi de kadınlarla ilgili raporları öneri olarak devlet ve insan hakları ile ilgili tüm uluslararası kuruluşlara sunmasıdır.¹⁷⁶ Her ne kadar Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu kendine göre, kendi kuralları çerçevesinde demokratikleşmeye dair bazı çalışmaları yapmış olsa da veya yapıyor olsa da bazı sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunları ikiye ayırmamız mümkündür: Birincisi insan hakları beyannamesinin Afganistan'ın dini, sosyal yapısı ya da başka bir deyişle Afganistan'ın toplumsal değerleri ile aykırı olmasıdır. Bilindiği gibi Afganistan'ın dini İslam'dır. Örnek vermek gerekiyorsa, bir yandan Afganistan Anayasasının 3. Maddesinde, hiçbir kanun İslam inanç ve hükümlerine aykırı olamaz¹⁷⁷ diyor, bir yandan ise Anayasasının 58. Maddesinde devlet, Afganistan'da insan haklarının denetlenmesi ve riayet edilmesi için Afganistan Bağımsız İnsan Hakları komisyonunu kuracak diyor¹⁷⁸. Bu çelişkili

---

¹⁷⁵ Şarifi,a.g.e.ss.97.

¹⁷⁶ Şarifi,a.g.e.s.98.

¹⁷⁷ 2004 Anayasası Md.3.

¹⁷⁸ 2004 Anayasası Md.58.

durumu ancak komisyonun bağımsız olmasından çıkarabiliyoruz. Burada komisyonun bağımsızlığından amaç ise Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu'nun, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kararlarına uymasının gerekliliğidir ki zaten uyuyor.¹⁷⁹ Bu durumda ister istemez insan hakları ile İslam hükümleri arasında bazı çelişkiler çıkmaktadır. Bu çelişki Afganistan mollaları ve din adamları tarafından ciddi bir şekilde eleştirilmektedir. Bu eleştiriler de Afganistan Bağımsız İnsan Hakları komisyonun çalışmalarına engel taşımaktadır. Başka bir yandan Afganistan Devleti zayıf bir devlet olması nedeni ile Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun çalışmalarına yardımcı olamamaktadır. Dolayısıyla Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu çalışmalarında pek başarı gösterememektedir.

3.7. Demokratikleşme Sürecinde Kadın Hakları

Afganistan'da kadınların sosyal ve siyasal faaliyetleri çok eskilere gitmez. Başka bir deyişle Afganistan'da kadın hakları çok eskilere dayanmaz. Afganistan'da kadınlar ile ilgili ilk reformlar Amanullah Han döneminde başlamıştır. Bu dönemde kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınmaya çalışılmıştır. Amanullah Han bir sürü reform hareketleri ile kadınların sosyal hayatta yerlerini almasını sağlamaya çalışmıştır.¹⁸⁰ İlk defa 1943 yılında Zahir Şah döneminde kadınlardan 20 kişilik bir grup, kadınların gelişmesi, eğitilmesi ve bir araya gelip sorunlarını konuşmak için” Kadınlar Yüksek Kurulu” adında bir kurum kurmuşlardır. Amanullah Han'ın kız kardeşi Bibi Zeynep bu kurum için bugünkü kadın işleri bakanlığının yerini satın alıp vermiştir. Bu kurum bünyesinde bir tane ana okul, okul ve sinema yapılmıştır. Bu sinemaya Zeynep adı verilmiştir. Bu kurum 1963 yılında, sosyal çalışmalar bakanlığı çatısı altında teşekkül etmiştir. Yine 1978 yılında bu kurum “Kadınlar Merkezi Kulübü” adını aldı, 1986 yılında ise “Kadınlar Merkezi Derneği” adını alıp 1991'e kadar faaliyetini sürdürmüştür. Bu dernek mücahitler döneminde de faaliyet göstermiş, ancak Taliban döneminde kapatılmıştır.¹⁸¹ Zaten Taliban döneminde kadın hakları diye bir şeyden bahsetmek çok güçtür. 11 Eylül 2001'den sonra Bonn Anlaşması ile Afganistan'da kadın hakları tekrar gündeme gelmiştir. Bonn Anlaşması ile Afganistan'da kurulan Geçici Hükümet'in Devlet Başkanı'nın bir yardımcısı ile

---

¹⁷⁹ Şarifi, a.g.e.s.199.

¹⁸⁰ Aliye, Yılmaz, a.g.e.S.27.

¹⁸¹ Şarifi, a.g.e.s.99.

sağlık bakanı kadınlardan oluşuyordu. Ve yine bu dönemde kadın işleri bakanlığı da ilk defa Afganistan'da kuruldu. Kadın İşleri Bakanlığı ilk defa 2001 tarihinde Sima Samar'ın (2001-2002) bakanlığı ile faaliyete başladı. Daha sonra Habiba Surabi (2002-2004) bakan oldu. Bundan sonra Masude Celal (2004-2006) bakan oldu. Masude Celal'dan sonra göreve gelen ve hala da görevine devam eden bakan ise Hüsnü Banu Gazanfer'dir. Bu bakanlığın 9 merkezi başkanlığı ve 34 il başkanlığı bulunmaktadır.¹⁸² Kadınlar ile ilgili sadece bu bakanlık değil, bunun yanı sıra başka kurumlar da kadınlarla ilgilenmekte ve aynı zamanda kadınlara çeşitli haklar tanımaktadır. 2001'den sonra kadınlar siyasi olarak sadece bu bakanlıkla kalmayıp hemen hemen her kurumda yer almaya başlamışlardır. Afganistan'ın demokratikleşme açısından en önemli meclisi ise Anayasal Büyük Ulusal Meclis olmuştur. Bu meclisin üyelerinin kadınlar %11'ini oluşturmuş daha sonra ise bu sayı iki kata çıkmıştır¹⁸³. Kadınlar seçimlere de neredeyse erkeler kadar katılmıştır. Milli Meclis'in 249 üyesinden 68'ini kadınlar oluşturmaktadır ve aynı şekilde ister devlet kurumlarında ister özel sektörlerde kadınların varlığı gün geçtikçe artmaktadır. 11 Eylül sonrası her ne kadar kadınlara haklar tanıyorsa da, kadınlar bazı sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların en önemlisi de kadınların çoğunun okuryazar olmamasıdır. Bir de Afganistan toplumu genelde geleneksel bir toplum olduğu için ve kabilecilik anlayışı da söz konusu olduğu için kadınlara günümüz demokrasi veya kadın hakları anlamında bir hak tanınmamaktadır. Ayrıca neredeyse her toplumda olduğu gibi kadınlara karşı şiddet uygulaması da söz konusudur. Örnek vermek gerekirse Aralık 2013 tarihinde Afganistan'ın Herat ilinde uyuşturucu bağımlısı kocası tarafından Sitara adında bir kadının dudağı ve burnu kesilmiştir.¹⁸⁴ Bu kadın Türkiye'nin Kabil Büyükelçiliği'nin girişimi ile Ankara'ya getirilip Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde tedavi ettirildi. Ben kendim de Hanım Sitara'yı Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde ziyaret ettim. Demek gerekir ki, Hanım Sitara'nın tüm tedavi masrafları Türk Devleti tarafından karşılandı. Kadınlara şiddet sadece bu örnekle sınırlı değil, bunun gibi yüzlercesi uygulanmaktadır.

¹⁸² <http://mowa.gov.af/fa/page/1331/1332> (Erişim Tarihi,20.03.2014)

¹⁸³ Şarifi, a.g.e.s.100.

¹⁸⁴ http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/12/131213_109_afghan_women_voillance.shtml (Erişim Tarihi,20.03.2014)

Birleşmiş Milletlerin Geçen seneki raporunu göre kadınlara karşı şiddetle ilgili olarak bir yılda 650 konu polis karakolu ve savcılıklara intikal etmiştir.¹⁸⁵

3.8. ABD'nin Demokratikleşmedeki Etkisi

ABD'nin Afganistan'da demokratikleşmedeki etkisini olumlu ve olumsuz olarak değerlendiriyoruz. 11 Eylül Saldırısından sonra ABD ve Müttefikleri teröre karşı Sonsuz Özgürlük Operasyonu ile El-kaide terör örgütünü destekleyen Taliban rejimine son vermek için Afganistan'a müdahale etti. ABD bunla da kalmayıp savaştan bıkan Afganistan halkına Taliban rejiminin sona ermesinden sonra Afganistan'da demokrasi, insan hakları, özgürlük, eşitlik ve kadın haklarının korunacağını da söz verdi. Bonn Anlaşması ile bugünkü Afganistan hükümetin temeli atıldı. Bonn Anlaşmasında alınan kararla içerisinde en önemlilerinden biri de Afganistan'da gerçekleşecek olan demokratik süreçti. Ancak bu demokratik süreç Bonn Anlaşmasında olduğu gibi gerçekleşemedi. Bunun gerçekleşmesinde belki Afganistan'ın sosyal yapısı, ekonomik durumu, Afganistan halkının eğitimsizlik seviyesi, fakirlik ve özellikle Taliban örgütünün faaliyetleri sebep olmuştur diye düşünüyoruz. Ayrıca Afganistan halkına demokrasiyi getireceğini söz veren ABD ne için demokratikleşme konusunda başarılı olmadığı üzerinde durulması gerek. Bir yandan ABD, Afganistan'da demokrasiden söz ederken bir yandan Afganistan'da terör olayları, uyuşturucu üretimi ve yolsuzluk çoğalmaktadır. Her halde demokrasi ile terör olayları, uyuşturucu ve yolsuzluk bir arada olması çok güçtür. Burada şunu söyleyebiliriz; ABD demokratikleşmeyi sadece kurumsal anlamda gerçekleştirmeye katkısı oldu. Ancak tamamıyla demokratikleşmede başarılı olmadı.

---

¹⁸⁵http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/12/131206_109_afghankistan_women_voillance.shtml
(Erişim Tarihi, 20.03.2014)

4. TALİBAN ÖRGÜTÜNÜN DEMOKRATİKLEŞMEYE KARŞI TAVRI

4.1. El-Kaide Örgütü

Taliban Örgütünün iyi anlaşılması ve için önce El-Kaide Örgütü'nü ele almayı uygun gördük. Çünkü Taliban da El-Kaide Örgütü'nün bir kolu sayılır. El-Kaide örgütü, her ne kadar resmi olarak Usame bin Ladin tarafından 1988 yılında kurulsa da, daha çok 11 Eylül 2001 saldırısı ile dünya gündemine gelmiş ve bu saldırı ile uluslararası politikada boy göstermiş, bu saldırı ile dünyada İslami kökenli bir terör örgütü olarak tanınmıştır. Özellikle 11 Eylül saldırısı ile ABD ve Batı dünyasında, bu terör örgütünün İslami kökenli olduğu düşünüldüğü için, ABD ve Batı halkının İslam dünyasına ve ABD ve Batıda yaşayan Müslümanlara karşı bakışları çok değişmiştir. Bakışları bu örgütün daha çok bir terör örgütü olması yanında referansını İslam dininden aldığı için Müslümanlara karşı olumsuz bakmaya ve olumsuz tavırlar sergilemeye kadar gitmiştir.

Bunun içindir ki, El-Kaide örgütü kötü bir örnek olmuş; batılı insanların tamamının değilse de bir kısmının İslam dinini terör dini ve saldırgan bir din olarak görmelerine sebep olmuştur.

El-Kaide örgütünün sabit bir merkezi olmadığı gibi belli bir devleti de yoktur. Bu terör örgütünün hemen hemen dünyanın her bir yanında üyeleri bulunmaktadır. Bun örgütün içinde farklı etnik grup ve farklı mezhebe mensup olanlar da bulunmaktadır. Bu örgüt her ne kadar farklı etnik ve farklı mezheplerden oluşsa da ortak noktaları İslam dinine mensup olmaktır. Fakat İslam mezheplerinden sadece Şii mezhebine mensup olanlar bu örgütte yer almamaktadırlar. Bu konuyu ayrıntılı şekilde aşağıda anlatmaya çalışacağız. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesinden sonra Afganistan mücahitlerine destek vermek amacı ile farklı ülkelerden gelen Müslümanlar arasında yardımları organize etmek için 1988 yılında kurulan El-Kaide örgütü İslam dünyasında aşırı İslamcı gruplara teknik, finansal ve

özellikle ideolojik anlamda destek vererek uluslararası bir terör örgütü haline gelmiştir.¹⁸⁶

El-Kaide örgütünün altmıştan fazla ülkede faaliyet gösterdiği ve Türkiye de dâhil dünyanın dört bir yanına örgütlendiği bilinmekte olup, mali açıdan bağımsız bir örgüt olup kendinden önceki örgütlerden farklı olan noktası bu örgütün küresel bir hedef ve stratejiye sahip olmasıdır.¹⁸⁷ Yukarıda anlattığımız gibi El-Kaide örgütünün içinde farklı etnik grup ve farklı mezheplerden kişiler bulunmaktadır. Bu örgütün din anlayışını genel olarak ya yaptıklarından ya da bu örgütün lideri olan Usame bin Ladin'in söylemlerinden bilebiliriz. Bin Ladin söylemlerinde daha çok on dördüncü yüzyılın muhafazakâr İslam âlimlerinden ibn Teymiyye'ye başvurarak alıntılar yapmıştır. Ayrıca Usame, ibn Teymiyye dışında modern Sünni İslamcılığın öncüsü olarak görülen Seyyid Kutub'u da referans olarak kabul etmiştir.¹⁸⁸

Daha önce bir eşi ve benzeri görülmemiş olan El-Kaide örgütü, yapısı ve saldırısı ile cihada önem vermesi bakımından radikal İslamcı gruplarla aynı yolu takip etmiş, ancak farklı yönü ile cihada küresel bir boyut vermiştir. Bu amaçla tüm İslam ülkelerinde tam olarak İslam ilkelerine uyan bir devlet yapısını oluşturmak ve diğer bir deyişle Sünni İslam halifeliğini tekrar kurmak için Amerika ve müttefiklerine karşı açık bir cihat çağrısı yapmaktadır. Günümüzde de başta ABD olmak üzere birçok batılı ülke, bu terör örgütü olan El-Kaide'yi tehdit olarak görmektedir. Her yönüyle baktığımızda bu örgüt sadece ABD ve müttefiklerine değil, İslam dünyasının da ilerlemesine pek çok bakımdan engel taşımaktadır. Bu bakımdan bu terör örgütünün her yönünün ve özellikle de din anlayışının derinden incelenmesi, bu örgütün daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

4.1.1. El-Kaide kavramı ve tanımı

El- Kaide, Arapça kökenli bir kelime olarak değişik anlamlar taşımaktadır. El-Kaide şu anlamlara gelmektedir; kapm ya da ev gibi merkez alınan mekân, üs, evin altındaki temel, bir sütunu destekleyen taban, kural, ilke, akide, formül ve yöntem

¹⁸⁶ Richard Whelan, El-Kaidecilik İslam'a Tehdit, Dünya'ya Tehdit,(çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan),Ankara, Platin Yayınları,2006,S.21.

¹⁸⁷ Beyhan Gürbüz, Dini Motifli ve Uluslararası bir Terör Örgütü olarak El-Kaide, Ankara,2008,s.122.

¹⁸⁸ Sertaç Canalp Korkmaz,'El-Kaide ve İslamofobi''AFASAM, s.2.

gibi anlamlara gelebilir. ¹⁸⁹ Tanım olarak El-Kaide'nin bir örgüt mü yoksa bir ideoloji mi olduğu tartışılmıştır. Bazı kimseler örgüt olduğunu bazıları ise ideoloji olduğunu söylemişlerdir. Terörizm uzmanlarından Hoffman'a göre, El-Kaide, bir ordudan ziyade bir ideolojidir; bir geçiş hareketi ve şemsiye benzeri bir örgüttür. Rossenau'a göre, El-Kaide, bir dünya görüşüdür, örgüt değildir. Parachini'ye göre, El-Kaide, İslamcı terörist ağından küresel erişim sağlayan, bütün dünyada bağları olan bir harekettir. Diğer bir terörizm uzmanına göre, El-Kaide, bir örgütten daha ziyade bir ideolojidir, aşırıların bir arada bulunduğu bir topluluktur ve cihat adı altında, İslam dışındakileri teslim alma girişimidir. ¹⁹⁰ Bu tartışma böyledir. Gelelim El-Kaide'nin günümüzdeki anlamına: günümüzde El-Kaide sıkça kullanılan anlamıyla yeni bir terörist örgüt olarak tanımlanmaktadır. Acaba bu tanım yeterli midir? Bence El-Kaideyi terörist bir örgüt olarak tanımlamak yeterli değildir; çünkü EL-Kaide üç farklı unsurdan oluşmaktadır. Birincisi; çekirdek yapıdır, militan merkezdir. İkincisi; El-Kaide ile bağlantılı, El-Kaide'nin uluslararası amaçlarını benimseyen yerel militan gruplardır. Üçüncüsü ideolojiyi paylaşan fakat aktif eylemci olmayan kişilerdir. ¹⁹¹ Şimdi bu üçlü unsurdan yola çıkarak farklı tanımlar yapabiliriz. Bunlardan ilki, yani çekirdek yapı veya militan merkez göz önünde tutulduğunda, bu örgüte dini motifli terör örgütü denmektedir. İkincisi, diğer militan gruplarla ilişkisi olduğu için, küresel terör ağı denmektedir. Üçüncüsü ise insanları eylem yapsın ya da yapmasın ortak fikir birliğini paylaştıkları için ideoloji ya da dünya görüşü denmektedir.¹⁹² Bu tartışma ve tanımlardan El-Kaide terimi karşımıza bir ideoloji veya dünya görüşü olarak çıkmaktadır; çünkü El-Kaide bir örgüt olarak homojen bir yapıya sahip değildir. El-Kaide örgütü ideolojisine bağlı militan grupların ne siyasi ne milli ne de etnik kimlikleri aynı değildir. Bununla birlikte birçok konuda fikir birliği içinde değillerdir. Fakat tüm bu ayrılıkların yanında onları birleştiren şey, ortak düşman tanımlamalarıdır. Bu nedenle El-Kaideyi bir ideoloji, bir dünya görüşü ve aynı zamanda bir hareket olarak görmek daha mantıklı olacaktır.

¹⁸⁹ İlyas Avcı, "EL-Kaide Tehdidi İle Mücadele" Polis Bilimleri Dergisi, c.11(3),s.97.

¹⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Whelan, a.g.e. s.22-24.

¹⁹¹ A.g.e. s. 25-26.

¹⁹² Avcı, a.g.m. s.97.

4.1.2. El-Kaide örgütünün kurucusu ve lideri olarak usame bin ladin

Usame bin Muhammed bin Avaz bin Ladin el Kaide Örgütü'nün kurucusu ve lideridir ve 1957 yılında Suudi Arabistan'ın Riyad kentinde doğdu. Çok zengin bir Suudi Arabistanlı ailenin çocuklarından biridir. Usame bin Ladin'in kökü Güney Yemen'de Hadramut'tur. Babası Muhammed bin Ladin 1930'da Suudi Arabistan'a göç etmiştir. Usame ailesinin Suudi ailesi ile çok yakından sıkı ilişkisi vardı. Bu yüzden Suudi Arabistan'da hızla yükselip büyük tüccarlardan olmuşlardır. Usame bin Ladin, Muhammed bin Ladin'in 54 çocuğundan 17.'incisidir. Usame bin Ladin Cidde'deki Kral Abdülaziz Üniversitesi'ndeki mühendislik fakültesinden mezun olmuştur.¹⁹³

Usame bin Ladin, Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesi üzerine, yandaşları ve koruyucuları ile birlikte Ruslara karşı cihat etmek için Afganistan'a gelmiştir. Afganistan'da on yıl kadar yaşamıştır. Usame bu dönemde Batı istihbaratı ve özellikle CIA ile iletişim kurmuştur. Çünkü ABD, Sovyetlere karşı Afgan mücahitleri destekliyordu. Bu dönemde Usame CIA ile iletişim kurduğu için daha çok ABD'nin adamı olarak tanınmaktaydı ve kendisi ise ABD'den alınan yardım hakkında, bir kâfir ülkesinden alınan yardım ile diğer bir işgalci kâfir olan Sovyetlere mücadele etmeyi doğru görüyordu.¹⁹⁴ İlginç olan şudur ki, Sovyetlerin Afganistan'ı işgali üzerine hemen hemen tüm dünya Müslümanlarının ilgisini Afganistan 'da Sovyetlere karşı cihat çekmiştir. Bu cihatta sadece Müslümanlar birbirlerine maddi ve manevi yardım etmekle kalmamış, ABD başta olmak üzere batılı devletler de Afganistan'daki mücahitleri Sovyetlere karşı desteklemişlerdir. Fakat Sovyetlerin çökmesi ile Sovyetlere karşı savaşan mücahitlerin bugün pek çoğu bugün terörist olarak tanıtılmaktadır. Usame bin Ladin de dün ABD yardımını alarak Sovyetlere karşı cihat etmiş birisi olarak, sonradan özellikle 11 Eylül saldırısı ile tam tamiyla ABD düşmanı olarak tüm dünyaya tanıtıldı. Bu ise çok düşündürücü bir konu olarak pek çok bilim adamı ve siyasetçi tarafından değerlendirilmiş, Usame'nin kişiliğine ve özellikle nasıl birisi olduğuna şüpheli bir gözle bakılmıştır. Özellikle Usame'nin Afganistan'da Sovyetler ile savaşın bitmesi ile dünyaya bakışı değişmiştir. 1991'deki Körfez Savaşı'nda 300 bin Amerikan askeri Müslümanların en kutsal mekânlarından ikisini barındıran Suudi Arabistan'da konuşlanınca, Usame'nin Moskova'ya olan

¹⁹³ <http://www.dostantalk.com/thread3505.html> (Erişim: 10.5.2013)

¹⁹⁴ Hasan, Vaezi, Terörizm, Tahran, Suruş Yayınevi,2004,s.142.

nefreti, Washington'a yöneldi. İslam'a hakaret edildiğini, bunun intikamının alınacağını söyledi. Bazı önde gelen mücahitlerle birlikte, Ortadoğu'da Amerikan karşıtı grupları örgütledi. Suudi yönetimi eleştirileri ve muhalefete desteği nedeniyle 1992 yılında pasaportunu iptal edince Sudan'a yerleşen Bin Ladin, ABD ve Suudi ailesini kınayan fetvalar yayımlayınca 1994 yılında Suudi vatandaşlığını da kaybetti. Sudan, uluslararası baskılar üzerine 1996 yılında Bin Ladin'in ülkeyi terk etmesini istedi. Bin Ladin bundan sonra Afganistan'da görüldü. Burada eğitim kampları kuran Bin Ladin, Taliban'ın himayesinde Afganistan'da yaşadı.¹⁹⁵ Bin Ladin, Taliban'ın himayesinde yaklaşık 10 sene Afganistan'da yaşamıştır. Fakat 11 Eylül saldırısı ile Usame bin Ladin tam anlamıyla tüm dünyaya ABD karşıtı olarak tanındı ve hatta ABD Usame'nin yakalanması için 5 milyon dolar ödül koydu. 2 Mayıs 2011 tarihinde ABD Başkanı Barack Obama, Pakistan'ın başkenti İslamabat yakınlarında Abbottabat'taki karargâhında Usame Bin Ladin'in öldürüldüğünü açıkladı.

Obama, "Bugün benim talimatımla Pakistan'daki karargâha nokta hedefli bir operasyon düzenlendi. Bu operasyonda Usame bin Ladin öldürüldü ve cesedi ele geçirildi" dedi. Fakat Usame bin Ladin'in kişiliği ve nasıl birisi olduğu nasıl tartışılmalı bir konu ise ölümü de tartışılmalı bir konu olmuştur. Çünkü ölümü konusunda çok çeşitli iddialar ortaya atılmıştır. Bu iddialardan en önemlisi ise Usame'nin öldürüldükten sonra cesedinin denize atılmasıdır. Bu konu hakkında ise, Beyaz Saray yetkilileri, cesede İslami usullere uygun davranıldığını açıklamışlardır. ABD basını, Pakistan'daki operasyonun ardından bin Ladin'in cesedinin Afganistan 'a getirildiğini ve daha sonra da denize gömüldüğünü duyurdu. Ayrıca, bin Ladin'in cesedinin ilk önce Suudi Arabistan'a gönderilmek istendiği ancak Suudi yetkililerin bunu reddettiği ifade edilmiştir.¹⁹⁶ Böylece Usame tehdidi ortadan kaldırılmış oldu. Usame'nin ölümü hakkında da bazı şüpheler, bazı bilim adamları tarafından dile getirilmektedir ki, acaba Usame gerçekten de öldürüldü mü? İşte bu gibi şüphelerden dolayı sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, Usame'nin ölümü ister şüpheli olsun ister gerçek olsun artık Usame'nin ölümünün dünyaya duyurulması ile Usame adında birisi yoktur.

¹⁹⁵ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011.05.110502_laden_profile.shtml (Erişim: 10.5.2013)

¹⁹⁶ Detaylı bilgi için bk., <http://www.hurriyet.com.tr/planet/17684404.asp> (Erişim: 11.5.2013)

4.1.3. El-Kaide örgütünün ortaya çıkışı ve çıkış sebepleri

Bir örgütün, kitlenin ve ya bir grubun ortaya çıkışında sadece bir sebep değil belki birkaç sebep olabilir. Çünkü bunlar sonuçta bir grupturlar. Tıpkı sosyal olayların bir sebebi olduğu gibi bu grubun da ortaya çıkışında pek çok neden olmaktadır. Bir örgütün ortaya çıkış sürecine baktığımızda o toplumun koşulları, sorunlar ve o toplumun dini değerleri gibi pek çok husus önem taşımaktadır. Özellikle El-Kaide terör örgütü gibi bir örgütün küresel bir örgüt olarak ortaya çıkışı ve ortaya çıkış sebeplerinin derinden incelenmesi, uluslararası ilişkiler bakımından çok önemlidir. Bu örgütün ortaya çıkış sebebini incelerken Usame bin Ladin'in bu örgütün ortaya çıkışındaki rolü çok önem taşımaktadır. Bu örgüt birdenbire ortaya çıkmış değildir. Belli bir süreci takip etmiştir. Usame'nin hayatını anlatırken babasının 54 çocuk sahibi olduğu, Usame 17'inci çocuğu olduğunu anlattık. Usame'nin babası çocuklarının hepsini Vehhabilik zihniyetine göre yetiştirmiştir. Usame'nin babası hac mevsiminde birçok Müslüman'ı evine misafir ederdi. Usame de bu sırada pek çok İslam âlimi ve Müslüman liderlerle tanışma fırsatı bulmuştur.¹⁹⁷ Usame bin Ladin böylece bu fırsatı kullanarak derin bir dini bağlılığa sahip olmuştur. Daha sonra üniversite eğitimine başlamış olan Usame, Abdullah Azzam ve Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın fikirlerinden etkilenmiştir. Özellikle Azzam'ın fikirleri Usame üzerinde çok etkili olmuştur. Bu sıralarda İslam dünyasında yaşanan gelişmeler nedeniyle Usame'nin dinsel yönelimi gittikçe büyümüş, dini dünya görüşü, Suudi Arabistan'ın resmi dini olan Vehhabilik ve 1967 Arap-İsrail savaşından, S. Kutub'un militan cihat anlayışından ve 1970'lerde yayılmaya başlayan devrimci İslam'dan oldukça etkilenmiştir.¹⁹⁸ Usame bu gibi nedenlerle katı bir din anlayışına sahip olmuştur. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesinin ardından Usame 1982 yılında Sovyetler Birliği'ne karşı cihada katılmıştır. Bu sırada Usame, cihada gelen Müslümanlar için Peşaver'de Beytu'l Ensar adında bir konuk evi yapmıştır.¹⁹⁹ Bunu şöyle söyleyebiliriz ²⁰⁰ki, Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali sonucu, hemen hemen tüm dünya Müslümanları cihat için gözlerini Afganistan'a çevirmişlerdir. Bu sebeple pek çok hareketlenmeler ortaya çıkmıştır. Bu hareketlenmelere yol gösteren kişiler de bazı nitelikleri ile meşhur olup kendi

¹⁹⁷ Gürbüz, a.g.e. s.171.

¹⁹⁸ A.g.e. s.128-129.

¹⁹⁹ A.g.e. s.131.

²⁰⁰ A.g.e. s.132.

anlayışları doğrultusunda örgütlenmeye başlamışlardır. Usame, Afganistan cihadı için hem kendisi yardım etmiş hem de ortadoğudan gücü yettiği kadarıyla yardım toplamaya başlamıştır. Bu işi ise hem Suudi Arabistan hem ABD tarafından takdir edilmiştir. İşte El-Kaide örgütünün ortaya çıkışını, Afganistan cihadı sırasında Usame'nin kendi cihat anlayışıyla ortaya koydukları ve İslami grupların dikkatini, Afganistan'da yürütülen mücadeleye çekmek için yaptığı çalışmalar, kurduğu bağlantılar sağlamıştır. Mücahitlerin Afganistan cihadında göstermiş başarı sonucunda, Sovyetler Birliği Afganistan'ı terk etmek zorunda kalmış ve bu çekilişten sonra Usame ile bazı yandaşları arasında görüş ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. Usame, Afganistan'dan sonra sıranın Arap ülkelerine geldiğini savunarak 1988 yılında iç tüzüğünü hazırladığı El-Kaide örgütünü kurmuştur.²⁰¹ Böylece El-Kaide örgütü kurulmuştur. Bu örgüt kurulduktan sonra bazı İslami hareketler de örneğin; Mısır İslam Cihadı, Özbekistan İslami Hareketi, Cezayir Silahlı İslami Grubu, Doğu Afrika'da İslami Birlik, Irak'ta Enser el İslam ve diğer gruplardan olan Endonezya 'da Cemaati İslami ve Afganistan'da Taliban dâhil olmak üzere pek çok İslami grup doğrudan El-Kaide örgütüne katılmış veya bu örgüte dolaylı yardım etmişlerdir.²⁰²

İslami hareketlerin El-Kaide örgütüne doğrudan katılmalarına ya da dolaylı yoldan yardım etmelerinin iki sebebi vardır: Birincisi Sovyetler Birliği'nin Afganistan'da yenilmesi, ikincisi ise Kuveyt'in Irak tarafından 2 Ağustos 1990'da işgal edilmesidir.²⁰³ Böylece El-Kaide örgütünün ortaya çıkış sürecini kısa da olsa anlatmaya çalıştık. Ancak genel olarak baktığımızda daha çok El-Kaide örgütünün ortaya çıkışında Afgan cihadının etkisini görmekteyiz. Fakat bu durum, söz konusu örgütün ortaya çıkış sebeplerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Daha önce de söylediğimiz gibi bir örgütün ortaya çıkmasında pek çok neden vardır. Biz de burada El-Kaide örgütünün sebeplerini ayrıntılı şekilde anlatacak değiliz, bu sebepleri detaylı bir şekilde anlatmak konumuz açısından önemli olsa da El-Kaide örgütünün ortaya çıkış sebeplerini kısaca maddeler halinde yazmaya çalıştık. Bu sebepler şunlardır:²⁰⁴

²⁰¹ Emin Demirel, Ölüm Arabaları, İstanbul, IQ Yayıncılık,2004,s.57.

²⁰² Whelan, a.g.s.53.

²⁰³ A.g.e. s.85.

²⁰⁴ İsmail Bakiri, El-Kaide Az Pendar Ta Padedar (El-Kaide Hayalden Gerçeğe). Müesseseyi Mütaliati Endişe Sazanı Nur, s.2-4.

1. Afganistan'daki SSCB'ye karşı ABD'nin mücahitleri desteklemesi
2. Arap- İsrail meselesi
3. Büyük güçlerin yaptıklarına karşı bir tepkinin oluşması
4. Arap dünyasındaki baskıcı rejimler
5. Bazı İslam âlimlerinin fetvaları
6. Fakirlik
7. Eğitimsizlik
8. Sünni-Şii çatışması
9. Arabistan'daki Vehhabilik zihniyeti
10. Küreselleşme

El-Kaide örgütü bu sebeplerden dolayı ortaya çıkmıştır. Her ne kadar batılılar bu örgütün sadece İslam'dan kaynaklandığını söyleseler de bu mantıklı bir düşünce değildir. Çünkü bu örgütün ortaya çıkışında batılların da rolü olmuştur.

4.1.4. El-Kaide örgütünün din anlayışı ve cihat yorumu

Din, ilk insan ile başlayıp günümüze kadar devam eden bir kurumdur. Bundan dolayı insanlık tarihinin her döneminde dine ve dini inançlara rastlanır. Hangi dönemde olursa olsun insanın olduğu yerde din de vardır. Bütün bunlar dinin insanlık için bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Din, toplumu ayakta tutan en temel unsurlardan birisidir. Genel olarak dinler tarihi açısından baktığımızda, dinler, hak dinler (ilahi) ve batıl dinler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.²⁰⁵ Hak dinler dediğimiz veya başka bir deyişle ilahi dinler; Yahudilik Dini, Hıristiyanlık ve İslam Dini'dir. Batıl dinler deyince, ilahi olmayan dinler anlaşılmaktadır. İşte hemen hemen her din de kendi arasında, görüş ayrılıkları nedeniyle farklı mezheplere ayrılmaktadır. Bu sebeple İslam dini de kendi arasında mezheplere ayrılmaktadır. Kimileri bu ayrılıkları şu hadise dayandırmaktadırlar²⁰⁶ ki bu hadise göre, İslam Ümmeti 73 fırkaya ayrılacak ve Resulullah ile ashabının yürüdüğü yolda olan biri dışında diğerleri cehenneme gidecektir; cennette gidecek olan o bir fırka da kurtuluşa eren fırkadır. İslam'daki fırkalaşma veya mezheplere ayrılma, ister bu hadise dayansın ister farklı görüş ayrılıklarıyla ilgili olsun, bir çeşit ifade özgürlüğünü göstermektedir.

²⁰⁵ Abdurrahman Küçük, Güney Tümer, Dinler Tarihi, Ankara, Berikan Yayınevi,2009,s.28-29.

²⁰⁶ Bk.Tirmizi el- Cami-u-'s Sahih,(Kahire- 1292)

Fakat şunu da söylemek gerekir ki, bu görüş ayrılıklarından dolayı çok aşırı gruplar ya da kökten dincilik gibi akımlar da ortaya çıkmıştır. Bu farklı din anlayışlarına baktığımızda kimileri akılcı kimileri ise çok aşırı ve katı din anlayışına sahip olmuşlardır. Şimdi konumuzun daha iyi anlaşılması için siyasi-itikadi mezheplerin ortaya çıkış sebeplerine ve İslam düşüncesindeki farklı din anlayışlarına göz atmamızda yarar vardır.

Siyasi-itikadi Mezheplerin Ortaya Çıkış Sebepleri

İslam tarihinde ortaya çıkan siyasi-itikadi mezhepleri, ortaya çıktıkları dini, kültürel, toplumsal ve siyasal ortam gibi unsurları dikkate alarak incelemek gerekmektedir. Buna göre siyasi-itikadi mezheplerin ortaya çıkış sebeplerini şu maddeler halinde sıralayabiliriz²⁰⁷:

1. İnsan Unsuru
2. Toplumsal Yapı
3. Siyasi Olaylar
4. Eski Kültür Ve Medeniyetlerle Karşılaşma
5. Dini Metinler

Siyasi-itikadi mezheplerin ortaya çıkış sebeplerine baktığımızda, bizim konumuzla daha yakından alakalı olanı siyasi olaylardır. Bundan dolayı siyasi olayları biraz açıklamak istiyoruz. Mezheplerin doğuşunda en önemli faktörlerden birisi de siyasi olaylardır. Bu olaylar ise hemen Hz. Peygamber'in vefatından sonra başlamıştır. Hz. Peygamber'in vefatıyla gündeme gelen hilafet meselesi sonraki dönemlerde farklı fırkaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Halifenin kimliği üzerinde yapılan tartışmalar, Şiilik gibi mezheplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu tartışmalar sonucu Şia'da imamet nazariyesi ve masum imamlar, Ehl-i Sünnet'te Kureyş'in otoritesi, Hariciler'de ise karizmatik toplum düşünceleri oluşmuştur. Böylelikle siyasi fikirler neticesinde çok fırkalaşma ve çatışmalar olmuştur. Hz. Osman döneminde yaşanan siyasi gelişmeler, Hz. Ali-Muaviye çekişmeleri ve Harici ayrışması, mezhebi oluşumlarda siyasi olayların tesirini göstermesi açısından önemlidir. İman-

²⁰⁷Ayrıntılı bilgi için bk. Sönmez Kutlu, Hasan Onat, Mustafa Aşkar, İslam Düşünce Ekolleri Tarihi, Ankara, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları,2006.s.19-27.

amel ilişkisi, büyük günah meselesi, imamet tartışması yine siyaset kökenli problemlerdir.²⁰⁸

İslam Düşüncesinde Farklı Din Anlayışları

İslam tarihinde onlarca siyasi-itikadi ve fıkhi-ameli mezhep ortaya çıkmıştır. Bunları şöylece sınıflandırabiliriz²⁰⁹:

1. Tepkisel-Kabilevi Din Anlayışı (Hariciler ve Vehhabiler)
2. Akılcı-Hadari Din Anlayışı (Mürciiler, Hanefiler, Maturidiler, Mutezile)
3. Gelenekçi-Muhafazakâr Din Anlayışı (hadis taraftarları, Malikilik, Şafilik, Hanbelîlik)
4. Politik- Karizmatik Liderci Din Anlayışı (Şiilik)
5. İnzivacı-Keşifçi Din Anlayışı

İslam düşüncesinde farklı din anlayışlarını böylece sıraladık. Bu anlayışların kendilerine göre farklı farklı özellikleri bulunmaktadır. Çalışma konumuz El-Kaide örgütünün din anlayışı olduğu içindir ki, El-Kaide örgütünün dini anlayışı da daha çok Vehhabilik mezhebine dayandığı için, tepkisel-kabilevi din anlayışının özelliklerini kısaca söylemek istiyoruz. Tepkisel-kabilevi din anlayışı veya zihniyeti şu özelliklere sahip olmaktadır²¹⁰:

1. Medeni hayata uyumsuzluk
2. Katı, sert ve şiddet yanlısı dünya görüşü
3. Sistemik düşünceden yoksunluk
4. Katı ve mutaassıp bir dindarlık
5. Nasları zahiri ve literal okuma
6. Dışlayıcılık ve tekfir etme
7. Farklı görüş ve anlayışlara tahammülsüzlük
8. Karizmatik toplum anlayışı
9. Siyasi otoriteyi tanımama
10. Sürekli bölünme

²⁰⁸ A.g.e. s.37.

²⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. a.g.e. s.28-34.

²¹⁰ A.g.e. s.30.

11. Mutlak doğruluk iddiası

Bu özelliklere sahip olan tepkisel-kabilevi din anlayışına sahip olan mezhepler, uygulamalarında da bu özellikleri yansıtmaktadırlar. Tepkisel-kabilevi din anlayışına giren mezheplerden biri de Vehhabilik mezhebidir. Vehhabilik mezhebinin bugünkü uygulamalarına bakacak olursak bu özellikleri görebiliriz. Şimdi El-Kaide Örgütünün cihat anlayışına geçelim.

Cihat, genel olarak İslam Dini'nin genel ilkelerinden biridir. Ancak bu kavram İslam mezhepleri ve İslam bilginleri tarafından farklı biçimlerde anlaşılıp yorumlanmaktadır. Daha aşırı İslam anlayışlarına sahip olan El-Kaide gibi örgüt veya İslami hareketler ise cihadı daha çok hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanmaktadırlar. El-Kaide örgü de cihadı temel amacı olarak belirlemiştir. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi söz konusu örgüt cihat anlayışı ile diğer İslamcı örgütlerden ayrılmaktadır. Bu örgüt cihada küresel bir boyut kazandırmıştır, işte bu açıdan diğer İslamcı örgütlerden ayrılmaktadır. El-Kaide örgütünün dini anlayışı da genel olarak yeni bir İslami mezhep olan Vehhabiliğin anlayışı ile aynıdır. Buna göre, Vehhabiliğin cihadı, İslam düşmanlarına karşı Müslümanlar tarafından yapılan şiddet içerikli faaliyetlerdir. Daha çok El-Kaide nezdinde cihat, siyasi hedefe ulaşmak için yapılan eylemdir.²¹¹ Eylemlerine meşruiyet kazandırmak için ibn Teymiyye'nin yorumu kullanırlar. El-Kaide örgütünün lideri olan Usame, cihat konusunda daha önceki konuda anlattığımız gibi ibn Teymiyye'nin "Dini ve imanı savunmak için savaşmak ortak bir görevdir, imandan sonra hayatı ve dini bozan düşmanla savaşmaktan başka görev yoktur." sözünü bol bol kullanmıştır. Dinde imandan sonra en önemli görevin cihat olduğunu vurgulamıştır.²¹²

EL-Kaide'nin cihat anlayışına baktığımızda görülür ki, bu örgüt mensupları genel amaçlarına ulaşmak için cihadı büyük bir araç olarak kullanmaktadırlar; işte bu yüzden ki cihadı dinden sonraki en önemli görev olarak bilmektedirler.

²¹¹ A.g.e. s.95-97.

²¹² Ayrıntılı bilgi için bk.Swetnam ve Alexander, .a.g. e.s.107.

4.1.5. El-Kaide örgütünün genel amacı

El-Kaide örgütünün genel amacı olarak iki husus karşımıza çıkmaktadır: Bunlardan birincisi Müslüman ülkelerin iç işlerine karışan ve İsrail ile işbirliği içinde olup ortadoğuyu kendi istekleri doğrultusunda yönlendiren başta ABD olmak üzere Batılı ülkeleri İslam topraklarından çıkarmak, ikincisi ise bu ülkelerle işbirliği içinde olan ve İslami olmadıklarına inandıkları rejimleri ortadan kaldırmaktır.²¹³ Bu örgüt sadece bu amaçla kalmayıp, ne şekilde olursa olsun tüm Müslümanların katılımı ile silahlı mücadele ile yönetimi ele geçirip, İslam'ın genel ilkelerine uyan İslam devleti kurmayı amaçlamaktadır; daha doğrusu İslam hilafetini yeniden inşa etmek genel amaçları içindedir. Bu halifelik de Sünni İslam halifeciliğidir.²¹⁴ Kısaca El-Kaide örgütünün amaçlarını şu şekilde özetleyebiliriz: Din ve devlet ayrımının ortadan kaldırılması, demokrasinin yıkılması, kadın özgürlüğünün sona erdirilmesi, Hıristiyanların ve Yahudilerin ortadan kaldırılması ve Seküler Türkiye Cumhuriyetinin yıkılmasıdır.²¹⁵ Böylece EL-Kaide örgütünün genel amaçlarını özetlemiş olduk. Biz bu amaçlara baktığımızda bu amaçların pek çoğu günümüz koşullarına göre çok zor görünmektedir. Ama örgüt üyeleri bu amaçlarının eninde sonunda gerçekleşeceğini düşünmektedirler. Ancak bu beklentiler ve amaçlar oldukça zordur, hatta imkânsız dersek de yerinde olacaktır. Çünkü günümüzde teknolojik açıdan bakıldığı zaman, bu örgütün savaş yoluyla bu amaçlarına ulaşması çok zordur.

4.2. Taliban Örgütü

“Taliban” sözcüğü Arapça “talebe” kelimesinin isim-i faili olan “talib” kelimesine Farsça çoğul eki olan “an” ekinin eklenmesiyle ortaya çıkan ve “talebeler, öğrenciler, din öğrencileri” anlamına gelen bir sözcüktür. Bu sözcük sadece medrese gibi geleneksel öğrenme merkezlerinde ders almış din adamları için kullanılmaktadır.²¹⁶

²¹³ Gürbüz, a.g.e. s.155.

²¹⁴ Whelan, .a.g. e. s.108.

²¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bk.a. g.e. s.116-120.

²¹⁶ Emin Demirel, Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan, 3ncü Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 58.

Afganistan'da devam eden siyasi olaylar ve 27 Nisan 1978 devriminden bugüne kadar şahit olanlar iyice biliyorlar ki hiçbir askeri hareket yabancıların himaye ve yardımı olmadan ve dış ellerin müdahalesi olmadan Afganistan'da faaliyet gösterememiştir. Bu hareketler faaliyetlerini Afganistan krizinde o zamana kadar bu himayeler sayesinde devam ettirmiş. Afganistan'daki kriz sahnesinde Taliban'ın ortaya çıkışı da istisna değildir ve Taliban'a karşı ilk itiraz eden Hikmatyar olmuştur. O 21 Kasım 1994 tarihinde Kandahar'ın Taliban tarafından alınmasından sonra Taliban hareketinin bir yabancı komplo olduğunu söylemiş ve onların hedefinin mücahitleri ortadan kaldırmak olduğunu belirtmiştir. Gerçek Taliban'ın iyi insanlar ve cihatta taahhüdü vardır, ancak bu savaşçı grup Taliban adı ile cihadın düşmanıdır. Bu hareketin altyapısı yabancı bir ülke ve İngiltere'nin eski elçisi tarafından İslamabat'ta kurulmuştur ve Müslüman bir ülke de bu örgütün mali ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Pakistan'ın Cemaat-i İslam Partisi'nin Taliban'a yardım ettiği söylemiştir. Pakistan'ın eski başbakanı Benazir Butto, 11 Eylül olayından sonra şöyle ifade etmiştir ki Taliban İngiltere, Amerika ve Pakistan'ın istihbarat örgütünün (İ S İ) ortak tarhıdır.²¹⁷ İlk başta medrese talebeleri olan Taliban, daha sonra dış müdahale ve yardımlarla farklı bir boyut almıştır. Biz bu çalışmamızda bu farklı boyutları anlatmaya çalışacağız.

4.2.1. Taliban örgütünün ortaya çıkışı ve nedenleri

Bir örgütün ortaya çıkışını incelemek için o toplumdaki siyasi, dini, ekonomik ve sosyal şartlar gibi durumları iyi bilmek gerekir. Bu örgütün ortaya çıkışı sırasında Afganistan'da iç savaşlar vardı. Savaşlardan dolayı güvenlik de yoktu. Halk savaştan bıkmış ve hayatını korumak için kim ve hangi grup güvenlik getirecek diye bir istek içerisindeydi. Nerdeyse tüm siyasi partiler askerleşmişti. Başka bir deyişle tüm siyasi partilerin elinde silah vardı. Bu siyasi partiler iktidarı demokratik bir yolla değil de yabancı güçlerden de destek alarak birbirleri ile iç savaş yaparak elde etme yoluna gitmişlerdir. Devletin varlığı da söz konusu değil, her grup hakim olduğu bölgede kendisi devlet oluşturmuştur. Kimin silah gücü varsa iktidar onun olmuştur. Böyle olunca sosyal adalet, eşitlik, ehliyet, insan hakları, demokrasi ve güvenlik diye bir şey kalmamıştır. Toplumda tam tamıyla bir düzensizlik ve güvensizlik

²¹⁷ Abdıl Kadir alamhel ,Neghi ba Pakistan , Afganistan taymiz , kabil 2011, ss. 237- 238.

oluşmuştur. Halk bu durumlardan kendini kurtarmak için çare arayışı içinde bulunmuştur. Taliban'ın ortaya çıkışında çok farklı şeyler söylenmiştir. Bunlardan bir tanesini anlatarak Taliban'ın ortaya çıkış seveleri üzerinde duracağız. Taliban'ın lideri olan Molla Ömer Afganistan'ın kuzeyindeki Kandahar ilinde bir medresede eğitim alırken, kumandanların halka karşı yaptığı zulümlerden çok rahatsız olmuştur. Bu sırada Kandahar'ın Sengsar kasabasında 1994 baharında köylülerden bir grup Molla Ömer'in yanına gelip, bir kumandan tarafından iki kızın kaçıldığını ve bu kızların saçlarının kestirilip tecavüze uğradıklarını anlatmışlardır. Molla Ömer ise bu olayı duyunca 30 medrese öğrencisini toplayıp 16 tanesine silah vermiş ve kumandanın bulunduğu yere saldırıp kızları kumandanın elinden kurtarmıştır. Ardından bu kızları serbest bırakarak kumandanı idam etmiştir. Bu olaylardan sonra Molla Ömer ve ekibi halk tarafından sevmeye başlanmıştır. Taliban da bunu fırsat bilerek halka "Biz size güvenlik, adalet ve ilahi kanunları uygulayarak tam bir İslam devleti kuracağız." gibi sloganlarla ortaya çıkmıştır. Böylece Taliban'ın ortaya çıkışını iki ana başlık altında anlatabiliriz: Birincisi iç nedenler ikincisi ise dış nedenlerdir. İç nedenlerin başında iç savaş gelir. Afganistan'da iç savaş mücahitlerin 1992 baharında Kabil'e gelmeleri ile başlamıştır. Bu savaşta hayatını kaybedenlerin sayısının 40.000 bin kişi olduğu ve yüz binlerce kişinin de yurtlarını bırakıp dışarıya çıkmak zorunda kaldığı görülmüştür²¹⁸. Sadece savaşta hayatını kaybedenler ve zarar görülenler bu sayı ile kalmayıp dahası da vardır. Çünkü iç savaş her ne kadar 1992 tarihlerinde başlasa da bir türlü bitmemiş ve hala da sürmektedir. Bu savaşlarda topluca hayatını yitirenler toplu halde gömülmüştür. İç savaşlarda başka bir özellik de gruplar hiç sabit kalmamış olmasıdır. Biri, başka birini ortadan kaldırmak için başka birisiyle işbirliği kurup savaşa girişmişlerdir. Bu savaşlar sırasında sadece insanların canları ve malları zarar görmeye kalmamış; üniversiteler, kütüphaneler, müzeler, tarihi eserler, fabrikalar ve okullar da zarar görmüş ve okulların çoğu kapatılmıştır. Bu sıralarda yaklaşık 2 milyon kitap yakılmış ve yüzlerce tarihi eser Pakistan üzerinden kaçak yolla satılmıştır.²¹⁹ Kısacası devlet diye bir şey kalmamıştır. Devlet olmayınca zaten ne adaletten ne güvenlikten ne de düzenden söz etmek çok güç olur. Durum böyle olunca halk savaştan bıkmış, güvenlik ve düzen arayışı içinde bulunmuştur. Taliban da tam bu sırada barışı, güvenliği, adaleti ve ilahi hükümlerini getireceğiz

---

²¹⁸ Sajjadi, a.g.e.s.298.

²¹⁹ Sajjadi, a.g.e.s.299.

diye çıkmıştır. Halk da savaştan bıktığı için bunlara ilk başta sempati göstermiştir. İkinci bir iç neden ise Afganistan'da iç savaşların başlaması ile kanunsuzluk ve düzensizliğin baş göstermesi, merkezi yönetimin ortadan kalkmasıdır. Hangi grup nerede güçlü ise o grup orada hüküm sürmüştür. Taliban'dan önce Rabbani Hükümeti sadece 7 ili yönetiyordu. Raşit Dostum Afganistan'ın kuzeyindeki 6 ile hakim iken batı İsmail Han'ın yönetimi altındaydı. Doğudaki 3 il Nangarhar Konseyi ile yönetiliyordu. Bu bölgelerde sanki her biri ayrı bir hükümetti. Milli bir para birimi de yoktu. Rabbani ayrı Raşit Dostum ayrı para bastırıyordu.²²⁰ İç nedenlerden diğeri de Afganistan'daki ırkçılık, milliyetçilik ve kabileciliktir. Afganistan'da yaklaşık 200 senedir siyasi yönetim Peştunların elindedir. Bu 200 sene içerisinde sadece iki kez Tacik kökenliler yönetim başına geçmiştir. Bunlardan biri Burhaneddin Rabbani'dir. Rabbani'nin yönetim başına gelmesinin bazı Peştun kökenli kesimler tarafından kabul edilmesi çok güç olmuştur. Rabbani'yi kolay kolay kabul etmeyen Peştun liderlerden biri de Hikmetyar olmuştur. Bu durum Taliban'ın yönetime gelmesine çok kolaylık sağlamıştır.²²¹ Böylece iç sebepleri çoğaltabiliriz. Çünkü savaş olan bir yerde her türlü adaletsizlik, güvensizlik, kanunsuzluk ve düzensizlik söz konusudur. Bunlar söz konusu olunca toplum da kendisini bu durumdan kurtarmak için farklı arayışlar içinde olur. Toplum da Taliban'ı ilk başta kendisini bu durumlardan kurtarır diye düşünürken, daha sonraları Taliban'ın dini ve siyasi anlamda çok aşırıya gittiği görülmüştür. Toplum sonuç olarak Taliban'ın sergilediği ve uyguladığı aşırı tatbikattan bıkmış ve usanmıştır. Daha sonra Taliban'ın uygulamaları üzerinde duracağız. Taliban'ın ortaya çıkış nedenlerinden bir diğeri de dış nedenlerdir. Dış nedenlerde veya dış etkenlerde en çok üzerinde durulan ülkeler şüphesiz Pakistan, ABD, İngiltere, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Çünkü bu ülkeler doğrudan veya dolaylı olarak Taliban'ı desteklemişlerdir. Özellikle Pakistan; çünkü Taliban ile Pakistan'ın çok sıkı ilişkileri vardır. Taliban'ı en çok destekleyen ve kökten dinci bir parti olan Cemaat-i Ulema İslam'ın lideri Mevlana Fazlurrahman olmuştur. Aynı zamanda Mevlana Fazlurrahman Pakistan'ın o dönemki başbakanı Benazir Butto'nun çok yakın işbirlikçisiydi. Mevlana Fazlurrahman, Taliban'ı Pakistan'ın ordusu, istihbaratı ve diğer devlet organlarıyla tanıştırmaya vesile olmuştur.²²² Böylece bu örgütü Pakistan üzerinden ABD,

²²⁰ Sajjadi, a.g.e.s.300.

²²¹ <http://www.bashgah.net/fa/content/show/42822> (Erişim Tarihi, 12.09.2013)

²²² Raşit, a.g.e.s.42.

İngiltere ve Suudi Arabistan da destekliyordu. Bu durumu Pakistan eski başbakanı Benazir Butto bir konuşmasında: “Taliban’ın parasını ABD ve İngiltere, silahını ise Suudi Arabistan ayarlıyordu.”diyerek belirtiyordu.²²³ Bu ülkelerin ayrı ayrı çıkarları söz konusuydu. Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Sovyetler Birliği’ne karşı mücahitlere en çok maddi yardım eden ülkelerdendi. Bu yardımlar daha sonra Taliban’a aktarılmaya başlanmıştır. Bu iki ülke Taliban’ı daha çok İran’ın bölgede nüfuz etmesini engellemek için desteklemiştir. Taliban da İran’ın Afganistan’da nüfuz etmesini engellemiştir. Pakistan ise Afganistan’ın zayıf bir devlet olarak kalmasını istemiştir. Bunun de sebebi, Afganistan’ın güçlü olmaksızın her zaman kendisine bağımlı olarak kalması anlayışıdır. Bir başka sebep ise iki ülke arasındaki sınır sorunudur. Bu sınır sorunu da Devrend olarak bilinmektedir. Devrend bölgesi Afganistan’ın olup şu an Pakistan’ın elindedir.²²⁴ Bu sebeple Pakistan Afganistan’ın güçlenmesini istememektedir. ABD’nin de mücahitleri önce Sovyetler Birliği’ne karşı desteklediği konusunda hiçbir tereddüt yoktur. Taliban da bir anlamda mücahitlerin bir kalıntısıdır. Bu sebeple Rusya ve İran’a karşı desteklenmeleri söz konusu olmuştur. Belki terörizmi yok etmek ve Zahir Şah’ın Afganistan’a gelmesine zemin hazırlamak gibi anlayışlar da var olabilir.²²⁵ Şunu söylemek gerekir ki, ABD Taliban’ı doğrudan olmasa da dolaylı olarak desteklemiştir. Bu desteğini de hep Pakistan üzerinden vermeye çalışmıştır. Bir başka olasılık da Taliban Hareketi’nin üst düzey yöneticilerinin ABD ile bir bağlantı içerisinde olmalarıdır. Ancak alt düzey yöneticilerin ABD ile doğrudan bir bağlantıları olmadığı kanaatindeyim.

4.2.2. Taliban örgütünün teşkilatı

Taliban yönetiminde devlet başkanı yoktu. Taliban yönetiminin liderliğini Molla Ömer yürütürdü. Molla Ömer sadece medrese eğitim alan bir mollaydı. 1994’te Kandahar’ı ele geçirdikten sonra, her yerde sözde İslami kurallar koyan Taliban lideri Molla Ömer, ülkeyi son derece gizlilik esasına dayalı ve merkezi bir anlayışla yönetmişti. Bu süreçte hiçbir basın açıklaması yapmamış ve politikasını açıkça ilan etmemişti. Fotoğraf çekmek ve televizyon seyretmek yasaklandığından, Taliban liderlerinin fiziki görünüşleri bir sır olarak kalmıştı. Molla Ömer Taliban Hareketi’ni

²²³ <http://www.ariaye.com/dari1/siasi2/andeshmand.html> (Erişim Tarihi,12.09.2013)

²²⁴ <http://www.terror-victims.com/fa/index.php?Page=definition&UID=7704943> (Erişim Tarihi,12.09.2013)

²²⁵ Sajjadi,a.g.e. s.307.

1994 yılında başlatmıştır. Molla Ömer 1995 yılında büyük bir kalabalık ki, 1500 kişiden oluşan medrese öğrencileri tarafından Müminlerin Emiri olarak seçilmiş ve oradaki herkes kendisine biat etmiştir. O günden itibaren onun emir ve söylemi şeriat söylemi olarak kabul edildi ve hiçbir kimse ona karşı muhalefet etmedi. Molla Ömer Taliban için her şeydi. Herkes ona itaat etmek zorundaydı.²²⁶ Taliban'ın en üst karar organı, merkezi Kandahar'da bulunan Yüksek Şura'ydı. Çoğunluğunu Molla Ömer'in yakınlarının oluşturduğu Şura'da son karar yine Molla Ömer'e aitti. Bu şuranın asli üye sayısı 10 kişiydi. Ancak askeri komutanlar ve aşiret reislerinin katılımı ile 50 kişiye kadar çıkmıştır. Ama alınan kararlara son noktayı koyan Molla Ömer liderliğindeki 10 üye olmuştur. Bu 10 üyeden altısı sadece Peştunların Durani kabilesine mensup olanlardı ve Mevlevi Gavüs isminde de sadece bir tane Tacik kökenli üye vardı. Bu yüksek şuraya Kandahar Ekibi de denilirdi. En önemli kararları bu yüksek şura alırdı. Yüksek Şura her ne kadar önemli olsa da sadece Peştunların Durani kabilesinden dışarıya çıkıp bir kapsayıcılık durumunu kendisine alamamıştır.²²⁷ Yüksek Şura'ya bağlı iki şura daha vardı. Bunlardan biri Kabil'deki bakanların oluşturduğu Kabil Şurası, diğeri ise Askeri Şura'ydı. Kabil Şurası, şehirdeki askeri cephenin günlük sorunlarıyla ilgileniyor, fakat önemli kararlar Kandahar'a bildirilerek son karar Molla Ömer tarafından veriliyordu. Vali, Belediye Başkanı gibi üst düzey yöneticiler Molla Ömer'in sıkı denetimi altında olup, bu yöneticilerin yerel iktidar tabanı oluşturmamaları için görev yerleri sürekli değiştiriliyordu. Askeri Şura'nın lideri Molla Ömer olmakla beraber, subaylar arasında hiyerarşik bir yapılanma yoktu. Şura'nın bazı üyeleri aynı zamanda bakanlık görevini de yürüttüğünden, yetki devri olmaması sebebiyle, üyeler cepheye gittiklerinde yönetimde boşluklar oluşmaktaydı. Söylediğimiz gibi Kabil, hem de askeri şura anlamında Yüksek Şuraya bağlıydı. Kabil ya da askeri şuranın aldığı kararların Yüksek Şura'nın onayından geçmesi gerekirdi. Yüksek Şura Kabil ya da askeri şuranın kararlarını kabul ya da reddedebilirdi. Örnek vermek gerekirse Kabil Şurası, yabancı gazetecilerin Kabil'e girmesine izin verirken Yüksek Şura bu kararı reddetmiştir.²²⁸ Taliban, şeriat hükümlerini uygulamak ve desteklemek amacı ile dini bir fetvalar merkezi de kurmuştu. Bu fetvalar merkezinin üyeleri din alimlerinden oluşurdu. Fetvalar merkezinin başkanı Molla Ömer tarafından tayin edilen Nur

²²⁶ Sajjadi, a.g.e.s.310.

²²⁷ Raşit, a.g.e.s.144.

²²⁸ Raşit, a.g.e.s.145.

Muhammed tarafından yönetilirdi. Kendisi Deviband Medresesi'nden mezun olan bir din alimiydi. Taliban'ın aynı zamanda bakanlar kurulu da vardı. Bakanlar kurulu haftada bir kez toplanırdı. Bir de her vilayette il meclisleri de vardı.²²⁹ Taliban Yönetimi'nin anayasası yoktu. Her şey şeriatla göre uygulanırdı. Ancak Kandahar ve Kabil'de iki tane anayasa mahkemesi vardı. Kabil'deki anayasa mahkemesi de Kandahar'daki anayasa mahkemesine bağlıydı. Kandahar'daki anayasa mahkemesi hemen Molla Ömer'in makamının yan tarafındaydı. Kandahar Anayasa Mahkemesi tüm illerin kadı ve müftülerini tayin ederdi. İllerdeki tüm kadı ve müftüleri senede bir ya da iki kez Kandahar'da toplardı. Bu toplantı daha çok şeriat hükümlerinin nasıl uygulanacağı konusunda müzakere ederdi. Kabil Anayasa Mahkemesi 8 bölümden oluşurdu. Haftada 40 ticaret ve muamele dosyası ile hukuki dosya incelerdi.²³⁰ Taliban'ın teşkilatı bunlardan oluşurdu. Her ne kadar böyle bir teşkilata sahip olsa da her biri liderleri olan Molla Ömer'in yetkisi dışında hiçbir şey yapamazdı. Bu teşkilatta görevlendirilenler de sabit değildi, sık sık değişebilirdi. Valiler genelde her üç ayda bir değişirdi. Bakanlar da bakanlık dışında başka bir görev de yapabiliirdi. Sadece bakanlar değil her bir yönetici imkan bulursa birden fazla görevde çalışabiliirdi. Çünkü belli bir düzen yoktu.

4.2.3. Taliban örgütünün din yorumu

Taliban'ın din anlayışı, Afganistan'daki tüm dini gruplardan çok farklıydı. Sovyetlere karşı savaştan mücahitlerden din anlayışı konusunda ayrılırlar. Taliban'ın din anlayışı ne Müslüman Kardeşler'le, ne İslam tasavvufuyla ne de Sünni Müslümanlarla karşılaştırılabilir. Taliban'ın fikri ve karakteri Afganistan'da 1979-1994 yıllarında şekillenen hiçbir İslami hareketin anlayışına benzemez. Taliban kendi İslami anlayışı dışında başka bir İslami anlayışı kabul etmez. Taliban İslamı'nın dünyanın hiçbir yerinde geçmişi yoktur.²³¹ Taliban'ı başka İslami gruplardan ayıran bir diğer özellik de Taliban'ın kendisinin, tıpkı Müslüman Kardeşler'in Abdurrahman el-Bennâ, Vehhabiler'in Muhammed bin Abdulvahab, ya da İran İslam hareketinin Ali Şeriatî gibi fikir babalarının olduğu gibi fikir babalarının olmamasıdır. Bunun sebebi ise Taliban'ın lideri olan Molla Ömer ve

²²⁹ Sajjadi, a.g.e.s.312.

²³⁰ Raşit, a.g.e.s. 151.

²³¹ Raşit, a.g.e.s. 129.

diğer yöneticilerin ilkel medrese eğitimi almalarıdır.²³² Taliban kendisinin Müslüman ve ehli sünnet olduğunu, bu doğrultuda anayasalarının Kuran ve yollarının ise Hz. Peygamber'in getirdiği Şeriat yolu olduğunu iddia ederdi. Ancak Taliban'ın din anlayışının ilham kaynağını Deviband Medresesi'ni kontrol eden ve aynı zamanda Taliban'ı ciddi bir şekilde destekleyen, daha önceden de söylediğimiz kökten dinci bir parti olan Cemaat-i Ulema İslam'ın lideri Mevlana Fazlurrahman'ın oluşturduğu din anlayışı ve aynı zamanda Suudi Arabistan kökenli Vehhabilik anlayışı olmuştur.²³³ Aslında Cemaat-i Ulema Pakistan ile Suudi Arabistan kökenli Vehhabilik arasında çok fark yoktur. İkisi de nası zahirine bakar ve ön planda cihadı tutarlar. Konun iyi anlaşılması için kısaca Vehhabilik anlayışına göz atmamızda fayda vardır. Bir de Afganistan halkı da genelde Taliban'ı Vehhabi olarak bilir. Bu açıdan Vehhabilik anlayışı üzerinde durmamızda fayda vardır. Vehhabilik, yaklaşık, iki asır önce Arap Yarımadası'nda Necd bölgesinde Muhammed b. Abdülvehhab (1115-1206) tarafından kurulmuştur. Bu mezhep bugün Suudi Arabistan'ın resmi mezhebi durumundadır. Mısır, Hindistan, Afrika ve diğer İslam ülkelerinde bu mezhebin taraftarları vardır. Vehhabi ismi kurucusunun hayatında iken muhalifleri tarafından verilmiştir. Bugün bu isimle anılmaktadır. Bununla birlikte Vehhabiler, kendilerine "Muvahhidun" derler ve kendilerini ibn Teymiyye'nin açıkladığı şekilde Ahmed b. Hanbeli'nin mezhebini devam ettiren Sünniler olarak görürler. Nitekim onlar, itikatta selef, amelde de Hanbeli mezhebindeniz derler. Dolayısıyla biz, itikatta ve amelde Hanbeliyiz; Vehhabi diye bir şey yok. Muhammed b. Abdülvehhab ilmen ve fiilen bu mezhebi yenileyen bir Şeyhülislam olmaktan başka bir şey değildir derler. Ancak bunların amelde ve itikatta birtakım esasları kabul ettiklerini ve birçok meselede Ahmed b. Hanbel ve ibn Teymiyye'den ayrıldıklarını ileri sürenler de vardır. Bu bakımdan Vehhabilik ayrı bir mezhep olarak ele alınmak durumundadır.²³⁴ Şimdi ise bu mezhebin temel görüşlerini ele alacağız. Mezhepler tarihçileri bu mezhebin temel görüşlerini beş temel başlık altında incelemişlerdir.

1. Tevhit

²³² Şarifi, a.g.e.s. 132.

²³³ Sajjadi, a.g.e.ss.317-318.

²³⁴ Ethem Ruhi Fıglalı, Çağımızda İtikadı İslam Mezhepleri, İzmir, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları,2004 s.91.

Vehhabiliğin temel inancını tevhit oluşturmaktadır. Şirk, şefaata, bid'at ve benzeri görüşleri tevhit anlayışlarına dayanmaktadır. Bu mezhebe göre, tevhit, ibadette yüce Allah'ı bir kabul etmektir. Tevhit Hz. Peygamberin bildirdiği en büyük farzdır. Bunlara göre tevhit, kalple, dille ve amelle olmalıdır. Bunlardan birisi eksik olursa, insan Müslüman sayılmaz. ²³⁵

2. Şefaata

Şefaata, kelime olarak birinin bağışlanmasına aracı olma anlamına gelir. Vehhabilik mezhebinin kurucusu olan Muhammed b. Abdülvehhab, şefaata konusunda ibn Teymiyye'nin görüşlerine katılır ve delil olarak şu ayeti gösterir;

" Rablerine toplanacaklarından korkanları Kuran'la uyar. O'ndan başka dost ve aracı yoktur" ... ²³⁶

Ehli Sünnet mezhebinin hepsi de, şefaatin Allah'a ait ve Allah'ın izniyle olacağını söylerler. Muhammed b. Abdülvehhab da bu görüşlere yakın bir anlayışa sahip olmuştur ve hatta bu anlayışı kabul etmiştir. Muhammed b. Abdülvehhab, şefaata anlayışına dayanarak, tasavvufu İslami olmayan bir bidat olarak görmüştür. ²³⁷ Bu anlayışı ile çoğu tasavvufçuyu İslam içinde kabul etmemiştir.

---

²³⁵ Ruhi Fırlalı, a.g.e., s.95-96.

²³⁶ En'am, 51.

²³⁷ Ruhi Fırlalı, a.g.e. s.99-100.

3. Bidat

Bidat konusunda da tamamen ibn Teymiyye'ye uyar ve hatta ondan daha aşırı gider; ona göre, Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünnetinde olmayan her şey bidat, ortaya koyan kimse de melundur ve ortaya koyduğu şey de reddedilir. Bu görüşünü de şu hadisle temellendirir; "Her yenilik bidattir ve her bidat sapıklıktır." Böylece her yeniliği kabul etmemiştir. Her yeniliği de bidat olarak görmüştür.²³⁸

4. Emri bil Maruf ve Nehyi anil Münker

İyiliği emredip kötülüğü men etmek, bütün İslam mezheplerinin benimsediği bir Kuran emridir. Ancak bu konunun anlaşılmasında mezhepler arasında fikir ayrılığı görülmüştür. Bazı aşırı mezhepler, örneğin Hariciler'in günümüzdeki kolu olan İbadiyye mezhebinden olanlar bunu, İslam'a davet altı adına Müslümanlarla savaşmak şeklinde ele almış ve bu anlayışlarıyla da Vehhabiliğe örneklik etmişlerdir. Öyle ki, Vehhabiler Kuran ve sünnetin dışındaki şeyleri bidat saydıkları için, bidate kapılanlarla savaşmayı caiz görmüşlerdir.²³⁹ Bu anlayış çerçevesinde, Vehhabiler kendileri gibi düşünmeyenlere karşı "iyiliği emredeceğiz" diye kılıç kullanmaktan bile çekinmemişlerdir.

5. Vehhabiliğin Dini Anlayış Şekilleri

Vehhabilik doğuşundan bugüne kadar çok değişik şekillerde anlaşılmıştır. Kimileri, modernist bir hareket,, kimileri İslam reformu, yenilik ve hürriyeti temsil ettiklerini söylemişlerdir. Çoğunluk ise bu mezhebi Hanbelîlik ve Haricilik karışımı bir mezhep olarak benimsemiştir. Ancak Vehhabiler ne şekilde görülürlerse görülsünler, diğer İslam mezhepleri gibi Kuran ve sünneti temel kaynak olarak görmekle beraber, onların anlaşılıp uygulanması konusunda diğer İslam mezheplerinden ayrılıp daha çok Muhammed b. Abdülvehhab'ın ve kendilerine yakın gördükleri kimselerin fikirlerine bağlı kalmışlardır. Ancak bir bakımdan bu bağlılık tam bir biat şeklinde değildir; çünkü onlara göre, dinde bu kişilerin görüşleri kesin bir delil olamaz, onlara

---

²³⁸ A.g.e. s. 103.

²³⁹ A.g.e., s.108.

göre kesin delil Kuran ve Sünnet'tir. Bunların dışındaki hükümler o kadar güvenilir değildir.²⁴⁰

Vehhabiler böylelikle sahip oldukları görüşlerin uygulanması için ellerinden ne gelirse meşru saymışlar ve hatta kendi görüşlerini kabul ettirmek için kim olursa olsun onlara karşı savaşmayı bile doğru görmüşlerdir. Görüşlerine uymayan şeyleri de bidat saymışlardır. Böylece her yeniliğe de karşı çıkmaktadırlar. Ben kendim de bizzat Taliban'ın dinle ilgili uygulamalarını yakından görüp gözetleyenlerden birisiyim. O zamanlar din hakkında fazla bir bilgim yoktu ki Taliban'ın davranışlarından onların hangi görüşe yakın olduklarını anlayabilseydim. Ancak Türkiye'ye gelip de Konya Selçuk Üniversitesi'nde İlahiyat bölümünü okuduktan sonra, özellikle İslam mezhepleri tarihini okuduğumda Taliban'ın din anlayışının Vehhabiliğe çok yakın olduğunu fark ettim. Taliban'ı gözlemlediğimde tıpkı Vehhabiler gibi aşırı ve tepkisel din anlayışına sahip olduklarını gördüm. Şöyle ki Taliban'ın medeni hayata uyumsuzluk, katı, sert ve şiddet yanlısı dünya görüşü, sistematik düşünceden yoksunluk, katı ve mutaassıp bir dindarlık, nasları zahiri ve literal okuma, dışlayıcılık ve tekfir etme, farklı görüş ve anlayışlara tahammülsüzlük ,karizmatik toplum anlayışı , siyasi otoriteyi tanımama, sürekli bölünme, mutlak doğruluk iddiası gibi anlayış ve davranışları olduğu sabit ve herkes tarafından bilenen bir konudur. Taliban'ın din anlayışı çerçevesinde kadınların da bambaşka bir konumu vardı. Taliban döneminde tüm kız okulları kapatıldı. Taliban'a göre kadınların görevi sadece ev hanımlığı yapmaktı. Ayrıca okullarda da ağırlıklı dersler dini dersler oldu. Fen bilimlerinin yerini daha çok din bilimleri aldı. Kısacası Taliban her şeyi dinleştirmeye çalıştı. Sanki toplumu kurtaran sadece dini bilgilerdi, o da kendi şeriat yöntemleriydi. Ancak toplumun sadece dini bilgilere değil, aynı zamanda mühendis ve doktor gibi kişilere de ihtiyacı olduğuna fazla dikkat etmediler. Onlara göre farz olan din derslerinin dışında diğerlerinin okutulması ve anlatılması sadece mubah olmaktan ibaretti. Yöneticilerin geneli, daha doğrusu tüm yetkililer mollalardan oluşurdu. Bilim adamlarının o kadar önemi kalmamıştı.

---

²⁴⁰ A.g.e. s.110.

4.2.4. Taliban örgütünün dayandığı temel unsurlar

Taliban Örgütü'nün temel dayandığı unsurlar; Şeriat, emniyet, Allah'ın Hükümeti, emri bil maruf ve nehyi anil münker, kadınlar, Peştunizm, haşhaş ve Şii'ye karşıtlık oluşturdu. Şeriat Taliban'ın dayandığı temel unsurların merkezinde yer alırdı. Şeriat hükümlerine uymayan hiçbir şeyi kabul etmezlerdi. Herhangi bir durum şeriata uysa kabul ederlerdi uymasa kabul etmezlerdi. Tüm uygulamayı şeriat hükümlerine göre uygulamaya çalışırlardı. Şeriat hükümlerine da yorumlama yoktu. Hükümlerin sadece zahirine bakarlardı. Şeriata bakışlarında Cemaat-i Ulema İslam'ın lideri Mevlana Fazlurrahman anlayışı ve Vehhabiliğin etkisi çok olmuştur. Taliban'ın Şeriatçı olmasına rağmen dayandığı diğer unsurlardan biri de Peştun Kabileciliği olmuştur. Afganistan'da yaşayan kavimler içersinde en çok Peştun kavmi içinde kabilecilik söz konusudur. Bu kabilecilik nesep, kan bağı ve şecereye bağlıdır. Peştunlarda hala kabile meclisleri vardır. Kabile ile ilgili sorunları bir araya toplanıp çözmeye çalışırlar. Bir de büyük meclisleri olur. Büyük meclisleri ise kabile başkanlarından oluşur. Bunlara ise Peştun Vali derler. Peştun Vali bir ideoloji olup hukuki, yasal ve örfi yönleri vardır. Peştun Vali kararları ile şeriat kararları bazen birbiriyle çatışabilir. Taliban da Peştun Vali'den etkilenmişti. Özellikle kadınlara karşı tavırları hemen hemen Peştun Vali anlayışına dayanırdı.²⁴¹ Afganistan'da Peştunculuk anlayışı çok olduğu için, bu anlayışa sahip olanlar Taciklere Tacikistan'a, Özbeklere Özbekistan'a, Hazaralara İran'a ve Türkmenlere de Türkmenistan'a gitmelerini; Afganistan'ın Peştunlara ait olduğunu söylerlerdi. Taliban'ın dayandığı diğer unsur emniyetti. Taliban çıkışından itibaren halka "Biz size emniyet getirip bütün yolsuzluk, rüşvet ve düzensizlikleri yok edeceğiz." demişti. Taliban döneminden önce emniyet o kadar yoktu. Her an her bölgede iki grup arasında çatışma çıkabilirdi. Yollarda hırsızlık gibi olaylardan dolayı tüccarlar kolay kolay bir şehirden başka bir şehre gidemezlerdi. Taliban hakim olduğu bölgelerde emniyeti getirdi. Bu sebeple halk tarafından en çok Taliban'ın emniyeti sağlama yönü kabul edilmişti. Taliban'ın emniyeti getirdiği konusunda halkın çoğu memnuniyet bildirirdi. Hatta Taliban'ın mücahitlerden daha çok emniyeti sağladığı söylenebilir. Halk, Taliban'ın emniyeti mücahitlere göre daha iyi sağlamasından memnundu. Sadece Şii kökenliler ve aydın kesim için durum aynı değildi. Çünkü

²⁴¹ Şarifi, a.g.e.ss131-137.

Taliban bu iki kesime iyi gözle bakmıyordu. Bu sebeple bu iki kesimin ülkede rahatça dolaşması çok kolay değildi. Taliban'ın dayandığı çok önemli bir diğer unsur ise Allah'ın Hükümeti düşüncesiydi. Taliban pek çok ili aldıktan sonra Kabil'i de ele geçirdi. En temel hedefleri İslam Hükümeti'ni kurmaktı. Zaten bu durumu Taliban'ın lideri Molla Ömer Kandahar'da 4 Nisan 1996'da bir konuşmasında; "Bizim görevimiz Allah'ın dinini yer yüzüne yaymak , Kelimetullah'a hizmet etmek, Şeriat hükümleri ve Allah'ın hudutlarını uygulamaktır." diye belirtmişti.²⁴² Taliban'da emri bil maruf ve nehyi anil münker konusu tıpkı Vehhabilik'teki gibiydi. Ancak Taliban'daki emri bil maruf ve nehyi anil münker kurumu çok etkiliydi. Bu kurum adliye bakanlığı ve anayasa mahkemesinden bağımsızdı, sadece Molla Ömer'den emir alırdı. Taliban'da kadınların da ayrı bir konumu vardı. Taliban anlayışına göre kadın sadece ev hanımından ibareti. Eğitim konusunda sadece tıp okumaları caizdi, başka bölümleri okumalarına gerek yoktu. Kadınların ses çıkaran ayakkabı, güzel giysiler giymeleri ve çok makyaj yapmaları yasaktı. Kadınların çok sessizce konuşmaları ve yollarda çok yavaş yürümleri lazımdı ki bunu başkalarının duymaması gerekirdi. Çalışmasına izin verilen kadınların arabaya bindiklerinde şoförün yanında oturmamaları ve çalıştıkları yere yalnız gelmemeleri gerekiyordu. Kadınların arabaların içinde çok sessizce konuşmaları lazımdı.²⁴³ Taliban döneminde haşhaş da çok yaygınlaştı. O dönemde haşhaş ekmek serbestti. Sadece ekmek değil aynı zamanda alıp satmak da serbestti, Taliban'ın bunu serbest yapmasının temelinde "Bizim gayrimüslimlere karşı teknolojimiz ve gelişmiş silahlarımız yok, ancak onların beynini uyuşturucu ile uyşturalım!.." anlayışı vardı. Ancak Afganistan halkı da zarar görür mü yoksa görmez mi? Bu durumu düşünmezlerdi. Aslında günümüzdeki haşhaş ve uyuşturucu üretimi Taliban döneminden kalmadır. Ayrıca Taliban'da aşırı bir Şiilik karşıtlığı vardı. Taliban Afganistan'ın güneyinden çıkmıştır. İlk çıkışında Şiiliğe karşıtlığı görülmemektedir. Afganistan'ın geneline hakim olunca, özellikle de Afganistan'ın kuzeyindeki Mezar-i Şerif iline girdikten sonra Şiiliğe karşı tavrını değiştirmişti. İlk önce Şiiliğe mensup olan Hazaraların Lideri olan Abdul Ali Mezari'ni idam etmişlerdi. Şiiliğe karşıtlıklarının nedeni ise Vehhabilik zihniyeti ve Suudi Arabistan'dan para yardım almaları olmuştur. Nitekim Abdul Ali Mezari'nin kolu ve

²⁴²Hafızullah, Junbiş, Hakkani Taliban;Teşkilat, Dedgahha ve Vejegiha (Taliban;Teşkilat, Anlayış ve Özelliklileri) Çev: Servar Daniş,İslam Abad, Enstitü Mutaliaati Siyasi,1997,s.11.

²⁴³ Raşit, a.g.e.ss.154-155.

ayağı bağlı fotoğrafını Suudi Arabistan'da yayınlamışlardır.²⁴⁴ Taliban'ın Şii Karşıtlığı Abdul Ali Mezarı'yi idam ettikten sonra daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Taliban Mezar-I Şerif'e hakim olduktan sonra katliam yapmıştır. Taliban'ın büyük bir kumandanı, Molla Ömer'in kendilerine iki saatlik katliam yapma emrini verdiğini, ancak kendilerinin iki gün katliam yaptıklarını söylemiştir.²⁴⁵ Taliban kuzeyden Şiiliği temizleme kararı almış, bu yüzden Mezar-i Şerif'te Şiilere ait tüm medreseleri kapatmış ve Şiileri kafir ilan etmiştir. Onların nerede olurlarsa olsunlar öldürülmelerini söylemişlerdir. Belh Valisi Şiilere üç seçenek sunarak "Ya Müslüman olacaksınız ya İran'a gideceksiniz ya da öldürüleceksiniz." demiştir.²⁴⁶ Böylece Taliban birçok Şiiyi öldürmüştür. Aslında Taliban Şiiliğe karşıtlıktan da ziyade tam anlamıyla düşmanlık etmiştir. Çünkü hiçbir dinde öldürme yoktur. Ama Taliban kendi amacına ulaşmak için, insanları öldürmeye kadar götürmüştür işi. Ancak katliam yapmasına rağmen yine de amacına ulaşamayan Taliban yönetimine, 11 Eylül olayından sonra son verilmiştir.

4.2.5. Taliban örgütünün Afganistan dışına yönelik politikası

Taliban'ın uluslararası ilişkilere bakışının temelinde de anayasa olarak kabul etikleri Kuran ve Sünnet yatardı. Taliban için uluslararası kuruluşların hiçbir önemi yoktu. Özgürlük, insan hakları, siyasi müşareket, seçme-seçilme, siyasi parti, basın ve yayın özgürlüğü, kadın hakları ve vatandaşların eşitliği Taliban tarafından bidat sayılırdı. Dünya ülkeleri, yukarıdaki hususların birazını olsun yerine getirmediği takdirde Taliban yönetimini resmi olarak tanımayacaklarını söylediği zaman, Taliban cevaben "Bizim için İslami hükümler önemlidir. İsterse ülkeler bizi resmi olarak tanımasınlar." demiştir.

Taliban Afganistan devletinin imzaladığı uluslararası anlaşmaları resmi olarak tanımamış, uluslararası konvansiyonlar ve anlaşmaları "bidat temelli olduklarını söyleyerek" reddetmiş ve uygulamaya koymamıştır.²⁴⁷ Taliban her ne kadar bu anlaşmaları uygulamasa da, sözde dış politika için sahip olduğu ilkeleri şöyle ifade ediyordu: Afganistan İslam Emirliği tüm dünya ülkeleriyle, özellikle de İslam dünyası

²⁴⁴ Şarifi, a.g.e.ss,150-151.

²⁴⁵ Raşit, a.g.e.s.110.

²⁴⁶ Raşit, a.g.e.s.112.

²⁴⁷ <http://kohistanzamin.mihanblog.com/post/35> (Erişim Tarihi,10.05.2014)

ve komşuları ile İslami ilkelere dikkat ederek, ulusal çıkarlar ve karşılıklı saygı, karşılıklı yardımlaşma çerçevesinde samimi ilişkiler ve iyi etkileşimler istiyor.

Afganistan herhangi bir ülkenin iç işlerine müdahale etme niyetinde değildir ve hiç kimseye kendi iç işlerine karışma izni de vermez.

Afganistan İslam Emirliği'nin bütün dünyadakilere saygısı vardır ve bizden bir zarar görmeyeceklerine inansın ve emin olsunlar. Hiç kimseye Afganistan topraklarının başka birisinin zararına kullanılmasına izin verilmez; ayrıca herkese açık olarak İslami ilkeler doğrultusunda, ulusal çıkarlar çerçevesinde, diğer bütün kurallar ve uluslar arası usullere saygı gösterir. Böylece Taliban'ın dış politika ilkeleri ve Taliban'ın dış politikası incelendiğinde, dünyanın büyük bir kısmının Taliban'ın terör yanlısı, kökten dinci uygulamalarına karşı olduğu ancak bazı ülkelerin bölgesel menfaatleri açısından Taliban'a destek verdiği görülmektedir. 11 Eylül'e kadar Afganistan'ın dış temsilcilikleri ve BM daimi temsilciliği devrik Devlet Başkanı Burhaneddin Rabbani tarafından kontrol edilmekteydi. Sadece üç ülke (Pakistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) Taliban yönetimini tanımıştı. Bu ülkeler aynı zamanda Orta Asya'daki nüfuz mücadelesinde İran, Rusya ve Hindistan'a karşı politikalar izleyen ülkelerdi.²⁴⁸ Taliban yönetimini tanıyan üç ülkeden biri olan Pakistan²⁴⁹, Taliban ve diğer gruplar arasında geçen mücadelelerde Taliban'a silah, eğitim, personel ve ulaşım gibi imkanlar sağlamıştır.²⁵⁰

Pakistan'ın Afganistan politikası, Taliban hareketinin ortaya çıkmasıyla iç bölünmelerin kurbanı olmuştur. Dışişleri Bakanlığı, İSİ ve İçişleri Bakanlığı, Afganistan üzerine birbirinden farklı politikalar yürütmeye başlamıştır. Dışişleri BM barış planını desteklerken, Pakistan İstihbarat Teşkilatı, Hizb-i İslami'nin lideri Gülbeddin Hikmetyar'a daha hoşgörülü yaklaşmıştır. İçişleri Bakanı General Babür ise Taliban'ı desteklemeye başlamıştır. Pakistan'ın birbirini tutmayan bu politikaları sebebiyle, Afganistan siyaset sahnesinde daha fazla iç çatışma ve kaos yaşanmaya

---

²⁴⁸ Muhammed İbrahim, Atayı, Nigahi ba Tarihi Afganistan(Afganistan Tarihine Bakış). Kabil, Bungah Eintişarat Meyvend, 2005, s. 23.

²⁴⁹ İbrahim, okur, Soğuk Savaşı Gözetlerken Terör Dünyaya Nasıl Yayıldı? Türkiye Nasıl Kuşatıldı?, Okursoy Yayınları, İstanbul, 2002. s.181.

²⁵⁰ Fatma, Taşdemir, "Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, Ed.: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara 2002, s s.286 – 287.

başlanmıştır. Aslında, Pakistan tam olarak bu durumu arzulamıştır.²⁵¹ Çünkü 1883 yılında Sovyet – İngiliz anlaşmasıyla çizilen Durand hattının 100 yıllık süresi 1993'te dolacağından, kendisine bağlı bir grubun Afganistan'da iktidarı ele geçirmesinin iki devlet arasında yaşanan kanlı sınır çatışmalarını da sona erdireceğini hesap etmiştir.²⁵²

Pakistan'ın Taliban'a destek vererek Afganistan üzerinde varmak istediği hedeflerden birisi de, 'stratejik derinliği' korumak olmuştur; 'stratejik derinlik' Pakistan ordusunun olası bir Hindistan işgali üzerine İndus nehrinin doğu tarafına geçmek zorunda kalması durumunda, reform ve yeniden inşa için nehrin batısında yeterice alana sahip olması anlamına gelmektedir.²⁵³

Pakistan'ın başka bir stratejisi ise, Afgan Şii'lerine ve Fars kökenli Taciklere karşı Peştun kartını oynayarak İran'ın Afganistan'daki etkisini azaltmak olmuştur.²⁵⁴ Pakistan için önemli olan diğer bir konu da, petrol ve doğalgaz boru hatlarıdır. Barış sağlandığı zaman Türkmen doğalgazı ve Kazak petrolünün Afganistan üzerinden Pakistan'ın Karaçi limanına ulaşması²⁵⁵ Pakistan'a yıllık 5 – 6 milyar dolarlık bir ek gelir getirecekti.²⁵⁶ Taliban yönetimini resmi olarak tanıyan üç ülkeden ikisi ise, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri olmuştur. Dünyadaki birçok Müslüman dini lider, Taliban'ı izlediği yöntem nedeniyle sapkın olmakla suçlamıştır. Batılı hükümetler ve uluslararası insan hakları örgütlerinin yanı sıra İran ve Mısır gibi birbirinden farklı Müslüman devletler, Taliban'ın insan hakları ihlallerini kınamışlardır. Afganistan'ın büyük bölümünü denetlemelerine rağmen, 1998 yılının sonbaharında ne Birleşmiş Milletler ne de dünyadaki diğer devletlerin çoğu onların meşruiyetini tanımış durumda değildi. Taliban yönetimi, yalnızca üç devlet, Suudi Arabistan, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından tanınmıştır.²⁵⁷

²⁵¹ Mohammad Ebrahim M. Esmail, Komünist İşgalden Liberal İstilaya Trajik Afganistan, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004 ss.146 – 147.

²⁵² Esmail, a.g.e., s.147.

²⁵³ Jason Burke, El Kaide Terörün Gölgesi, Çev.: Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul 2004 , s. 150.

²⁵⁴ Taşdemir, a.g.m., s.287.

²⁵⁵ Gündüz, Süleyman. «Taliban-Ladin ve Amerika Kısacasında, Afganistan.» Afganistan, Taliban ve Ladin içinde, yazar Süleyman Gündüz. İstanbul: Birey Yayıncılık, 2001. s.34.

²⁵⁶ Esadullah Oğuz, Afganistan, Cep Kitapları, İstanbul 1999, s.252.

²⁵⁷ Burke, a.g.e., s.153.

Suudiler, Afganistan'da Sünni bir İslam rejiminin kurulmasını ve bu rejim ile kendilerine en büyük rakip olarak gördükleri İran'daki Şii rejimini zor durumda bırakmayı düşünmüşlerdir. Ayrıca Taliban sayesinde Özbekistan ve Tacikistan'da 'Vehhabilik'²⁵⁸ akımını yaymayı planlamışlardır.²⁵⁹

Suudilerin bu girişimlerine karşılık Taliban da kraliyet ailesi ile iyi ilişkilerini kurmuş ve Vehhabiliğin kurallarını uygulamıştır. Nisan 1997'de Taliban liderlerinden Molla Rabbani, Riyad'da Kral Fahd'la bir araya geldiği zaman Suudilere övgülerini sürdürmüştür. Rabbani memnuniyetini "Suudi Arabistan, Müslüman aleminin merkezi olduğu için Suudilerin yardımını almaktan büyük sevinç duyuyoruz." şeklinde ifade etmiştir.²⁶⁰ Taliban'la arası iyi olan ülkelerden birisi de Türkmenistan olmuştur. Afganistan ile sınırı bulunan bir başka Orta Asya ülkesi olan Türkmenistan; Özbekistan ve Tacikistan'dan farklı olarak Taliban'a karşı tarafsızlığını ilan etmekle beraber Taliban iktidarına yakın durmuştur.²⁶¹

Türkmenistan Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Afganistan üzerinden dışarıya açılmanın yollarını aramaya başlamış, Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi ile birlikte doğalgaz rezervlerini Afganistan üzerinden Pakistan ve Hindistan'a ihraç etme imkanı elde etmiştir. Bu durumun Türkmenistan'ın Rusya'ya olan ekonomik bağımlılığını da azaltacağı düşünülmüştür.²⁶²

Taliban'ın Kabil'i ele geçirdiği günlerde Türkmenbaşı tarafsızlık politikası adına Rusya ve diğer cumhuriyetlerin katıldığı olağanüstü danışma toplantısına katılmamakla kalmamış, Taliban yönetimini tanıyan dünyadaki sayılı ülkelere birisi yine Türkmenistan olmuştur.

Bir süre sonra, Taliban yönetiminin Dışişleri bakan yardımcısının Aşkabat'ı ziyareti esnasında ilk ekonomik anlaşmayı imzalamışlardır. İki ülke, Türkmen doğalgazının Afganistan üzerinden Pakistan'a ulaştırılması, Türkmen hava sahasının Afgan uçaklarına açılması ve Türkmen mühendislerinin Afganistan'da iki elektrik

²⁵⁸ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918 - 1994*, 11nci Baskı, İmge Kitapevi, Ankara 2003, s. 141.

²⁵⁹ Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, 3ncü Baskı, ASAM Yayınları, Ankara 2002, s.3.

²⁶⁰ Serdar, Kalfa, *11 Eylül Öncesi Afganistan*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2002 s.131.

²⁶¹ Taşdemir, a.g.m., s.292.; Burke, a.g.e., s.153.

²⁶² Kalfa, a.g.e., s.131.

santralinin yapımında çalışmaları konularında anlaşmışlardır. Önce eski Başbakan Navaz Şerif, sonra onu deviren Pervez Müşerref Aşkabat'a sık sık uğrayarak Türkmenbaşı'yla uzun pazarlıklara girişmişlerdir. Böylece Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'a karşı Türkmenistan, Pakistan ve Afganistan kendi aralarında ittifak oluşturmuştur.²⁶³ Taliban'ın dış ilişkilerini bu şekilde değerlendirdik. Ancak şunu da yineleyelim ki, yukarıda da bahsettiğimiz gibi ABD Taliban'ı doğrudan ya da dolaylı olarak Pakistan üzerinden desteklemiştir. Diğer ülkeler ise Taliban'ı resmiyette tanımamıştır. Taliban da "İslami ilkelere uymuyor" diye bu ülkelerle ilişki kurmaya çalışmamıştır. Böylece Taliban'ın dış politikası veya başka bir ifadeyle dış ilişkileri, çok dar bir çerçevede kalmıştır.

4.2.6. Taliban örgütünün faaliyet durumu ve bugünkü hali

Taliban Örgütü günümüzde de varlığını daha çok Pakistan, Afganistan Pakistan sınırlarında ve Afganistan'ın dağları ve kasabalarında varlıklarını korumaktadır. Taliban rejimi 2001'den günümüze kadar Afganistan devleti ve Yabancı güçlerle savaşını sürdürmektedir. Savaşları büyük çapta değil sadece bazı kasaba ve ilçelerde olmaktadır. Zaman zaman bazı şehirlerde, devlet kurumlarının yakınlarında ve Hint gibi ülkenin büyükelçiliklerinin önünde büyük patlamalarda gerçekleştirmektedirler. İlginç olan bu patlamalarda daha çok Afganistan halkının hayatını kaybetmesidir. Özellikle masum çocuk ve kadınların hayatını kaybetmesi herkesi çok üzmektedir. Son dönemde Afganistan hükümeti Taliban ile barış sürecini başlatsa da bir türlü başarılı olamadı. Çünkü Taliban işgalci ABD ve müttefikleri Afganistan'ı terk edinceye kadar kendilerinin Afganistan hükümetini resmiyete tanımayacaklarını bildirmektedirler. Taliban çıktığı ve Afganistan'ın çoğunu ele geçirdiklerinde ne kadar birliklerini koruyup güçlü olsalar da günümüzde zayıf ve darmadağındırlar. Kendi aralarında da bir birlik sağlayamamışlardır. Bir takımı bazı iç güçler tarafından desteklenirken bir takımı ise dış güçler tarafından desteklendiği bilinmektedir.

²⁶³İrfan, Ülkü, Orta Asya Moskova'yla İslam Arasında, Kum Saati Yayıncılık, İstanbul 2002, s.128.

5. SONUÇ

Eski çağlarda Aryana, ortaçağda Horasan diye adlandırılan, 1747 tarihinden itibaren Afganistan adıyla bilinen bugünün “Afganistan İslam Cumhuriyeti” Orta Asya, Güney Asya, Ortadoğu ve Kafkasya'nın kesiştiği noktada bulunan bir ülkedir. Afganistan, bu önemli coğrafi konumunun sonucu olarak, tam bir kilit ülke durumundadır. Coğrafi, tarihi, kültürel ve stratejik olarak Orta Asya'nın bir parçası olan Afganistan'ı, siyasi ve dini coğrafyası, Güney Asya ve Ortadoğu'ya yakınlaştırmaktadır. Afganistan sadece coğrafi açıdan değil aynı zamanda jeopolitik, jeostratejik, jeoekonomik ve jeokültürel açısından da çok önem taşımaktadır. Bir taraftan dünyanın bir süper gücü olan Rusya'ya yakınlığı, günümüzde her açıdan gelişmiş olan Çin ile komşuluğu ve aynı zamanda İran ve Pakistan ile de sınırı bulunan Afganistan ta Hint okyanusuna kadar uzanmaktadır. Bu özelliklerinden dolayıdır ki tarih boyunca pek çok işgale maruz kalmıştır. Özellikle Rusya'nın sıcak denizlere inme politikalarında Afganistan'a biçilen rol, İngilizlerin ve Amerikalıların ise bunu engelleme ve Afganistan'dan geçen İpek Yolu'na sahip olma çalışmaları da ülkenin konumundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca Afganistan, doğal kaynakları bakımından da oldukça zengin bir ülkedir. Bu sebeple en son ABD'nin müdahalesine maruz kaldı. Afganistan sadece yer altı açıdan değil aynı zamanda etnik yapı olarak da zengin bir ülkedir. Afganistan ülkesi, farklı etnik grup, kabile ve kavimlerin var olduğu bir ülkedir. Bu ülkede Peştun, Türkler, Tacik, Hazara, Nuristanı, Keşmiri, Beluçi ve Hindu gibi ırklar vardır. Afganistan'ın genel nüfusu hakkında bir şey söylemek çok güçtür. Çünkü Afganistan'da sağlıklı bir nüfus sayımı yapılmamıştır ve bu sebeple ülkenin nüfusu için kesin bir rakam vermek mümkün değildir. Ancak BM'inin ileri sürdüğü nüfus sayısı 27 milyon civarındadır. Afganistan tarih boyunca pek çok istilaya uğramıştır. Bunlardan bazıları, İngilizlerin, Rusların ve son olarak da 11 Eylül 2001'den sonra ABD ve Müttefiklerinin saldırısıdır. 11 Eylül saldırısı sadece ABD için değil aynı zamanda tüm dünya için bir karanlık olarak görülmektedir. Bu saldırının ardından yaklaşık 13 sene geçmesine rağmen her ne kadar ABD ve Müttefikleri söz konusu saldırının kaynağını El-Kaide Örgütü olarak görse de, hala saldırının kaynağı tam olarak belirlenememiştir. Ancak ABD, saldırıdan hemen sonra El-Kaide Örgütü'nü saldırıdan sorumlu tutmuştur. Ancak bazı teoriler ABD'nin kendi planı olduğunu ortaya koymaktadır. ABD için 11 Eylül olayı ne kadar karanlık bir olay olsa da bir bakımdan Orta Asya ve Orta doğu'ya yayılmasını sağlamaya bir

araç olmuştur. 11 Eylül'den en çok etkilenen ülke de Afganistan olmuştur. 11 Eylül sonrasında Afganistan'da pek çok değişim ve dönüşüm gerçekleşti. Söz konusu değişim ve dönüşümden en önemlisi de ABD'nin müdahalesi ile Afganistan'da yeniden kurulan geçici hükümet ve sonrasında meydana gelen demokratikleşme süreci olmuştur. Demokratik süreci de ABD ve müttefiklerinin Afganistan'ı müdahalesi ile gerçekleştirdi. Afganistan ile Amerika ilişkileri çok eskiye dayanmaz. İlişkiler kişisel anlamda 1828'e kadar gider. Ancak iki ülkenin resmi olarak diplomatik ilişkileri 1936 yılında dayanır. Aslında Amerika, Afganistan'ı gündeminde 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinden sonra dikkatte almaya başlamıştır. Böylece ABD, 1979 yılında büyükelçisinin öldürülmesi ile Afganistan'dan tüm görevlilerini çıkarmıştır. Durum sadece böyle kalmayıp Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinden sonra Kabil Büyükelçiliğini kapatarak Afganistan hükümetinin hiçbir meşruiyetinin kalmadığını söylemiştir. Böylece Amerika büyükelçiliği 2001'e kadar kapalı kalmıştır. Sovyetler Birliği her ne kadar 1979 yılında Afganistan'dan çıkarılsa da Afganistan, altyapı, devlet yapısı, siyasi, ekonomik, sosyal ve demografik açıdan büyük zarar görmüştür. Sovyetlerin çıkarılmasından sonra iktidarı ele geçiren mücahitler de düzenli bir devlet kuramamışlardır. Hep kendi aralarında iktidar savaşı yapmışlardır. Dış güçlerin müdahalesi ile ülkede bir türlü istikrar sağlanamamıştır. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. İlginç noktalardan birisi de ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin çökmesi için her türlü desteği verdiği cihatçıları ve ya kutsadığı savaşçıları 11 Eylül 2001 saldırısından sonra terörist olarak görmesidir. İkinci olarak Afganistan'ı dünya ve özellikle ABD'nin gündemine getiren 11 Eylül 2001 saldırısıdır. Taliban yönetimine son verilmiş olarak görülse de rejim hala Afganistan'da faaliyet göstermektedir. Nasıl olsa ABD ve Müttefiklerinin müdahalesi sonucunda Afganistan'da merkezi bir hükümetin kurulması, bir anayasanın düzenlenmesi gibi kararların alınması aşamasına geçilmiştir. Bu aşama Bonn Antlaşması ile gerçekleşmiştir. Söz konusu aşamada günümüz Afganistan devletinin temeli atılmıştır. atılmıştır. Afganistan'a barışı ve demokrasiyi getirmeyi amaçlayan Bonn Antlaşması'nda; Afganistan'daki tüm etnik grupların eşitliği, yönetime tüm etnik gruplardan katılım sağlanabilmesi, kurulacak olan geçici hükümette herkesin payının olması, savaşların bitmesi, milli barışın ve sosyal adaletin sağlanması, silahların toplanması, insan haklarına saygı, demokrasinin gerçekleşmesi, farklı siyasi grupların yer alması ve İslam ilkelerine saygı duyulması gibi konularda

kararlar yer almaktadır. Afganistan bugün, Bonn'da alınan kararlarla yönetilmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki; Bonn'da alınan kararlar tam sonuç verememiş, daha doğrusu antlaşma olduğu gibi uygulanamamıştır. Aslında Bonn Anlaşması Afganistan'ın demokratikleşmesi açısından çok önem arz etmiştir. Ne yazık ki, demokratikleşme daha çok kurumsal anlamda gerçekleşip öyle kalmıştır. Sadece Bonn Anlaşması değil aynı zamanda Afganistan'ın demokratikleşmesi için Tokyo Konferansı, Berlin Konferansı, Londra Konferansı, Roma Konferansı, Paris Konferansı gibi uluslar arası konferanslar da gerçekleşmiş ancak bunlar da pek yararlı ve kalıcı olmamıştır. Daha doğrusu bu konferanslar Afganistan için büyük fırsat iken ancak Afganistan hükümeti bu fırsatı değerlendirememiştir. İç ve dış savaşlarla maruz kalan Afganistan demokrasiyi de pek görememiştir. Afganistan'da demokrasi pek eskilere gitmez. Demokrasiye dair ilk adım Habibullah Han(1901-1919) döneminde atılmıştır. Habibullah Han Padişahlığının ilk dönemlerinde İslam dini üzerinden siyaset yapmaya çalışmıştır. Ancak 2 Ocak 1907 yılında Hindistan'a iki aylık bir gezi düzenlemiş, Hindistan Müslümanları ve devleti tarafından çok iyi karşılanmıştır. İki ay süren Hindistan gezisinden sonra Afganistan'a dönmüştür. Bu geziden Habibullah Han çok etkilenmiştir. Habibullah Han geziden dönünce pek çok reform ve yeniliklere el koymuştur. Bunlardan en önemlisi kölenin satışını ortadan kaldırmış ve babası döneminde hapis edilenlerin bir çoğunu serbest bırakmıştır. Sadece bunlarla kalmayıp Afganistan'da ilk Habibiye lisesini de kurmuştur. Aynı zamanda ve Seracul-Ahbar ve Seracul-Atfal gibi dergiler çıkartmıştır. Yine bu dönemde elektrik fabrikası gibi bazı fabrikalar da açılmıştır. Babası Emir Habibullah Han'ın suikasta uğramasından sonra 22 Şubat 1919'da tahta geçen Amanullah, İngilizlerden Afganistan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir. Afganistan'ın bağımsızlığında, modernleşmesinde, demokratikleşmesinde, özgürlük ve eşitlik gibi değerlerin ortaya çıkmasında en önemli dönem Emir Amanullah Han dönemidir. Afganistan'ın ilk padişahı olan Amanullah Han ilk olarak köleliği kaldırıp herkesin vatandaşlık statüsüne sahip olması sağlamış, eğitimi zorunlu kılmış, Amani Lisesi ve daha sonra İstiklal Lisesi kurulmuştur. Amanullah Han'ın yaptıklarından önemli bir başka yenilik ise "Nizam Name" ya da Anayasa olmuştur. Bu anayasa da Afganistan'ın ilk anayasası olmuştur. Gerçekten de Amanullah Han döneminde demokratikleşme gerçekleşmiş ancak Amanullah Han biraz erken davranmış ve reformlar konusunda aşırı gitmiştir. Örnek vermek gerekirse, Amanullah Han yaklaşık 7 ay süren Avrupa gezisinden Afganistan'a

döndükten sonra bazı reformlar getirmeye karar vermiştir. İlk reform olarak kadınları özgürleştirmeye çalışmıştır. Yüksek düzeydeki memur kadınları padişah köşküne davet etmiş onlara diğer ülkelerdeki kadın özgürlüğünden söz ederek eğer kocaları onlara özgürlük tanımıyorsa onları kurşunla vurabileceklerini hatta bu konuda onlara silah bile vereceğini söylemiştir. İşte Amanullah Han'ın kadınlara olan bu tavsiyesi o dönemin toplumsal anlayışına çok aşırı gelmiştir. Zaten Amanullah Han'ın yıkılmasına sebep olan bu gibi aşırı reform hareketleri olmuştur. Amanullah Han'dan sonra iktidar 1928 yılında Habibullah Kallakani'ye geçmiştir. Kallahkani döneminde demokrasi diye bir şey görülmemiştir. Amanullah Han'ın getirdiği tüm reformlara olumsuz bakmıştır ve hepsini değiştirmeye çalışmıştır. Nadir Şah'ın ölümünden sonra 19 yaşında olan oğlu Zahir Şah iktidara gelmiştir. Zahir Şah 1933 yılından 1973 yılına kadar yani kırk yıl padişahlık yapmıştır. Demokratikleşme açısından baktığımızda Zahir Şah döneminde demokrasi iniş ve çıkış bir dönem yaşamıştır. Özellikle Zahir Şah'ın 1963 yılından 1973 Davut Han'ın darbesine kadarki dönemde, anayasa dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde demokrasi çok fazla ön plandadır. Afganistan'da demokrasinin, özgürlüğün, eşitliğin sağlanması amacıyla Eylül 1964 tarihinde Zahir Şah Büyük Ulusal meclisi toplayarak yeni bir anayasa düzenlemiştir. Bu anayasa Afganistan'ın demokrasi ve siyasi tarihi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Davut Han (1973-1978) askeri bir darbe ile Zahir Şah'ın 40 yıllık padişahlığına son verip cumhuriyeti ilan etmiştir. Afganistan Davut Han döneminde de pek demokrasiye şahit olmamıştır. Davut Han'dan sonra iktidara geçen Necibullah her ne kadar ülkenin birliği ve beraberliği konusunda çaba gösterse de 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali ile başlayan iç ve dış savaşlar bir türlü son bulmamıştır. Bu dönemden sonra Sovyetler Birliğinin işgali başlamış ve ondan sonra Afganistan 2001'e kadar hiç de demokrasi görememiştir. 2001'den sonra Afganistan kısmen demokrasi görmüştür. 11 Eylül 2001'den sonra Afganistan'a kısmen demokratikleşme gerçekleşmiştir. Tam anlamıyla demokratikleşme Afganistan'da hiçbir dönem görülmemiştir. Bu kısmen demokratikleşmede yaklaşık 25-30 yıl savaşa göredir. Çünkü bu savaşlarda devlet, anayasa ve güçler ayrılığı diye bir şey kalmamıştır. Nasıl olsa da 11 Eylül 2001'den sonra Afganistan'da devlet kurulmuş, anayasa hazırlanmış ve güçler ayrılığı da kendisinin varlığını göstermiştir. Demokratikleşme açısından 2004 Anayasası, güçler ayrılığı, seçim kanunu ve seçimler, siyasi partiler kanunu ve siyasi partilerin faaliyetleri, insan hakları ve Afganistan Bağımsız İnsan Hakları

Komisyonu, kadın hakları çok önem taşımaktadır. Her ne kadar söylediğimiz şeyler tam tamiyla önem taşmasa da en azından kurumsal anlamda varlığını göstermektedir. Şunu söyleyebiliriz; 11 Eylül 2001'den sonra Afganistan'da demokratikleşmenin gerçekleşmesi kısmen olup kurumsal anlam ifade etmektedir. Başka bir anlamda demokratikleşme kurumsal anlamda gerçeklemiştir. Şimdi gelelim ABD'nin Afganistan'da demokratikleşmeye dair etkisine, bu konuyu iki açıdan değerlendirebiliriz; olumlu ve olumsuz. Bir yandan ABD, Afganistan'da devlet, anayasa, seçimler, insan hakları, kadın hakları, özgürlük ve eşitlik gibi değerlerin güçlenmesine önem verirken bir yandan da ABD'nin müttefikleri ile bulunduğu Afganistan'da terör olayları, uyuşturucu üretimi ve yolsuzluklar çoğalmaktadır. Madem demokratikleşme gerçekleşirken bu gibi olayların azalması gerekirdi. Maalesef durum böyle değildir. Aslında Afganistan'da demokratikleşmeye engellik taşıyan birkaç unsur bulunmaktadır. Bunlar eğitimsizlik, fakirlik, ırkçılık, milliyetçilik ve en önemlisi de El-Kaide terör örgütü ile Taliban'ın demokratikleşmeye dair olumsuz tavırlarıdır. El-Kaide örgütünü, Usame bin Ladin 1988 yılında kurmuştur. El-Kaide'nin kuruluşunda pek çok unsurlar sebep olmuştur; Afganistan'daki SSCB'ye karşı ABD'nin mücahitleri desteklemesi, Arap-İsrail meselesi, büyük güçlerin yaptıklarına karşı bir tepki olması, Arap dünyasındaki baskıcı rejimler, bazı İslam âlimlerinin fetvaları, fakirlik, eğitimsizlik, Sünni-Şii çatışması, Arabistan'daki Vehhabilik zihniyeti ve Küreselleşmedir. El-Kaide, İslam dinine bağlı bir terörist örgüttür. Bu örgüt daha çok seleflik ve vehhabilik zihniyetinde sahip olmaktadır. Bu dini ve mezhebi anlayışlarına göre belli bir amaçları da bulunmaktadır. El-Kaide örgütünün genel amacı olarak iki husus karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Müslüman ülkelerin iç işlerine karışan ve İsrail ile işbirliği içinde olup ortadığını kendi istekleri doğrultusunda yönlendiren başta ABD olmak üzere Batılı ülkeleri İslam topraklarından çıkarmak, ikincisi ise bu ülkelerle işbirliği içinde olan İslami olmadıklarına inandıkları rejimleri ortadan kaldırmaktır. Bu örgüt sadece bu amaçla kalmayıp, yeniden İslam halifeliğini de kurmayı düşünmektedir. Bu amaçlarının ulaşmak için kendilerine göre cihat anlayışlarını de ortaya koymaktadırlar. Cihat bunlara göre amaçlarına ulaşmak için bir araçtır. Söz konusu örgüt cihada küresel bir boyut vererek diğer örgütlerden ayrılmaktadır. El-Kaide örgütü ile Vehhabiliğin cihat anlayışı aynıdır. Bu örgüt, amacına ulaşmak için günümüze kadar, elinden gelen her türlü saldırıları mümkün olduğu kadar her yerde gerçekleştirmektedir. Taliban da zaten bu örgütün bir kolu ya da bir parçasıdır.

talebeler, öğrenciler, din öğrencileri” anlamına gelen Taliban Hareketi, çıkış sırasında Afganistan’da iç savaşlar vardı. Savaşlardan dolayı güvenlik de yoktu. Halk savaştan bıkmış ve hayatını korumak için kim ve hangi grup güvenlik getirecek diye bir istek içerisindeydi. Nerdeyse tüm siyasi partilerin elinde silah vardı. Taliban da tam bu sırada ortaya çıkmıştır. Taliban’ın ortaya çıkışında çok farklı şeyler söylenmiştir. Taliban’ın lideri olan Molla Ömer Afganistan’ın kuzendeki Kandahar ilinde bir medresede eğitim alırken kumandanların halka karşı yaptığı zulümlerden çok rahatsız olmuştur. Bu sırada Kandahar’ın Sengsar kasabasında 1994 baharında köylülerden bir grup Molla Ömer’in yanına gelip bir komandan tarafından iki kızın kaçıldığını ve bu kızların saçlarının kestirip tecavüz edildiğini anlatmışlardır. Molla Ömer ise bu olayı duyunca 30 medrese öğrencisini toplayıp 16 tanesine silah vererek komandanın bulunduğu yere saldırıp kızları komandanın elinden serbest bırakarak komandanı idam etmiştir. Bu olaydan iki ay sonra iki komandan bir oğlan için birbirine karşı savaşa girmişler bu savaşta sivil halk da hasar görmüştür. Molla Ömer’in grubu oğlanı bu iki komandanın elinden kurtarmışlar. Bu olaylardan sonra Molla Ömer ve ekibi halk tarafından sevmeye başlanmıştır. *Taliban da bunu fırsat bilerek halka biz size güvenlik,adalet ve ilahi kanunları uygulayarak tam bir İslam devleti kuracağız* gibi sloganlarla ortaya çıkmıştır. Böylece Taliban’ın ortaya çıkışını iki ana başlık altında anlatabiliriz; birincisi iç nedenler ikincisi ise dış nedenlerdir. İç nedenlerin başında iç savaş gelir. Afganistan iç savaşı mücahitlerin bahar 1992 yılında Kabil’e gelmeleri ile savaş başlamıştır. Bu savaşta hayatını kaybedenlerin sayısı 40000 bin kişi olduğu ve yüz binlerce de yurtlarını bırakıp dışarıya çıkmak zorunda kalmıştır. Bu savaşlarda sadece insanlar değil aynı zamanda yaklaşık 2 milyon kitap yakılmış ve yüzlerce tarihi eserler Pakistan üzerinden kaçak yolu ile satılmıştır. Dış nedenlere gelince, en çok üzerinde durulan ülkeler şüphesiz Pakistan,ABD,İngiltere,Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’dir. Çünkü bu ülkeler doğru veya dolaylı olarak Taliban’ı desteklemişlerdir. Özellikle Pakistan,Taliban’ı açıktan desteklemiştir. ABD de Taliban’ı Pakistan üzerinden desteklemiştir. Bu durumu zaten Pakistan eski başbakanı Botu dile getirmiştir. İngiltere’nin durumu da aynıdır. Suudi Arabistan ise daha çok Taliban’ı Vehhabi mezhebini benimsedikleri ve İran’a karşı tehdit oluşturduğu için Taliban’ı kollamıştır. Birleşik Arap Emirlikleri önce mücahitleri Sovyetlere karşı maddi desteklemiş sonra bu maddi desteğini Taliban’a vermiştir. Taliban yönetiminde devlet başkanı yoktu. Taliban yönetimini Liderliliğini Molla Ömer yürütürdü. Molla Ömer sadece medrese

eğitim alan bir mollaydı. 1994'te Kandahar'ı ele geçirdikten sonra, her yerde sözde İslami kurallar koyan Taliban lideri Molla Ömer, ülkeyi son derece gizlilik esasına dayalı ve merkezi bir anlayışla yönetmiştir. . Molla Ömer 1995 yılında büyük bir kalabalık ki, 1500 kişiden oluşan medrese öğrencileri tarafından Müminlerin Emiri olarak seçilmiş ve oradaki herkes kendisine biat etmiştir. Taliban'ın en üst karar organı, merkezi Kandahar'da bulunan Yüksek Şura'ydı. Çoğunluğunu Molla Ömer'in yakınlarının oluşturduğu Şura'da son karar yine Molla Ömer'e aitti. Bu şuranın aslı üye sayısı 10 kişiydi. Bazen 50 kişiye de çıkabilirdi. Yüksek Şura'ya bağlı iki Şura daha vardı. Bunlardan biri Kabil'deki bakanların oluşturduğu Kabil Şurası, diğeri ise Askeri Şura'ydı. Taliban, şeriat hükümlerini uygulamak ve desteklemek amacı ile dini bir fetvalar merkezi de kurmuştu. Taliban'da aynı zamanda bakanlar kurulu da vardı. Bir de her vilayette il meclisleri de vardı. Taliban Yönetimi'nin anayasası yoktu. Her şey şeriata göre uygulanırdı. Ancak Kandahar ve Kabilde iki tane anayasa mahkemesi vardı. Kabil'deki anayasa mahkeme de Kandahar'daki anayasa mahkemesine bağlıydı. Taliban'ın teşkilatı bunlardan ibareti. Her ne kadar Taliban böyle bir teşkilata sahipse de tüm teşkilatlar Molla Ömer'in emri dışında çıkamazdı. Taliban bambaşka bir din anlayışına sahipti. , Afganistan'daki tüm dini gruplarından çok farklıydı. Sovyetlere karşı savaşan mücahitlerden din anlayışı konusunda ayrılırlar. Taliban'ın din anlayışı ne Müslüman Kardeşlere,ne İslam tasavvufuna ne de Sünni Müslümanlarla karşılaştırılabilir. Taliban'ın fikri ve karakteri Afganistan'da 1979-1994 yıllarında şekillenen hiçbir İslami hareketin anlayışına benzemez. Taliban kendi İslami dışında başka bir İslami kabul etmezlerdi. Taliban İslami'nin dünyanın hiçbir yerinde geçmişi yoktur. Taliban'ın din anlayışı ne kadar farklı da olsa diğer dini gruplar gibi kendilerine özgü din alimleri ya da fikir babaları yoktu. Taliban'ın başındakilerin geneli ilkel medrese eğitimcilerinden ibareti. Ne devletten ne de şeriattan bir şey anlardı. Ancak Taliban'ın din anlayışının ilham kaynağını Deviband Medresesini kontrol eden ve köktenci yapısıyla bir parti olan Cemaat-i Ulema İslam'ın lideri Mevlana Fazlurrahman olmuştuğu din anlayışı ve aynı zamanda Suudi Arabistan Kökenli Vehhabilik anlayışı olmuştur. Taliban'ın En önemli dini özellikleri de cihadı ön plana tutması ve naslara zahiri bakmasıdır.Taliban Örgütü'nün temel dayandığı unsurları;Şeriat,emniyet,Allah Hükümeti, emri bil maruf nehyi anil münker,kadınlar,Peştunizm, haşhaş ve Şii'ye karşıtlık oluşturdu. Şeriat Taliban'ın dayandığı temel unsurların merkezinde yer alırdı. Şeriat hükümlerine uymayan hiçbir şeyi kabul etmezlerdi. Emniyet Taliban için

çok önem taşırdı. Gerçekten de Taliban döneminde emniyet söz konusuydu. Bu durumdan halkın geneli memnundu. Ancak Şii ve aydın adamlar için emniyet o kadar yoktu. Çünkü Taliban bu iki kesime iyi gözle bakmazdı. Taliban'ın temel hedefi kendilerince yer yüzünde Allah'ın hükümetini kurmaktı. Taliban'ın en önemli organı da emri bil maruf nehyi anil münker kurumuydu. Bu kurum çok etkiliydi. Çünkü tüm yetkisini direkt Molla Ömer'den alırdı. Taliban'da kadınların da bambaşka yeri vardı. Taliban'a göre kadınlar sadece ev hanımından ibareti. Taliban döneminde kadınlar için okullar da kapandı. Sadece kadınların tıp okumalarına izin vardı. Bunun dışında izin yoktu. Taliban döneminde ilginç başka bir konu da haşhaştı. Taliban döneminde haşhaş fazlasıyla çoğaldı. Haşhaş serbesti. Taliban anlayışına göre batıya karşı haşhaşı geliştirerek batılıların beyinlerini uyuşturmaları gerekirdi. Çünkü batıya karşı mücadele edebilmeleri için gelişmiş teknolojiye sahip değillerdi. Ancak haşhaşla onların beynini zayıflatabileceklerini idda ederlerdi. Taliban'ın çoğu Peştundu. Aslında Taliban döneminde aşırı bir Peştunculuk da söz konusuydu. Peştunculuk anlayışı çok olduğu için Afganistan'daki Tacikleri Tacikistan'a, Özbekleri Özbekistan'a Hazaraları da İran'a ve Türkmenleri Türkmenistan gidin burası Peştunların derlerdi. Taliban'ı uluslararası ilişkilere bakışı da çok ilginçti. Taliban'ın uluslararası ilişkilere bakışının temelinde de anayasa olarak kabul etikleri Kuran ve Sünnet yatardı. Taliban için uluslararası kuruluşların hiçbir önemi yoktu. Özgürlük, insan hakları, siyasi müşareket, seçme, siyasi parti, basın ve yayım özgürlüğü, kadın hakları ve vatandaşların eşitliği Taliban tarafından bidat sayılırdı. Dünya ülkeleri yakarıdaki konuların azını yerene getirmesenez resmiyete tanımıyoruz dediğinde, Taliban cevabına söylemiş bizler için İslami hükümler önemlidir ister ülkeler bizi resmiyete tanısin yada tanımasın. Zaten Taliban'ı resmiyete Pakistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri oldu. Diğer ülkeler resmiyete tanımadı. Böylece Taliban'ın dış ilişkileri çok dar kalmıştır. Taliban günümüzde de varlığını devlet ve yabancı güçlere karşı dağlarda ve kasabalarda göstermektedir. Elerinden ne tür bir saldırı gelirse devlet ya da yabancı güçlere karşı yaparlar. Fakat Taliban çok zayıf ve dağınık bir halde gizlice faaliyet göstermektedir. Afganistan hükümeti barış için her ne kadar çağırıda bulunsa da Taliban, dış güçler askeri varlıklarını Afganistan'dan çekmeden barışmayacaklarını ifade etmektedirler.

KAYNAKLAR

FARŞA KAYNAKLAR

1964 Afganistan Anayasası

Afganistan 2004 Anayasası

Afganistan Seçim Kanunu

Alemhil ,A. (2012). *Nigahi ba Pakistan(Pakistan'a Bakış)*. Kabil: Afganistan Dışişleri Bakanlığı Strateji Araştırma Merkezi Yayını, 239.

Allame, G.(2012).*Nizami Hukuki ve Siyasi Afganistan(Afganistan Hukuki ve Siyasi Düzeni)*.Kabil: İntişarat-i Tak, 37.

Andişmand, E. (2007). *Amrika der Afganistan(Afganistan'da Amerika)* .Kabil: Bangah Entişarat ve Matbiayi Mayvand, 11.

Atayi, M.(2005). *Nigahi ba Tarihi Afganistan(Afganistan'ın Tarihine Bakış)*. Kabil: Bungah Eintişarat Meyvend, 23.

Bakiri ,İ. (?).*El-Kaide Az Pendar Ta Padedar(El-Kaide Hayalden Gerçeğe)*. Müesseseyi Mütaliati Endişe Sazanı Nur, 2-4.

Bayis,C.(2012). *Mururi be Avzayi Siyasi,Nizami,İktisadi,Ferhangiyi Afganistan az Sali 1341 ila de Dahayi Ahir Sali 1387(1341-1387 yılının Sonuna kadar Afganistan'ın Siyasi,Askeri,Ekonomik, Sosyal Durumuna Dair Bir İnceleme)*. Kabil: Entişarati Hiyam, 157.

Chossudovsky, M. (2002). *Jang ve Jahani Saz(Savaş ve Küreselleşme)*. Çev: Jamşit Navayi. İran: Kitaphaneyi Milli İran, 13-14.

Ferhang, M. (1994).*Afganistan der Penç Karn-ı Ahir (Afganistan Son Beş Yüzyılda)*. Cilt:3, Peşavur: Komisyonu İthadi İslami Afganistan , 528-530.

Gubar, M. (1995). *Afganistan der Mesir-i Tarih(Afganistan Tarih Yolunda)*. Tahran: Camhuri Entişarat, 355.

Hakkani, H.(1997). *Junbiş Taliban;Teşkilat, Dedgahha ve Vijegiha(Taliban;Teşkilat, Anlayış ve Özeliklileri)*. Çev: Servar Daniş. İslam Abad: Enstitütu Mutaliaati Siyasi, 11.

Junbiş, A. (2012). *Barrasi Avzayi Afganistan Tay Dahayi Demokrasi(On Yıl Demokraside Afganistan'daki Durumun İncelenmesi)*. Kabil: Bangahi Entişarati Mayvand, 345.

Larsin,A.(2009). *Besuyi Demokrasi be Afgani? (Afgan Demokrasisine Doğru?)*. Kabil: Vahit Tahkik ve Arziyabi Afganistan, 8.

Mohammad Por,M.(2006). *Afganistan-Fırsat ha ve Tehdit ha(Afganistan- Fırsatlar ve Tehditler)*.Tahran: Çaphaneyi Ferayin, 16.

Nikpy ,M.(2005). *Şarhi Ruydadhayi Muhimi Siyasi Afganistan(Afganistan'ın Önemli Siyasi Olaylarının Açıklanması)*. Kanada: Aryayı İnternet sitesi, 19.

Resuli, M. (2009). *Parlaman(parlamento)*. Kabil: Entişarat-i Sait, 215.

Reşit, A. (2008). *Taliban, İslam,Nift ve Baziyi Buzirg Der Asyayi Miyane(İslamiyet , Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun)*. Çev: Abdolvudut Zaferi.Kabil: Binahgahi Entişarat-i Mayvand, 41.

Saccadi,S. A. (2011). *Camia Şinasi Siyasi Afganistan(Afganistan Siyaset Sosyolojisi)*. Kabil: Müessise'yi Tahsilati Ali Hatamünabiyyen, 67

Sistani, M. (2004). *Alama Mahmut Tarzi, Şah Amanullah ve Ruhaniyet Mutanaffiz*. İsveç: 39-40.

Şarifi, A. (2013). *Tahlil Goftuman Demokrasi der Afganistan(Afganistan'da Demokrasi Konusunun Analizi)*. Kabil: Danişgahi Katip, 78.

Vaezi,H. (2004). *Terörizm*. Tahran: Suruş Yayınevi, 8-10.

Vijeyi Afgan Pas az Taliban3(*Taliban'dan Sonra Afgan Özelliği*),96-99.

TÜRKÇE KAYNAKLAR

Akkurt ,M.(2005). *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 309-310

Burke ,J.(2004). *El Kaide Terörün Gölgesi*. Çev: Ebru Kılıç. İstanbul: Everest Yayınları, 150.

Büyükbaş,M.(2006). *"Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'a Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı"*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 54.

Demirel ,E. (2004). *Ölüm Arabaları*. İstanbul: IQ Yayıncılık , 57.

Demirel ,E.(2003). *Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 58.

Duruoğlu, T.(2003). *" Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Örneği Üzerine Bir İnceleme"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 55.

Gündüz, S.(2001).«*Taliban-Ladin ve Amerika Kiskacında, Afganistan.*» *Afganistan, Taliban ve Ladin içinde, yazar Süleyman Gündüz*. İstanbul: Birey Yayıncılık, 34.

Gürbüz ,B. (2008). *Dini Motifli ve Uluslararası bir Terör Örgüt olarak El-Kaide*, Ankara: 122.

Kalfa,S. (2002).*"11 Eylül Öncesi Afganistan"* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 131.

- Kutlu ,S.(2006). Onat, H. Aşkar, M. *İslam Düşünce Ekolleri Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, 19-27.
- Küçük ,A. Tümer, G. (2009). *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 28-29.
- Michel S.S. ve Yonah A. (2001). *Bir Terörist Ağının Profili Usame bin Ladin*.(çev: Derya Engin).İstanbul: Güncel Yayınları,107.
- Mohammad E. M. E. (2004). *Komünist İşgalden Liberal İstilaya Trajik Afganistan*. İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 146 – 147.
- Oğuz ,E. (1999). *Afganistan*. İstanbul: Cep Kitapları, 252.
- Okur ,İ. (2002). *Soğuk Savaşı Gözetlerken Terör Dünyaya Nasıl Yayıldı? Türkiye Nasıl Kuşatıldı?*. İstanbul: Okursoy Yayınları,181.
- Richard, W.(2006). *El-Kaidecilik İslam'a Tehdit, Dünya'ya Tehdit*.(çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan). Ankara: Platin Yayınları, 21.
- Ruhi Fığlalı ,E.(2004). *Çağımızda İtikadı İslam Mezhepleri*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 91.
- Saaie M. A.(2009). *"Afganistan'da Siyasi Partiler Tarihçesi"*Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi,Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Isparta, 17.
- Sander ,O.(2003). *SiyasiTarih 1918 – 1994*.(On birinci Baskı). Ankara: İmge Kitapevi, 141.
- Saray, M.(2002). *Afganistan ve Türkler*.(Üçüncü Baskı). Ankara: ASAM Yayınları, 3.
- Taşdemir, F. (Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir).(2002). *Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirm*. Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş, 286 – 287.
- Tirmizi el- Cami-u-'s Sahih,(Kahire- 1292)
- Ülkü, İ.(2002). *Orta Asya Moskova'yla İslam Arasında*. İstanbul: Kum Saati Yayıncılık, 128.
- Yılmaz ,A. (2005). *"Afganistan'da Kadının Sosyal Statüsü ve Din Eğitimi"*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Isparta ,19-20

MAKALELER

- Avcı ,İ.(2006). *EL-Kaide Tehdidi İle Mücadele*.*Polis Bilimleri Dergisi*, 11(3),97.

Korkmaz ,S.C. *El-Kaide ve İslamofobi*.AFASAM,2.

Örnek, S.(2012). *On bir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu*. Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (1),108.

Pirinççi, F. Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 221.

Şahin,M. (2008). *ABD'nin "Müslüman" Savaşçıları*. Akademik Orta Doğu, 3(1), 45.

Yılmaz,A. (Mayıs 2010). Amanullah Han'ın İslahatları ve Atatürk. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*,(21), 156.

İnaç,H. Aktaş,F. (Ocak-Şubat 2013). *11 Eylül 2001 Terör saldırılarının Amerikan Güvenlik Bürokrasisine Etkileri*. Akademik Bakış Dergisi,(34) ,5.

Yılmaz ,N.(Eylül 2009). *ABD'nin Afganistan- Pakistan Stratejisi Ekseninde Afganistan Seçimleri*. SETA Analiz,(11), 10.

Sun İ.S.(Ocak-Şubat 2013). Batı Dışı Modernleşme Afganistan ve İran Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*(34) ,6.

Çağrı,E.(2004 Güz). ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri. *uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*,1(3), 144.

Özbek, B. B.(Ocak 2012). *En Uzun On Yıl: 11Eylül Sonrası Ortadoğu*. Ortadoğu Etütleri,n 3(2), 185.

YARARLANILAN İNTERNET ADRESLERİ

<http://8am.af/1392/08/21/election-plan-contrary-fraud> 15 Mart 2014'te alınmıştır.

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/123089.asp> adresinden 18 Nisan 2013'te alınmıştır.

<http://fa.uscloseup.com/content/350> adresinden 20 Mart 2004'te alınmıştır.

<http://jawedan.com/index.php/1389-03-26-19-12-2/5633-1392-01-07-09-15-36> adresinden 03 Aralık 2013'te alınmıştır.

<http://kabalpress.org/my/spip.php?article3273> 14 Mart 2014'te alınmıştır.

<http://kohistanzamin.mihanblog.com/post/35> 15 Ekim 2014'te alınmıştır.

http://moj.gov.af/Content/files/legal_awareness/L_awareness30_asad_1389.pdf 17 Mart 2014'te alınmıştır.

http://moj.gov.af/content/files/OfficialGazette/0801/OG_0819-1.pdf adresinden 01 Ocak 2014'te alınmıştır.

http://moj.gov.af/content/files/OfficialGazette/0801/OG_0829.pdf adresinden 07 Ocak 2014'te alınmıştır.

- <http://moj.gov.af/fa/page/1717/1797> adresinden 02 Ocak 2014'te alınmıştır.
- <http://moj.gov.af/fa/page/1717/1797> adresinden 15 Şubat 2014'te alınmıştır.
- <http://mowa.gov.af/fa/page/1331/1332> 20 Mart 2014'te alınmıştır.
- <http://rasaana.com/archives/1393/17/1923> adresinden 11 Ocak 2014'te alınmıştır.
- http://www.acsf.af/index.php?option=com_content&view=article&id=457:2011-07-02-06-59-43&catid=13&Itemid=18 adresinden 05 Şubat 2014'te alınmıştır.
- <http://www.afghanpaper.com/nbody.php?id=70443> adresinden 03 Aralık 2013'te alınmıştır.
- <http://www.aihrc.org.af> 17 Mart 2014'te alınmıştır.
- <http://www.aihrc.org.af/home/law/722> 15 Mart 2014'te alınmıştır.
- <http://www.aihrc.org.af/home/strategic/723> 16 Mart 2014'te alınmıştır.
- <http://www.ariaye.com/dari1/siasi2/andeshmand.html> 15 Mart 2014'te alınmıştır.
- <http://www.bashgah.net/fa/content/show/42822> 12 Aralık 2014'te alınmıştır.
- http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2010/01/100108_k02_afghan-parliament-profile.shtml adresinden 02 Mart 2014'te alınmıştır.
- http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2010/01/100108_k02_afghan-parliament-profile.shtml adresinden 12 Mart 2014'te alınmıştır.
- http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2011/11/111115_k02-loy-jergas.shtml adresinden 26 Nisan 2013'te alınmıştır.
- http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130430_k02-afghan-population.shtml adresinden 18 Aralık 2013'te alınmıştır.
- http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/12/131206_l09_afghankistan_women_voillance.shtml 15 Mart 2014'te alınmıştır.
- http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/12/131213_l09_afghan_women_voilance.shtml 20 Mart 2014'te alınmıştır.
- http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011.05.110502_laden_profile.shtml 11 Mart 2014'te alınmıştır.
- <http://www.bsharat.com/id/ghavanin/0020.html> 15 Mart 2014'te alınmıştır.
- http://www.dailyafghanistan.com/opinion_detail.php?post_id=122774 adresinden 09 Şubat 2014'te alınmıştır.
- <http://www.dostantalk.com/thread3505.html> 05 Mayıs 2014'te alınmıştır.
- <http://www.elections.pajhwok.com/dr> adresinden 09 Ocak 2014'te alınmıştır.

<http://www.gmic.gov.af/dari/news-room/media-monitoring/afghanistan/1109-2013-01-22-10-37-16> 17 Mart 2014'te alınmıştır.

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/17684404.asp> 11 Mart 2014'te alınmıştır.

<http://www.iec.org.af/pdf/legalframework/law/electorallaw.pdf> adresinden 09 Ocak 2014'te alınmıştır.

http://www.iec.org.af/public_html/VRP%20Update/Dari%20and%20Pashto/VR&E%2016%20Dari.pdf adresinden 10 Ocak 2014'te alınmıştır.

http://www.iec.org.af/public_html/VRP%20Update/Dari%20and%20Pashto/VR&E%2016%20Dari.pdf adresinden 10 Ocak 2014'te alınmıştır.

http://www.iec.org.af/results_2009/Dari/leadingCandidate.html adresinden 14 Mart 2014'te alınmıştır.

http://www.iec.org.af/results_2009/Dari/leadingCandidate.html 15 Mart 2014'te alınmıştır.

http://www.iec.org.af/results_2009/Dari/leadingCandidate.html 15 Mart 2014'te alınmıştır.

http://www.iec.org.af/results_2009/Dari/resultsBallotOrder.html 15 Mart 2014'te alınmıştır.

<http://www.iran-afghanistan.com/news/?p=30> adresinden 18 Aralık 2014'te alınmıştır.

<http://www.mandegardaily.com> adresinden 09 Ocak 2014'te alınmıştır.

http://www.nimd.org/wp-content/uploads/attachments/documents-P-political_party_assessment_afghanistan_2006_dari.pdf 17 Mart 2014'te alınmıştır.

<http://www.omidevatan.com/Site/MAGHALAT/mga86020402.htm> adresinden 20 Nisan 2013'te alınmıştır.

http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Toplantilar/Dosyalar/201113_OJT-12%20Rapor.pdf adresinden 18 Aralık 2013'te alınmıştır.

<http://www.payamemojahed.com/index.php/site/more/596/> adresinden 02 Ocak 2014'te alınmıştır.

<http://www.terror-victims.com/fa/index.php?Page=definition&UID=7704943> 15 Ekim 2014'te alınmıştır.

<http://www.tolonews.com/fa/afghanistan/10579-election-law-approved-by-the-lower-house> 09 Ekim 2014'te alınmıştır.

<http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/afghan-agree.htm> adresinden 27 Nisan 2013'te alınmıştır.

www.afghanpaper.com,1390/9/10, adresinden 22 Nisan 2013'te alınmıştır.

www.bbc.co.uk/persian/afganistan (25 Ocak) 2010, adresinden 22 Nisan 2013'te alınmıştır.

www.bbc.co.uk/persian/afganistan ,(25 Ocak 2010, adresinden 23 Nisan 2013'te alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : BEGZAD, Ruhullah
 Uyruğu : Afganistan
 Doğum tarihi ve yeri : 19.03.1987 Jawzjan-Afganistan
 Medeni hali : Bekar
 Telefon : 05077863980
 e-mail : ruhullahbigzada @yahoo.com

Eğitim Derecesi

Okul/Program

Mezuniyet yılı

Yüksek Lisan : Gazi Üniversitesi / Uluslar arası İlişkiler
 Lisan : Selçuk Üniversitesi/ İlahiyat
 Lise : Darzab Erkek Lisesi

2014
 2011
 2004

İş Deneyimi, Yıl

Çalıştığı Yer

Görev

2004-2006

Darzab Erkek Liseesi

Öğretmen

Yabancı Dil

Türkiye Türkçesi : Çok iyi (Okuma, Yazma ve Konuşma)
 Özbek Türkçesi : Çok iyi (Okuma, Yazma ve Konuşma)
 Farsça : Çok iyi (Okuma, Yazma ve Konuşma)
 İngilizce : Orta(Okuma,Yazma ve Konuşma)
 Arapça : Orta (Okuma,Yazma ve Konuşma)

GAZİ GELECEKTİR..

